BERTOLT
BRECHT

me-ti
tarihte
diyalektik

GÜNEBAKAN
YAYINLARI

Bertolt Brecht

ME — TI

GÜNEBAKAN 7
Öğreti kitapları 4

Bertolt Brecht

Me—ti

Günebakan Yayınları Ltd. Şti.
Nurosmaniye Caddesi
Garant İşhanı 401
Cağaloğlu - İstanbul

Bertolt Brecht

ME-TİN

Türkçesi

Ahmet Cemal

GÜNEBAKAN YAYINLARI

Kapak
Sait Maden

Arpaz Matbaacılık — Tel. : 26 38 07
İSTANBUL — 1977

İstediğince yalın görünsün göze
Kuşkuyla bakın
En küçük olaya bile!
Sınayın gerekli olup olmadığını,
Hele «alışılagelmiş» türden ise!
Açıkça istiyoruz şunu sizden:
Sakın doğal bulmayın hep alışılageleni!
Çünkü artık hiçbir şeye doğal denmemeli;
Şu kanlı kargaşanın, şu düzenli geçinen düzensizliğin,
Serserice başına buyrukluğun,
Ve insanla ilintisini yitirmiş insanlığın
Egemen olduğu dönemlerde kimse demesin:
Doğaldır bu olup bitenler; böyle denmesin ki,
Her şeyin değişebileceğine inanılsın.

Bertolt Brecht

ME-Tİ ÜZERİNE

Her türlü açıklamadan önce, belki de şu soruyu sormak gerekiyor: Brecht neyi kanıtlar *Me-ti*'yle?

Me-ti, bütünüyle kendine özgü, yöntemi alışılmamış bir felsefe yapıtı, çok ilginç bir düşünce ürünüdür. Brecht, bu çağa, günümüze, çağımızın büyük toplumsal değişimlerine ilişkin çok önemli şeylerden söz açarken, İsa'dan epey önce doğmuş bir Çin filozofundan yararlanır. Zamanı geçmişe kaydırır, ama irdelediği sorunlar çağımızı

ilgilendirmektedir. Çin filozofu Mo ti (Me-ti), «bilimsel çağ»da yaşamaktadır artık; üstelik Lenin'le, Engels'le, Rosa Luxemburg'la ve daha birçok kişiyle konuşur, tartışır; Brecht kendi düşüncelerini, görüşlerini bu filozofun ağzından dile getirir. Bu davranışın nedeni nasıl açıklanabilir? Sürekli değişimin sanatçısı Brecht, belli bir çizgiye, dizgeye ve kalıpçı düşünceye bağlı kalamazdı kuşkusuz. Onun bakış açısında, diyalektik çağlar boyu nasıl bir gelişim gösterdiyse öylece ve bütünsellik içinde yansıtılmalıdır. Dolayısıyla söz konusu zaman kaydırması, temel bir anlamı içermektedir.

En kısa deyişle, Brecht'in bu yapıtı insanoğlunun aydın düşünceye ulaşma ve insanca yaşama mücadelesini tarihsel boyutuyla kanıtlar. Brecht'in yer yer düşüncelerinden yararlandığı, yer yer de çağımızın düşüncelerinin, eylemlerinin sözcüsü yaptığı Çin filozofu Mo Ti, eldeki bilgilere göre, İ.ö. 479-381 yılları arasında yaşamıştır. Mo Ti tutucu okullar karşısında en büyük ve güçlü seçenek durumundaydı.

Mo Ti'nin tutuculuk karşıtı olması, sanırız, her şeyden önce ilgisini çekmiştir Brecht'in. Bunun yanı sıra, Çin filozofu, Konfüçyüs düşüncesine ve ayrıca bu okulun yandaşlarına karşı daha özgür bir dünyayı, sınıf farklılaşmalarının elden geldiğince ortadan kalktığı, eşitlik düzeninden temellenen tanrısal yazgıya inançsızlığı savunmuş ve *mohizm* okulunu kurmuştu.

Konfüçyüs okulu, bütünüyle, eski derebeylik toplum düzenine bağlıydı; birkaç zorunlu yenilikle yetiniyor, yürürlükteki düzeni açıkça benimsi-

yordu. Mo Ti'nin dünya görüşü ise bu düzeni, neredeyse, bütünüyle değiştirmeğe yöneliktir. Mo Ti, çağına göre, ilerici bir düşünce dizgesi geliştirmiş, savaşların ve barışların nedenlerini gözüpeklikle araştırmış, yoksulluğun toplumsal açıklamasına girişmiş, ortaklaşa yaşamın koşullarını, olanaklarını irdelemiştir. Böylelikle toplumsal alandaki aksaklıklar, egemenlerin düzen anlayışına ve yanılgılarına bağlanmaktadır. Bu, ilk elde, bireylerin birleşmesi temeline dayanan bir felsefedir. Aynı meslekten kişilerin, özellikle çalışanlar'ın birleşmesi, loncalar kurması gerekir. Bireyler, birbirlerine akraba, arkadaş gibi davranmanın eğitiminden geçmelidirler. Dolayısıyla mohistler, apayrı bir öbekleşmede buluşmuşlar ve yardım etme düzeninin en büyük savunucuları olmuşlardır.

Çin felsefesiyle, hemen hemen marksizme eğildiği yıllarda yoğun biçimde uğraşan Brecht, uzak doğu uygarlık tarihinde böyle bir diyalektik düşünce yanlısıyla karşılaşınca, onu günümüze değin yaşatmıştır. Bu, Brecht'in tiyatrodaki tutumuna çok benzer: Ortaya çıkarılan metin, ancak çağı içinde ilerici sayılabilecek Mo Ti'ninkinden hem apayrı, hem tarihsel boyutunu onda bulan, hem de bizimkisine benzeyen bir dünyada yansılanmış bir oyun gibidir. Kanıtlayabilmek için bir yargıya baş vuralım: Brecht üzerine ilginç yaşam-öykülerinden birini yazmış olan Marianne Kesting şöyle diyor: «Brecht, yalnızca tiyatro anlayışını uygulama alanına sokmakla kalmamış, (çalışma mekânı olarak) tiyatro içersinde kendine özgü ideal bir devlet kurmuştu. (...) Bu tiyatronun

yardımıyla, kendi dünya modelini biçimliyordu. Bu dünya, gerçekte hiçbir yerde raslanmayan bir dünya idi; ama insanı beklenmedik şekilde hepimizin dünyasına götürebiliyordu.» 1) *Me-ti* açısından da durum farklı değildir. Okur, özellikle Brecht'in deyişiyle «göze hoş görünen kabuğun altındaki kaynar tufanı» algılayabilen, toplumdaki türlü eşitsizliklerden ve aksaklıklardan gönenmeyen, tedirgin okur *Me-ti*'de gününün dünyasını çıplak konumuyla bulmakta güçlük çekmeyecektir.

Me-ti metinleri, ilk planda, Brecht'in, Mo Ti'nin öğretisi karşısındaki tutumunu sergiler. Ancak bu sınırlar içersinde kalmayan yapıt, aynı zamanda Brecht'in kaleminden çıkma ve çağımızın en önemli politik olaylarını marksist görüşle, fakat tabiî «Çinli giysileri içersinde» çözümleme amacını güden bir deneme niteliğindedir. 2)

Bu yapıtı kavrayabilmek için bir kez daha Mo Ti'ye ve mohizme eğilme zorunluğu var. Mo Ti'nin ethik-felsefe dizgesi, özellikle İ. ö. 4. ve 3. yüzyıllarda büyük önem kazanmıştı. Bu önem, belirtildiği gibi Konfüçyüs okuluyla taoizmin taşıdığı önemin gerisinde değildi. Konfüçyüs okulunun tutuculuğu gibi, taoistler de toplum gerçeklerine bir anlamda sırt çevirmişler, kişinin azla yetinip kendi kendine yetmesini yeğlemişlerdi.

---

1) Marianne Kesting: Brecht in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten, Verl. Rowohlt, Hamburg 1978, s. 7.

2) Bertolt Brecht : Gesammelte Werke 12, Prosa 2. Werkausgabe, Anmerkungen 2.

Mohist düşünce ise, yüksek tabakaya ses yöneltmekle birlikte, temelde, anti-aristokratik bir düşünce dizgesini geliştirmeğe koyulmuştur. Mohizm dizgesi içersinde «yararlılık» ve «topluma hizmet» kavramları odak noktası niteliğindedir. Paylaşılamayacak her türlü lüksün mahkûm edilmesi, bu tutumun doğal sonucudur. Mohizm dizgesinde toprak ele geçirme amacıyla, salt bu amaçla savaşmağa çok kötü gözle bakılması, çağdaş Çin düşünürlerinin mohistleri kendi düşünce gelenekleri içersinde değerlendirmelerinin belli başlı nedenidir. İ. s. 2. yüzyılda hemen hemen tümüyle silinen mohizm, 18. yüzyılda Konfüçyüs okulu karşısında bir yeniden doğuş dönemi geçirmeğe başlamıştır. 3)

Me-ti, Brecht'in ancak ölümünden sonra yayımlanabilen yapıtları arasındadır. Yapıt, Brecht'in «Me-ti» başlığını taşıyan çeşitli dosyaları arasından derlenmiştir. Mo Ti'nin özgün yapıtının Alfred Forke tarafından yapılan 1922 basımlı Almanca çevirisi de Brecht'in ölümünden sonra, sayfa kenarlarında yazarımızın notlarıyla birlikte bulunmuştur. Yapıt başlangıçta «Davranış Öğretileri İçin Kitapçık» genel başlığını taşımaktaydı. 1939 Mayısında ilk kez «Özdeyişler Kitabı» (Buch der Wendungen) başlığı kullanılmıştır. Metnin oluşturulmasında Brecht'in bir oyuncu arkadaşıyla, ahlâk ve materyalizm üzerine yaptığı

---

3) Me-ti ve felsefesi konusunda çok geniş bilgi için bak. : Fung Yu-Lan: A History of Chinese Philosophy, Vol. 1, The Period of the Philosophers, Translated by Derk Modde, Princeton University Press, Princeton 1952, s. 78 v. d.

tartışmalar da işlev kazanmıştır. 1942 başlangıcında Brecht, «Özdeyişler Kitabı»na «Bir Yazı Üzerine Düşünceler» adlı bir bölüm eklemeği tasarlamıştır. Ama bu tasarısını, daha sonra *Kaçakların Konuşmalarına* aktarmıştır.

Brecht'in yaşamöyküsü yazarlarından Frederic Ewen, *Me-ti* için şu bilgiyi verir: «Bu yapıt, Brecht için felsefî, politik ve ethik nitelikte bir el kitabıydı, ya da kendi deyişiyle 'toplumsal davranışlara ilişkin yönerimler içeren bir kitapçık'tı. Almanya'dan kaçışından hemen sonra yazılmasına başlanan kitap, ancak yazarın ölümünden on yıl sonra yayımlanabildi. (...) Brecht'in kitapta ele aldığı konular arasında Rusya'da özgürlük sorunuyla Stalin-Troçki çatışması vardır. Brecht, bu konularda kendi içersinde bir uzlaşmaya varabilmiş değildir; Rusya'daki endüstrileşme ve tarımın kollektifleştirilmesi süreci sırasında, bu süreci gerçekleştirebilmek amacıyla yönetiminin tek kişi yönetimine dönüşmesinden kesin bir endişe duyar. Stalin davalarına kuşkuyla bakar. (...) Bu arada (Me-ti gibi) kargaşa döneminde yaşamış, ama ileriye yönelik umullarını yitirmemiş olan Marx, Engels ve Lenin gibi büyük 'klasiklerle' özdeşleşir Brecht...»4)

Çevirinin gerçekleştirilişinde Almanca «Verein» sözcüğü, Türkçe karşılığında değiştirilerek kullanılmıştır. Bu sözcüğün dilimizdeki kesin karşılığı «dernek» olmakla birlikte, «parti» sözcüğü

---

4) Frederic Ewen: Bertolt Brecht: Sein Leben, sein Werk, seine Zeit, Verl. Suhrkamp, 1970 Hamburg, s. 459-460.

kasıtlı olarak yeğlenmiştir. Metinde anlatılan olayların ve durumların çağımızla ilintili olması, bu değiştirimi zorunlu kılmıştır. Kuşkusuz böyle bir değiştirim Brecht'in eski zamanı çağrıştıran espirisine ters düşüyor. Öte yandan okurun metinle ilişkisini güçlendirmek açısından da gerekliydi.

Me-ti'de Brecht, kurulu dizgelerden değişik düşünceleri alan ve bunları birleştirerek kendi öğretisi kılan bir seçmeci olarak ortaya çıkmaz. Yaptığı işin eklektizmle ilintisi yoktur. Henning Rischbieter, Brecht'in kendi zamanına kadar biriken malzemeyi nasıl değerlendirdiğine ilişkin olarak şunları yazar: «Bulduğunu alıp yeni bir üretimde kullanmak üzere değiştirir. Avrupa ve Asya edebiyatlarında işine yarayabileceğine inandığı ne varsa alır... Ama Brecht'in kendi zamanına kadar uzanan gelenekten bir şeyler almasının nedeni, yalnızca bir toplama, saklama, ayakta tutma amacı gütmek değildir. Başka deyişle Brecht'in amacı bir «müze» oluşturmak değildir; yansıtmak istediğine açıklık ve etkinlik kazandırabilecek ne varsa almaktan çekinmez... Ama bunları, ancak, amaçları için yararlı bulduğu ölçüde özgünlükleriyle korur...»5)

Kendi çağına değin birikenin tümünden yararlanmak, değiştirmekten, kalıplar kurmaktan hiçbir zaman çekinmemek: Bu tutumun bir tek amacı vardır, o da, çağının tanığı olabilmektir.

---

5) Henning Rischbieter: Bertolt Brecht, «Dramatiker des Welttheaters» Band 1. Deutscher Taschenbuch Verlag, 1974, s. 23.

Hem de tanık istemeyen bir çağın tanığı olabilmek...

Brecht yaşamı boyunca istenmeyen tanıklıkların mücadelesini ödünsüz verebilmiş ender sanatçılardandır. Onun yapıtları arasında bu savaşımı en açık biçimde belgeleyen *Me-ti* ise, gerçekliklerin, davranışların, eğilimlerin saklanmasına, örtbas edilmesine alışılmış ülkemizde, okura yepyeni boyutlar kazandıracak niteliktedir. Kuşkusuz bu yapıt, insana yaraşır bir düzeni, her türlü yönsemesinde irdelemektedir. Dikkatle okunduğunda, okur, yalnız toplumsal davalara ilişkin sorunların değil, öte yandan toplumla bağlantılı bireysel sorunların da çözümlendiğini görecektir bu yapıtla. Kültür hayatımız için asıl yeni olan da budur demek, yalnış bir sav olamaz.

Ahmet Cemal

ÖNEMLİ ADLAR:

Engels: Üstad Eh-Fu, Fu-en, En-Fu

Lenin: Mi-en-leh

Marx: Ka-meh

Hegel: Üstad Hü-Yeh, He-leh, Hi-yeh

Rosa Luxemburg: Sa

Stalin: Ni-en

Korsch: Ko, Ka-oş

Troçki: To-çi

Brecht: Kin, Kin-yeh, Ken-yeh, Kien-leh

Rusya: Çen

Sovyetler Birliği: Su

Almanya: Ga, Ge-el, Ger

Hitler: Hi-yeh, Hu-ih, Hui-yeh, Ti-hi

Plechandw: Le-peh

Anatole France: Fan-çe

Feuchtwanger: Fe-hu-wang

Emil Ludwig: Lu

«Özdeyişler Kitabı», Charles Stephen tarafından Çinceden İngilizceye yapılan bir çeviriden yararlanılarak Almancaya aktarılmıştır. Özünün Mo Ti'den kaynaklanmasına karşın kitap, Çin'in Antik Çağının klasiklerinden değildir. Mo Ti'nin öğretisi, Konfüçyüs öğretisinin etkisiyle aşağı yukarı tümüyle ortadan silindikten sonra, son yüzyılda yeniden ön plana çıkmıştır; bunun nedeni, sözü edilen öğretinin bazı öğelerinin batı felsefesindeki belirli akımları anımsatması ve çağdaş diye nitelendirilebilecek içeriklerinin bulunmasıdır. «Müzik Üzerine» ve «Davranışlar Üzerine» başlıklı kısımlar, tümüyle Mo Ti'ye aittir. Öteki başlıklar Mo Ti'den olmamakla birlikte, aşağı yukarı onun kadar eskidir. Öteki kimi bölümler ise daha yeni tarihlerde kaleme alınmıştır, ancak Çince metinde de eskilerin biçiminde yazılmıştır. Salt bilimsel açıdan bakıldıkta, «Özdeyişler Kitabı» türünden yapıtlar tartışma götürebilir kuşkusuz. Ancak bir yapıtın özgünlük etiketinden çok içeriğine önem veren okuyucu, eklektik yöntemi yansıtmasına karşın bu kitabı okumayı yine de yararlı görecektir. Özellikle çağdaş düşünce örgülerinin ve çağdaş tarihe ilişkin bir bakıma eğlendirici nitelikte karşılaştırmaların eski bir Çin filozofunun temel düşünceleri açısından yansıtılması, kimi okuyucuları hoşnut edecektir

Mi-en-leh'in partisini kurduğu dönemde onunla geçinebilmek çok güçlü. Çünkü Mi-en-leh çok sert bir sıkıdüzenin uygulanmasında direniyordu. Öğretmeni Le-peh, ona şöyle dedi: Ancak sana boyun eğmeğe hazır bir avuç insanla birleşirsen, sabancılara yengi getiremezsin. Sabancılar da yalnız başlarına çok güçsüz olduklarından, başka savaşçılarla birleşmek zorundadırlar. Mi-en-leh, şöyle karşılık verdi: Sabancılar asıl bağlaşıkları gereksindikleri için sert bir sıkıdüzeni korumakla yükümlüdürler. Bağlaşmalara girmek isteyen, taraf olarak kendi içersinde bir bütün oluşturmalıdır, bu yapılmazsa dağılmalarla karşılaşılır.

Mi-en-leh'in partisindeki sıkıdüzene özellikle kafa işçileri şiddetle karşı çıktılar. Mi-en-leh şöyle dedi: Özgür olmaktan iktidara katılmayı anlıyorsunuz. İktidara katılmaktan, egemenliğe sahip olmayı anlıyorsunuz. Egemen oluşunuzu ise düşüncenin egemenliği diye adlandırıyorsunuz. Egemen olabilmek için açlarla birlikte gitmeğe hazırsınız, çünkü onların yolu egemenlik savaşına çıkıyor. Ama açlar egemenliği açlık çekmemek için istiyorlar; başka deyişle bu, egemenliğin özel bir türü. Bu egemenliğin özünü ise açlığı buyruklayanların erkini kırma isteği oluşturuyor. Açlar, açlık çekenlerin savaşma gücünü yükselterek açlığı ortadan kaldıran bir egemenliğe boyun eğmeye karşı çıkmıyorlar. Onlar, sizin aşırı özgür nitelikteki özgürlüğünüze değer vermiyorlar.

FELSEFE YAPMANIN ÇEŞİTLİ BİÇİMLERİ ÜZERİNE

Kendini dengede tutmak, kendini yitirmeksizin uymak: Bu, felsefe yapmanın amaçlarından biri olabilir. Su birikintisi gökyüzünü, bulııtları, suya sarkan dalları ve üzerinden geçen kuş sürülerini tümüyle yansıtabilmek için dingin kalır; topaç havada yüzüyormuş gibi görünebilmek için güzel alacalığı içersinde dönmesini sürdürür —bütün bunlar gibi insanoğlu da, dünyayı yansıtmasına, kendisini dünyaya göstermesine ve onunla uyum içersinde geçinmesine olanak sağlayacak konumu arayabilir. Ne kadar parlaktır bulutun sudaki yansıması. Ne zaman en parlak olur bu yansıma? Kökü dışa çıkmayan bu dal nereden gelmedir? Suyun üstündeki esinti ve altındaki çamur neden oluşmaktadır? Ortaya çıkan sorular bunlardır. Topaç nerede alan bulur, ne zaman en geniş alandadır? Hangi hız en iyi hızdır? Öteki topaçlar nasıl döner? Bunlar, bu konum içersinde felsefe sorularıdır.

Filozoflar gözlem yaparlar, bu da felsefe yapmak olabilir. İnsanlar kentleri yaparken, loncalar kurarken, işlikler açarken, gemiler donatırken, pirinç ekerken ve satarken, duvarların gerisinde ve önünde savaşlar verirken bir şeyler düşünmüşler, ya da başkalarına düşündürmüşlerdir. Gelgelelim ne kentlerin, ne de loncaların, işliklerin ve gemilerin sözü ediliyor; oysa ancak böyle düşünülerek kentler yapılabilmiş, gemiler donatılabilmiştir, ya da kentler yapılarak ve gemiler donatılarak böyle düşünülebilmiştir. Gemi-

lerin ve kentlerin düşüncelerde belirginleşmemesi şunu gösterir: Düşünce kolay çözülüp ayrılır. Bu, düşüncenin bir niteliğidir.

DÜŞÜNCELERİN EVRENİ ÜZERİNE

Düzen kurucu nitelikteki belli düşüncelerle, çeşitli düşünceler arasında düzeni koruyan düşüncelerle, memurlar arasında tutumları açısından çok iyi bir karşılaştırma yapılabilir. Başlangıçta çoğunluğa hizmet etmeleri ön görülmüşken kısa sürede o çoğunluğun efendisi kesilirler. Başlangıçta işlevleri üretimi sağlamak iken, üretimi yutarlar. Düşünceler arasındaki belli çelişkileri kullanarak efendilik kalına çıkarlar. Bunu yaparken de yararlı olanlara değil, güçlü olanlara sarılırlar.

Düşüncelerin evreni, insanların evreniyle karşılaştırılabilir, der Me-ti tiksintiyle. Her ikisine de en tiksindirici baskılar egemendir. Ezmekten başkaca bir düzen kurma biçimi tanınmaz. İktidara geçen belli guruplar, geri kalanların tümünü baskı altına alırlar. Emek ve yapılan iş değil, köken ve ilişkiler ağır basar. Yararlılar, güçlülere hizmet etmeğe zorlanırlar. Bir kez egemenliği ele geçirenler arkalarından yükselmek isteyen yenilerin tümünü aşağı iterler. Başkaldırı düşüncelerinin kümeleşmesi acımasızca önlenir. Düşünceler evreninin, içinde oluştuğu insanların evrenine tıpa tıp benzediği rahatlıkla söylenebilir.

Düşüncelerden oluşma çok büyük bir gurup, varlığını yalnızca başka düşüncelere yaptığı

hizmetlere borçludur. Ancak bu başka düşünceler açısından bir amaç taşımaları söz konusu olabilir. Sınavlara ilişkin sistem, tümüyle çürümüş bir sistemdir. Yalnızca ilişkiler ağır basar.

Belli düşüncelerin tek işlevi ve amacı, bu evrenin sonrasızlığını vurgulamaktır. Bu düşünceler gece gündüz o evrenin doğanın bir parçası olduğunu ve değiştirilmesinin olanaksızlığını kanıtlama çabasındadır. Bu düşünceler zaman zaman, saçları kırlaşıp gövdeleri yağ bağladığında, başka, daha genç ve daha güçlü düşüncelerle değiştirilir. Gelenler, yeni sözcüklerle eskiyi savunurlar.

KORUMA VE YAĞMA

Eski zamanda Wei baronları köylüleri sömürürlerdi. Ama komşu baronlar saldırınca da bu kez köylüleri onlara karşı kılıçla korurlardı. Yağma aynı zamanda koruma, koruma da aynı zamanda yağma demekti. Çünkü baronların köylülerin evlerine yerleştirilen uşakları, bu evlerde ne bulurlarsa alırlardı. Baronların ve köylülerin davranışlarında çelişkili bir yan vardı. Baronlar korumaları altında olanları döverler, köylüler de kendilerine acı çektirenleri sabırsızlıkla beklerlerdi.

Bu çelişkilerin gözlemlenmesi iyi çözümlerin yolunu açabilir. Baronların herşeyi yağmaladıklarını, ama bu yağma yüzünden birbirleriyle uzlaşamadıklarını ve bu yüzden kendi aralarında da savaştıklarını kavrayan köylülerin sayısı

arttığında, bu köylüler —başlarındaki baronları tek tek kovmak gibi yanlış bir davranışa sapacak yerde—, yağmalanan mallara ilişkin çekişmelerden yararlanarak baronların tümünü kovdular. O zaman yağma da son buldu.

ŞEYLERİN AKIŞI ÜZERİNE

To-çi, büyük devrimden önce şu gözlemi yaptı: Artık demircileri sömürmeyi sürdüremeyen demirci efendileri çaresiz kaldılar. Daha iyi ücret verilmesini zorla sağlamak için çoğu kez çalışmaktan kaçınmış olan demirciler ise, demir yokluğundan ve işlik sahiplerinin savaş arabaları için artık hükümetten para alamamaktan korkmaları nedeniyle işlikler işlemez olunca, sömürünün sürdürülmesinde direndiler. Yaşamak, onlar için sömürülmek demekti; şimdi yaşamları için korkar olmuşlardı. İşlik sahiplerine baş kaldırdılar ve onları, sömürmekten kaçındıkları için, kovdular.

SU ÜZERİNE KONUŞMALAR

Kin-yeh, Su'da tanık olduğu bir yargılamayı anlatır. Köylünün biri demirci işliklerinde çalışmak üzere kente gelmişti. Geldikten sonra da bir ailenin yanında kalmağa başlamıştı. Evin oğlu geziye çıkmış olduğundan, yer vardı. Köylü, oğul dönünce evden çıkacağına söz verdi. Ama oğul dönünce çıkmadı, çünkü konut bulmak güçtü. Ev yönetimi adama dava açtı. Ancak mahkeme kesin bir karar vermedi. Evin yönetiminden köylü için bir konut aramalarını istedi, ken-

disi de arayacağına söz verdi. Kin-yeh, bir evden çıkmanın başka bir eve taşınmak anlamına gelmesi gerektiğini sapladığından ötürü mahkemeyi övdü. Ko, şöyle dedi: Çok güzel olurdu hiç kuşkusuz böyle olsaydı. O zaman ustalarımızın ön gördüğü gibi bir devlete kavuşmuş sayılırdık. Ama ben, Su'da pek çok şeyin ustaların yönerimlerine göre yapılamayacağını biliyorum ve bundan ötürü bu öyküye inanmıyorum. Düşün bir kez, sorunlar bu denli sallapati biçimde çözümlenmeğe kalkışılsaydı, ne çapraşık durumlarla karşılaşırdık! Kin-yeh, şöyle karşılık verdi: Görünüşe bakılırsa sorunlar dediğin biçimde sallapati çözümleniyor. Belki sözünü ettiğin durumlarla da karşılaşırız. Ne sakıncası var bunun?

Ko, öyküye inanmadığını söylemişti. Kin: Gözümün önünde oldu, dedi. Ko: Öyleyse sana oyun oynamışlar, diye direndi. Sırf sen oradasın diye öyle karar vermişler. Kin, şöyle dedi: Salt bir kez için ve ben oradayım diye olmuş olsa bile, böyle bir kararı büyük bir iş diye nitelendirmek gerekir. Bir yerde herkesten hızlı koşan bir adamın yaşadığını, ama bu çabayı ancak senin önünde göstereceğini duysan, adamın başarısı büyüklüğünden yitirir mi?

Mİ-EN-LEH'İN YÜKSEK DAĞLARA TIRMANMA ÖRNEĞİ

Saban yapan demirciler ve yoksul köylüler Mi-en-leh'in yardımıyla iktidarı ellerine geçirdikten sonra, planlarının tümünü birden gerçekleştirme olanağını bulamadılar. İlerleyişleri

yavaşlar gibi oldu, dahası, arada birkaç adım gerilemek zorunda bile kaldılar. Bu durum, uzaktan bakan pek çok kişiye acı ve dayanılmaz geldi. Mi-en-leh'in mülkiyetsizler partisinin yönetimindeki demirciler ne zaman bir başarısızlığa uğrasalar, ya da bir başarısızlığı önlemek için bir planın uygulanmasını erteleseler, izleyiciler, demircilerin ilkelerine ihanet ettiklerinden ve partinin her şeyi eskisi gibi bıraktığından yüksek sesle yakınarak dövündüler. Bu izleyiciler, köklü değişikliklere ancak bir kez yapılabilecek bir girişim gibi, bir uçurumu aşmak için yapılan bir sıçrayışmış gözüyle bakıyorlardı; bu atlayış başarısızlıkla sonuçlandığında atlayanı bekleyen tek sonuç, ölüm olabilirdi.

Mi-en-leh, şöyle dedi:

Çok yüksek, alabildiğine sarp ve o güne değin çıkılmamış bir dağa çıkmak isteyen bir insanı varsayalım. Bu insanın duyulmamış güçlüklerden ve tehlikelerden sonra kendinden öncekilerden çok daha yükseğe tırmanmayı başardığını, ama doruğa henüz erişemediğini düşünelim. Bu insan bulunduğu noktada öyle bir durumdadır ki, daha ileriye, seçtiği yöne gitmesi yalnız güç ve tehlikeli değil, fakat artık kesinlikle olanaksızdır. Yapılacak şey dönmek, aşağı inmek ve daha uzun olmakla birlikte, doruğa varma olanağını sağlayabilecek yeni yollar aramaktır. Ancak varsaydığımız dağcının yeryüzünde kendisinden başka kimsenin varamadığı bu yükseklikten inmesi, çıkmasından çok daha büyük güçlüklerle ve tehlikelerle doludur. İnsan inerken daha kolay kayar ve ayaklarını dayayacağı yer-

leri daha güç görür. Tırmanış, hedefe doğru ilerleyiş sırasındaki iyimserlik ve ruhsal güç, inerken yoktur. İnişte halattan yararlanmak zorunluluğu vardır; halatı daha sıkı bağlayabilmek için kazmayla yer açmak, birkaç saat yitirtir. İnsan, bir kaplumbağa temposuyla hareket etmek, bu arada sürekli aşağı inmek, hedeften uzaklaşmak zorundadır. Bu tehlikeli ve güç inişin sonunda, daha güvenlik içersinde, daha çabuk hedefe, doruğa gölürecek bir yol bulunacak mıdır, iniş sırasında bu saptanamaz.

Bu durumdaki bir insanın, o zamana değin işitilmedik yüksekliklere tırmanabilmiş olmasına karşın, zaman zaman duraklaması doğal değii midir? Dağcı, aşağıdan, güvenlik içindeki yerlerinden dürbünle tehlikeli inişi izleyenlerin seslerini duydukça, bu duraklama dakikaları artacak, dakikaların yaşanması da giderek güçleşecektir. Dağcının tehlikeli inişi bir «fren yapma» olarak da nitelendirilemez. Çünkü fren yapmak, önceden denenmiş bir arabanın, iyi hazırlannıış bir yolun ve denenmiş, bilinen bir mekanizmanın varlığını şart kılar. Burada ise, ne araba vardır, ne de yol; önceden denenmiş hiç, ama hiçbir şey yoktur.

Haklı çıkmanın sevincini yansıtan sesler gelir aşağıdan. Kimileri sevinçlerini gizlemeye gerek görmezler: Neredeyse düşecek! Ama kuyusunu kendi kazdı, ne gereği vardı bu deliliği yapmanın! diye bağırırlar. Ötekiler ise sevinçlerini saklamağa çalışırlar, Yudas Golovlev örneğinde-

ki gibi davranırlar. 1) Bakışlarını üzüntüyle yukarı çevirerek şöyle yakınırlar: Korkularımız ne yazık ki doğru çıktı. Biz, tüm yaşantımızı bu dağa tırmanmayı kolaşlaştırabilecek doğru bir plânın hazırlanmasına adamadık mı? Plân üzerindeki çalışmalarımız tümüyle sonuçlanana değin dağa çıkmanın ertelenmesini istemedik mi? Şimdi bu delinin de izlemekten vazgeçtiği yolun kullanılmaması için tutkuyla savaşmamızın nedeni (bakın bakın, geri gidiyor, iniyor, birkaç santim inebilmek için saatler harcıyor; oysa biz sistemli olarak ölçü ve kesinlik istediğimizde, bize en ağır sözleri kullanarak sövüp saymışlı), bu deliyi hararetle suçlamamızın, herkesi ona destek olunmaması ve ona yardım edilmemesi için uyarmamızın nedeni, büyük dağa çıkma plânına olan sevgimizden başka bir şey değildir; bütün bunları o büyük plânın hiç zarar görmemesi için yaptık.

Neyse ki, örneğimizin koşulları içersinde varsaydığımız dağcı, tırmanma düşüncesinin bu «gerçek dostlarının» seslerini duyamaz. Duysaydı içi bulanır, başı dönerdi. Bulantı ve başdönmesinin, özellikle yükseklerde, kafa dinçliği ve ayakların sağlam yere basması açısından hiç de iyi olmadığı söylenir.

---

1) Brecht burada, Lenin'in ağzından Saltiykov-Şçedrin'in (1826—1889) «Golovlev Ailesi» (Gospoda Golovlevy) adlı romanının anakişisi Yuduşka Golovlev'den söz ediyor. Yazar, bir ailenin çöküşünü ele getirdiği bu romanında, sert bir toplumsal yergide bulunmaktadır. (Çev.)

Ni-en, tehlikesini algılatan büyük savaşlarda yalnız kalmamak için Sömürücü devlellerin aralarındaki uzlaşmazlıklardan yararlandı ve bazı Sömürücü devlellerle bağlaştı. Sömürüye karşı olan kimi filozoflarsa, Su ile bağlaşan devletlerin işçilerinin de hemen başlarındaki yönetimle savaşmalarını ve o devletlerin Su'nun yanında savaşa girmelerini önlemelerini istediler. Bu savaşların da birer sömürü savaşı olduğunu söylediler.

Me-ti, şöyle dedi: Bu filozoflar *Büyük Yöntem'i* anlayamadılar; bu yüzden sömürülenleri şaşırtıyorlar. Bundan önce üç kez savaş tehlikesi belirdi ve nedenler her defasında ayrı olmasına karşın bu filozoflar hep sömürülenlerin savaşa katılmasına karşı çıktılar. Onlar koşullarla hiç ilgilenmiyorlar. Bugün Su'ya karşı bir savaş çıkarsa sömürülenler Su'yu desteklemek zorundadırlar. Bunu, Su'ya karşı savaşan devletlerde Su'ya karşı çıkılmamasını sağlayarak, Su ile bağlaşmış devletlerde de savaşı destekleyerek ve isteyerek yapacaklardır. Su'ya karşı savaşan devletler yenilgiye uğratılırsa, o devletlerde yaşayan sömürülenler kurtulmuş olacaklardır. Bu kurtuluş, Su ile bağlaşmış devletlerce engellenecek olursa, o zaman bu devletlerde yaşayan sömürülenler kendi ülkelerinin yönetimine karşı çıkmak ve bu amaçla yenilmiş devletlerin sömürülenleri ile bağlaşmak zorundadırlar. Su ve onunla bağlaşanlar yenilecek olursa, o zaman yenilmiş ülkelerin sömürülenleri, yenilgi sonucu gücünü yitiren kendi

yönetimlerine başkaldırmalı ve savaşı Su için sürdürmelidirler. Zaten sömürülenlerin tutumu savaşın başlangıcında değil, ancak gelişmesi sırasında önem taşıyabilir. Sömürülenlerin kurtarılması ve Su'nun savunulması amacıyla yürütülen bir savaş, nasıl olur da sömürülenlere zarar verebilir? Böyle bir savaş amaçları ile sınırlıdır ve sömürülenler için pek çok olanak içerir.

PARTİ ÜZERİNE

Mi-en-leh, şöyle dedi: Yalnız kendi vicdanının sesini dinlemek, yalnızca kendi düşüncelerinden temellenmek, başarısızlıkla sonuçlanan her girişimden sonra kendi inine çekilmek, hep tüm yeniliklere yönelik olmak, kendini her zaman en önemli davalar için saklamak, yalnızca düşünceyi hareket noktası almak, yalnızca tehlikeleri sevmek —bunlar partinin dışında da yapılabilir. Partide ise yengiyi savaşarak elde etme olanağı vardır.

Mi-en-leh, şöyle dedi: Yalnızca kendi gücüne dayanmak demek, çoğu kez özellikle yabancı kişilerin ansızın belirginleşen güçlerine de dayanmak demektir. Kendilerine tanış olanları tanımayanlar, çoğunlukla kendilerine yabancı olanları tanırlar. Yabancılar kitlesinin desteği olmaksızın hiçbir şey elde edilemez; ama birey de tek başına yabancılarla bir şey yapamaz. Parti, yabancılar kitlesi içersinde tanışlardan, kendilerine erişilebilenlerden, çok kişiyi tanıyan ve çok kişiye erişebilenlerden oluşur.

Mi-en-leh, şöyle dedi: İnsan iyi satranç

hamleleri yapabildiği gibi, yanlış hamle yapmasını da bilmelidir. Kedi yanlış adım atıp damdan yuvarlandığında, dört ayağı üzerine düşmesini bilebilmelidir. Birey tek başına olduğunda yıkılması için çoğu kez bir tek yanlış davranış yeter. Partinin yıkılması ise o denli kolay değildir. Parti tek bir yanlış yüzünden yıkılamayacağından, daha kapsamlı girişimleri göze alabilir.

Köylülerin önderleri, sömürücülerle onların uşakları dışında tüm halkı sömürüyü ortadan kaldırabilecek bir bütün saydılar. Birçok işçiler, büyük işliklerde güvendikleri kişilere böyle bir bütün gözüyle baktılar. Ama Mi-en-leh, yalnızca partiyi gerçek anlamda yürütme birimi ve başkaldırının eylemde bulunan kişisi saydı. Kurullarla halk, dedi, oluşabilmek için başkaldırıyı gereksinirler ve hazır durumda değildirler. Halk ve kurulların bilgi düzeyi eşit olmayıp, onlar bildiklerine göre davranırlar. Parti ise öğrenebilme olanakları sonuna değin değerlendirildiğinde bilinebilecek olanın tümünü bilir ve —birkaç kişinin yönerimiyle— her şeyi bilmeden de eyleme geçebilir.

Mi-en-leh, şöyle dedi: Halkın gelişmesi çok ağır ve tutarsız olur. Halk çok şey unutur. çok da yanlış şey öğrenir. Bu gelişme sırasında bireyler birbirlerinden koparlar, açgözlü ve kinci olurlar. Parti ise tutarlı bir gelişme çizgisi izler, deneyler toplar, insanları dener, insanların deneme yapmasına olanak sağlar ve herşeyi bir bütün içersinde birleştirir.

PARTİ ÜZERİNE 2

Üstad Sa, şöyle öğretti: Özgürlük bir yanardağın patlaması gibi gelir. Üstad Lan-kü, şöyle öğretti: Özgürlük savaşı bir baskın biçiminde yapılır. Mi-en-leh ise şöyle öğretti: Her ikisi de gereklidir. Hem bir şeyler patlamalı, hem de baskın yapılmalı.

Çözümlemelerinde gelecekle büyük karışıklıkların doğacağını anladı ve bunun üzerine partisini kurdu.

Üstad Sa, üstad Mi-en-leh'i suçladı: Mi-en-leh, egemenlik halktaymış gibi konuşuyordu; oysa gerçekte o halkı yönetiyordu. Bunun üzerine Mi-en-leh bir öykü anlattı: Tanıdığım iki adam vardı, dedi. Bunlar aynı evde ama ayrı odalarda kalıyorlardı. Yaşlısı rahat bir yatakta genci ise bir deri şiltenin üstünde yatmaktaydı. Sabahleyin genci daha kalkmamış olursa, yaşlısı onu sarsarak tatlı uykusundan uyandırırdı. Yemekte ise çoğu kez gencin en sevdiği şeyleri önünden alırdı. Genç adam içmek istediğinde yaşlı adamdan ancak su ya da süt alabilirdi. İnsanın başını döndüren pirinç şarabını gizlice edindiği zaman da, yaşlı adam onu herkesin önünde sert sözlerle azarlardı. Buna karşılık genç adam öfkeyle karşılık verdiğinde, herkesin önünde özür dilemek zorundaydı. Sabahları yaşlı adamın at sırtında giltiğini ve ötekini de önünden yürüttüğünü görürdüm. Günün birinde yaşlı adama kölesinin nerede olduğunu sordum. O benim kölem değil ki, diye karşılık verdi dehşetle. O bir şampiyon, ve ben onu en büyük maçı için çalış-

uriyorum; kendisini forma sokayım diye beni o kiraladı. Gerçekte ben onun kölesiyim.

Mi-en-leh şöyle dedi: Kimin efendi, kimin köle olduğunu öğrenebilmek için bir ilişkiden kimin daha büyük yarar sağladığını saptamak gerekir.

Saban yapan demirciler, Mi-en-leh'in yardımıyla işlik sahiplerini başlarından kovduklarında, işlikleri için bir kaç ustayı gereksindiler. Ustalar ise, kendilerine olan gereksinmeye güvenerek büyük bir karşılık istediler. Mi-en-leh'in kendisi hastaydı ve aşırı çalışmaktan bitkin düşmüştü; çok az yiyordu. Ama yine de demircilere şunu öğütlerdi: O alçaklara en iyi tavukları ve en taze sütleri gönderin! Ardından da zeki bakışlarını çevresinde gezdirerek alçak sesle şunu eklerdi: En büyük nefretlerinizi yollamayı da unutmayın!

DÜŞÜNMEK ÜZERİNE

Me-ti, şöyle öğretti: Düşünmek, insandan insana bir davranıştır. İnsanoğlunun dışında kalan doğaya ise çok az ölçüde eğilir. Çünkü insan doğaya her zaman insanlardan geçerek, dolaylı yoldan varır. Demek ki, bütün düşüncelerde, bu düşüncelerin hem hedefi, hem de kaynağı olan insanı aramak gerekir; düşüncelerin etkinliği ancak ondan sonra anlaşılabilir.

İNSANOĞLUNUN YAZGISI

Me-ti şöyle dedi: İnsanoğlunun yazgısı insanoğludur.

KİN-YEH'İN TIP KURAMI

Me-ti şunu anlatı: Kin-yeh, bir zamanlar tıp öğrenimi görmüştü. *Büyük Yöntem'e* dayanarak şunu tasarımlayabildiğini söyler: İnsan bedenindeki belli hastalık belirtilerinde, sağlıklı kişilerde benzer belirtiler yaratan ilâçlarla iyileştirme sağlanabildiğini denemeler göstermiştir. Durum böyle olunca, ateşli hastalıklar, ateşi yükselten ilâçlarla iyileştirilebilir. Hasta bedene kendini iyileştirmekte olan bir beden gözüyle bakılabilir. Bedende bir çelişki ortaya çıkmıştır; beden, çelişkinin kötü yanını oluşturan hastalık içersinde, önüne konan yeni koşullara elverişli bir duruma varma girişiminde bulunmaktadır. Bu kötü yanı destekleyen araçlar, onu tümüyle geliştirip egemen olmasını sağlayarak bedeni iyileştirir.

Me-ti'nin, Kin-yeh'in bu kuramını anlatmasının nedeni, bu kuramda devrimlerin iyi bir yansımasını görmüş olmasıdır.

KÖTÜ ZAMANLAR

Me-ti, şu öyküyü okudu: Bir devrimci, kendisini zorunlu olarak ölüme götürecek bir görevi üstlenmişti. Yola çıkarken dik yürüyemiyordu. «Korkuyor musun?» diye sordu yanındaki. Devrimci: «Evet korkuyorum», diye karşılık verdi. —«Korkuyorsan neden geri dönmüyorsun»? Devrimci şöyle karşılık verdi: «Duyduğum korkunun kaynağı, benim kişisel güçsüzlüğümdür. Ölümüm ise toplumu ilgilendiren bir sorun.»

Me-ti, şöyle der: İnsanın korkusuna boyun

eğemeyeceği zamanlar, kötü zamanlardır. Ama gönül ister ki, kendi yararı için çalışanın aynı zamanda toplumun yararı için de çalışmış olacağı bir toplumsal konum uğruna olabildiğince çok kişi kendini tehlikeye atsın.

UZLAŞMALAR ÜZERİNE YA DA ŞARABI VE SUYU AYRI BARDAKLARDAN İÇMEK

Mi-en-leh, uzlaşmalar konusunda şunu öğretti: Uzlaşmalar çoğu kez gereklidir. Pek çok kişi uzlaşmadan, şarabına su katmayı anlar. Bununla belirtilmek istenen, içine su karıştırılmamış şarabın bereketli olmayacağıdır. Ya da eldeki şarabın susuzluğu dindirmeğe yetmeyeceği söylenilmek istenir. Bana gelince, uzlaşmalar konusunda görüşüm farklı. Böyle durumlarda şarabı ve suyu ayrı bardaklardan içerim. Çünkü daha sonra şarabı sudan ayırabilmek, çok güçtür.

BULUŞLAR ÜZERİNE

Me-ti şöyle dedi: İnsanların yararına ve zararına pek çok buluş yapılıyor. İnsanların yararına olan buluşlara baskı uygulanıyor, ötekiler ise yüreklendiriliyor. Biri, yıllarca sönmeyecek bir lâmba bulduğunda, bu buluş lamba yapımcılarınca satın alınıyor. Satın almanın amacı ise bundan böyle bu tür lambaların yapılması değil, yapılmasının önlenmesi. Biri yakıtın fiyatını yükselten bir buluş ortaya atıp da yoksulların evlerini karanlığa gömdüğünde ise, bu buluş gerçekleştirilmek üzere satın alınıyor.

KAFA İŞÇİLERİ ÜZERİNE

Kafa işçileri, kafalarının çalışmasıyla karınlarını doyurmağa bakarlar. Zamanımızda ise çoğunluk için zararlı şeyler düşündüklerinden, kafalarıyla daha iyi beslenebiliyorlar. Bundan ötürü Me-ti, onlar için şöyle der: Çabaları karşısında kuşku duyuyorum.

ŞEYLERİN AKIŞI ÜZERİNE

Mi-en-leh şöyle öğretti: «Yağmur iyidir» ya da «yağmur kötüdür» biçimindeki tümceler, yetersiz olacak denli kısadır.

Buğday yetişirken, susuzluktan kurumamak için yağmuru gereksinir; ama yağmur fazla uzun süre yağarsa, çürüyüp gider.

Bir başka örnek: Fotoğraf camı uzun süre ışık alırsa önce grileşir, ardından kararır; poz süresi daha da uzatılırsa yeniden griye dönüşür.

«Fotoğraf camının poz süresi uzun tutulursa, cam kararır,» gibisinden tümceler yanlıştır.

DÖNÜŞÜMLER ÜZERİNE

Demokrasinin getirilmesi, diktatörlüğün getirilmesine dönüşebilir. Diktatörlüğün getirilmesi demokrasiye dönüşebilir.

KA-MEH'İN BİLİNCİN BAĞIMLILIĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞÜ

Me-ti, şöyle öğretti: Üstad Ka-meh, bilincin, insanların belli bir dönemde yaşam için en gerekli olanı üretme biçimine bağlı olduğunu söy-

lüyor. İnsanların iktisat alanında çaba göstermeleri durumunda, kendilerini büyük ölçüde iktisadi bakış açısından bağımsız kılabileceklerini yadsıyor. İlk anda insanı kötümser kılan bu görüş bu. Ama büyük yapıtların tümünün bu bağımlılık içersinde yaratıldığı ve bu yapıtların, sözü geçen bağımlılığın saklanması yüzünden büyüklüklerinden hiçbir şey yitirmediği düşünülünce, durum yine düzeliyor. Ayrıca bu görüşün yazgısı ilerde bir gün ününü değil, ama önemini yitirmektir. Sözü geçen görüşün ileri sürülme nedeni, zamanın egemen düşüncelerine egemen sınıfların düşünceleri olduklarını anımsatmaktır. Böylece bu düşüncelerin değerlerinin sınırlandırılması ön görülmüştür. Artık egemen sınıflar diye bir şey olmadığında ve her şeyin iktisat bilimine bağlı oluşu artık yeryüzündeki insanların çoğuna eskisi gibi bunaltıcı gelmediğinde, Ka-meh'in görüşü de kimseyi bunaltmayacaktır.

ŞEYLERİN AKIŞI ÜZERİNE

Ve gördüm ki, hiçbir şey bütünüyle ölü değildi; ölen bile tam ölmemişti. Cansız taşlar soluk alıyor. Değişiyor ve değişimlere yol açıyor. Ölü olduğu söylenen ay bile deviniyor. Kendinden kaynaklanmasa bile, bir ışık yolluyor yeryüzüne, düşmekte olan cisimlerin düşüş yönünü etkiliyor, denizde gel-git oluşturuyor. Ama bakan tek bir kişi irkilse, onu tek bir kişi olsun görebiliyorsa, ayın ölü olduğunu söyleyemeyiz, ay yaşıyordur. Ama yine de, bence bir anlamda ölüdür ay; onun yaşadığını gösteren tüm belirtileri bir araya

toplasak, topladığımız belirtilerin yetersizliğini ya da konu dışılığını ayrımsarız; bu nedenle, genelde ayın ölü olduğu söylenegelmiştir. Çünkü böyle yapmazsak, aya ölü demezsek, bir niteliği, «ölü» sözcüğüyle belirlenen niteliği yitirir, böylece de gördüğümüz bir şeyi betimleme olanağımızı zayıflatırız. Ama gördüğümüz gibi ay yaşıyor; bu nedenle ay için her iki niteliği de göz önüne almalıyız ve onu ölü bir canlı olarak nitelemeliyiz; ayın daha belirgin niteliği ölü olmasıdır; belli bir açıdan ölmüş, bir daha canlanamayacak biçimde ölmüş bir şeydir ay; ama her bakış açısından ölmüş bir şey değildir.

AKILLI KAFALARIN APTALCA KULLANILMASI

Yazar Fe-hu-wang, Me-ti'ye şöyle dedi: Kafalarıyla çalışanlar, sizin savaşınıza uzak duruyorlar. En akıllı kafalar görüşlerinizi yanlış diye nitelendiriyorlar. Me-ti, şöyle karşılık verdi: Akıllı kafalar, gerek egemenler tarafından, gerekse o kafaların sahiplerince çok aptalca da kullanılabilir. Akıllı kafalar, özellikle en aptalca ve sürekli olması düşünülemeyecek savları ve kurumları desteklemeleri amacıyla kiralanır. En akıllı kafalar, gerçeğin bilinebilmesi için değil, gerçekten uzak olandan nasıl yararlar sağlanabileceğinin anlaşılması için çaba harcarlar. İstedikleri, kafalarından değil, midelerinden alkış toplamaktır.

KAFA İŞÇİLERİNİN DÜŞMANLIĞI (ANTİTEZ OLARAK)

Kafa işçileri neden köklü değişimlerden yana değildir? diye sordu Fe-hu-wang. Me-ti, şöyle dedi: Çünkü onlar köklü değişimleri kafalarının bakış açısından değil, midelerinin bakış açısından görüyorlar. Onlardan erzak depolarımızı ve bilgi hazinemizi doldurmalarını istediğimiz takdirde, başlıca uğraşları olan midelerini doldurmaktan geri kalabileceklerinden korkuyorlar. Birinin zorunlu olarak ötekini önlediğini düşünüyorlar. Yokluğa yol açan bir sistem içersinde yaşıyorlar, kendileri yokluk yaratıp, bir yandan da ondan korkuyorlar. İyi yaşayabilenlerin sayılarının az olduğunu görüyorlar, ama bu iyi yaşam biçiminin ancak şimdiki kötü sistem içersinde, çoğunluğun kötü yaşamasından ileri gelebildiğini bilmiyorlar. Bu sisteme doğal ve kaçınılmaz bir sistem gözüyle bakıyorlar. Şöyle diyorlar: Çiçek açmanın başka türlüsü düşünülebilir mi? Çiçek açmanın ardından yemişin, çiçek açma kadar doğal olan başka bir olgunun geldiğini ise unutuyorlar.

SUÇLULAR ÜZERİNE

Kin-yeh'in, hırsızlar, hırsızlık amacıyla adam öldürenler, kalpazanlar ve zorbalar gibi sıradan suçlulara karşı belli bir hoşgörüsü vardır. Şöyle der: Bu suçlular ahlâk kurallarına karşı gelirken, ustaların bu tür durumlar için önerdikleri gerekçelere dayanmazlar, ama aynı nedene dayanırlar: Bu işleri açlık kol gezdiğinden ve

kaba kuvvetten kazanç sağlanabileceğinden yaparlar. Şöyle denebilir: Kendi yararları uğruna başkalarının yararlarına karşı suç işlemiş olurlar. Ama karşı geldikleri yasalar ne de olsa kötü yasalardır ve bu yüzden halk tarafından sevilirler. Sayısız kitaplarda göklere çıkarılırlar. Bu suçlular, güç sorun için bir çözüm bilmezler, ama böyle bir çözüm isterler. Tek başlarınadırlar ve ancak görünüşte topluma, başka deyişle kendilerinin dışındaki herkese karşıdırlar. Gerçekte ise kendisine toplummuş süsünü veren bir azınlıktır karşılarındaki. Asıl çok daha tehlikeli olanlar, bu suçluların peşine düştükleri, ve bu suçluların peşine düşen kişilerdir; çünkü bunlar suçlarını işleyeceklerinde toplu olarak davranırlar ve yaptıklarını da ahlâka uygun işler olarak nitelendirirler. Küçük suçlular, insanların bencillikten uzak davranabileceklerine olan inançlarını yitirmiş kişilerdir. Bencillikten uzak davranışları insanın kendi kendisini yiyen bir davranışa dönüştüren ve kitleleri zorla yararlarını korumamağa iten yaşadığımız durumlar karşısında suçluların bu tutumu, ancak gerçekçi anlayışın bir belirtisi olabilir. Ne olursa olsun, bu suçlular hiç kuşkusuz peşlerine düşenlerin bile bencillikten uzak davrandığına inanan kişilerden daha akıllıdırlar. İçinde yaşadığımız zaman, özgecilliği özgeci için iyi bir davranışa dönüştürmedikçe, bunu yapmak istemedikçe, bencil kişileri suçlamak hakkına sahip değildir. Sıradan suçlular yalnızca bencillerin oyunlarının kurallarına karşı gelmiş olurlar. Yeryüzünde en çok suçlanması gereken ise işte bu kurallardır.

Ka-meh, şöyle dedi: Eğer ipek böceği salt yaşamını bir böcek olarak geçirmek amacıyla koza örseydi, o zaman gerçek bir köle olurdu.

Mİ-EN-LEH VE Nİ-EN YÖNETİMLERİNDE ÖZGÜRLÜKTEN YOKSUNLUK ÜZERİNE

Demirci işliklerinin sahipleri kovulduktan sonra Mi-en-leh'in partisi, Su'da gereğince özgürlük olmadığı gerekçesiyle çok kişi tarafından şiddetle eleştirildi. Gerçekten de parti uzun süre işlik sahiplerinin yandaşlarını ve köylülerin belli varlıklı kesimini her yerde baskı altında tuttu; bunu sağlamak için parti üyelerine de çok sert bir sıkı düzen uygulaması zorunlu olunca, parti içersinde de özgürlük yokmuş gibi bir görünüş belirdi. Me-ti iktisadi yaşama egemen olanları henüz kovmamış ülkelerde yaşarken. Su'da özgürlük bulunmadığından yakınan bütün bu kişilere karşı çıktı.

Şöyle dedi: Şimdi bulunduğunuz ülkelerde yaşamayı, Su'da yaşamaya yeğlediğinizi duydum. Şimdi yaşadığınız yerdeki özgürlük size daha büyük görünüyor. Ama gerçekte tuhaf bir özgürlük bu!

Su demircileri; imparatoru, işlik sahipleri yararına işletilen demirci işliklerini savunduğu için kovdular. İmparatoru başlarından, patronlardan kurtulmak için attılar. Şimdi ise kendi yöntemleriyle, demirci yöntemleriyle, açlığı yenmeğe çalışıyorlar; bunu demirci işliklerini geliştirerek ve ülkeyi sabanlarla donatarak yapıyorlar. Ülkeyi

de engelleyici tüm güçlerden kurtardılar. Onlar, patronlardan ve ülkenin efendilerinden farklı olarak, ekonomik özgürlüğe tek tek değil, ama birlikte sahip olabileceklerini biliyorlar. Şimdi kurtuluşlarını örgütlediler ve bundan zor kullanma gereği doğdu; malların büyük ölçüde ürctimini herkes için tehlikeye sokan tüm akımlara karşı zor kullanılmakta. Örgütlenme açısından kişisel anlamda başına buyruk olmak isteyen, iktisadî alanda da çoğunlukla böyle olanların yakınmaları, işte bu zor kullanma yüzünden —sanırsınız ki, imparatorun uyguladığı bir kaba kuvvete baş kaldırmaktalar!

Böyleleri, kurtuluşun örgütlenmeyi gerektiren iktisadî bir dava olduğunu anlamamış olanlardır.

ŞEYLERİN AKIŞI ÜZERİNE KİTAP

Büyük kitlelerin yakınında bireyin düşünceleri değişime uğrar. Politikacı Si-yeh, karşısındaki dinleyicilerin sayısı yüksek olduğunda, onlara evde kararlaştırdığından çok başka şeyler söylediğini algılamıştı. Filozof Min'e göre bu bedensel bir oluşumdur. Bu konuda Min, konuşmacılarda konuşmazdan önce başlayan yürek çarpıntısına dikkati çekmiştir. Aynı şekilde mahkeme önüne çıkan davalı da çoğu kez kendini yargıçlarının düşüncelerinden özgür tutmak için belli bir çaba harcamak zorunda kalır. Bunu başaramadığı zaman, salt yargıçların sayısı çok olduğundan (çoğunluğu temsil eder gibi göründüklerinden), kendisi de onların arasına olurmuş olur.

Genellikle tehlike, kaçıştan daha uzun sürer.

BİLGİNİN SINIRLARINI ARAŞTIRMAK

Me-ti, bilginin sınırlarını araştırma konusunda aşırı çaba gösterilmesine karşı çıkmış ve şöyle demişti: Bilgi konusunda çeşitli alanlarda önleyici diye algılanan sınırları, daha sonra genişletmek amacıyla saptamak çok yararlıdır. Gözle büyüğün ve küçüğün ne ölçüde görülebileceğinin bilinmesi ve daha iyi görmeğe olanak sağlayacak araçların bulunması iyidir. Ama filozoflar bilgi üzerine konuştuklarında hem ileri giderler, hem de az yol alırlar. Daha çok ya da azla değil her şey ya da hiçbir şey kavramlarıyla ilgilenirler. Üstad Eh-Fu, şeylerden yararlanılabiliyorsa, rahatlıkla olası bilgiden de söz edilebileceğini söyler. İnsanoğlu buğday ekebildikten, ay ve güneş tutulmalarının ne zaman olacağını önceden söyleyebildikten sonra, doğanın kavranabileceği olasılığından söz etmek de yerindedir. Daha çok bilmek isteyenler, gerçekte daha az bilmek isterler, çünkü onlar şimdi söylediğimizi bilmek istemiyorlar. Salt sözcüklerle, deneylere başvurmaksızın, davranış açısından sonuçlar doğurabilecek nitelikte bir yargıya varmak istiyorlar. Aslında yalnızca bir sürü sözcüğü sıralıyorlar; bu sıralamada bir tür baskı altında kalıyorlar; yani kullanılan sözcükler anlamını yitirmeksizin ve dizinin belli kurallarının yürürlükte kalması engellenmeksizin, her şeyin bilinebileceğini ya da hiçbir şeyin bilinemeyeceğini dile getiren bir diziye sokmayı amaçlıyorlar sözcükleri. Çoğu kez bütün bunlardan ortaya bir şey çıkmamasını istediklerini açıkça belli ederler. Sözcükleri, ortada bilenemeyen bir takım şeyler kalacak bi-

çimde düzenledikten sonra ise, bunlarla insanların artık ilgilenmemesini sağlamaya kalkışmazlar; aksine bunlara insanların davranışları üzerinde özel bir etki tanırlar. Alabildiğine kuşkucu görünürler her konuda, ve yanıltılamaz, ya da kendi kendilerine yanılsamalara saplanmayan kimseler gibi davranırlar; ama sonuçta körü körüne inanılabilecek bir tanrının ya da ruhun varlığını kabullenmekten de çekinmezler. Dıştan gelen tanrısal etki diye bir şey olmadığı, çünkü böyle bir etkinin bilgi yoluyla kavranamayacağı yolundaki gerçek kuşkucuların savını ter dökerek, tüm bilimselliklerini kullanarak çürütmeğe çalışırlar. Şunu ileri sürerler: İnsan bilemedikten sonra, tanrılardan bilinebilir olmaları nasıl beklenir? İnsanların davranışlarını bu düşüncelerle felce uğratmadıklarını savlarlar; insanlardan gerçekten bilemeseler bile davranışta bulunmalarını isterler ve yukardan bakan bir tutumla onların zaten sürekli bir takım davranışlarda bulunduklarına dikkati çekerler. Burunlarını büküerek, davranış için, insanların tüm davranışları için bu yetersiz, yarı yarıya kör bilmenin tümüyle yeteceğini söylerler. Bu kadar bilmenin neye yetmeyeceğini ise söylemezler doğal olarak.

FAN-ÇE'NİN KARŞILAŞTIRMASI

Yazar Fan-çe ile bir arkadaşı bir cenazeye gitmişlerdi. Yazarın arkadaşı, ölenle artık bir daha konuşamamak düşüncesinin verdiği üzüntüyle ve mezarın kasvetinden etkilenerek şu gözlemi dile getirdi: Tanrıların varlığına ben de senin

kadar az inanıyorum. Ama evrende etkin olan bir tinsel güç neden düşünülemesin? Ben saçma bir yan görmüyorum böyle bir varsayımda. Fan -çe, derhal şu karşılığı verdi biraz da alaycı bir ifadeyle: Pin-Çau kentinde, tilki sokağındaki dördüncü evde neden Lu adında bir adam oturmasın? Ben saçma bir yan görmüyorum böyle bir varsayımda.

BADANACININ SÖZLERİ

Badanacı, «Toplumun yararı, bireyin yararından önce gelir,» sözünü söylediğinde, birçokları yeni bir çağın başladığını düşündüler. Şöyle de denebilir: Özellikle çoğunluk, yeni bir çağın eşiğinde bulunulduğunu düşündü, çünkü yukardaki tümce, çoğunlukça, çoğunluğun esenliğinin bir çoklarının esenliği olduğu ve bundan böyle azınlığın esenliğinden önce gelmesi gerektiği yolunda yorumlandı. Böylece tümce, çok görkemli bir havaya bürünmüş oldu. Genellikle, badanacının bu tümceye kolay geçerlilik kazandıramayacağı düşünüldü. Ama kısa sürede bunu başarmanın badanacı için pek zor olmadığı görüldü. Çünkü badanacı, özellikle varlıklılardan ya da yalnızca varlıklılardan çoğunluğun yararını kendi yararlarının üzerinde tutmalarını istemeye yanaşmadı; tam tersi, çoğunluğa seslenerek, herkesin, toplumun yararını kendi yararından üstün tutmasını istedi çoğunluktan. İşçi, yeterli ücret isteğinden vazgeçmeli ve kamu için yollar yapmalıydı. Küçük çiftçi, yüksek hayvan fiyatlarından vazgeçmeli ve çoğunluğa ucuz hayvan sağ-

lamalıydı vb. Bu uygulama içersinde tümcenin görünüşü daha az görkemliydi. Anlaşıldı ki, ulusun bulunduğu konumda birinin bir yarar sağlaması, ancak onun başkalarına zarar vermesiyle gerçekleşebiliyordu ve başkalarına ne denli zarar verilirse, sağlanan yarar da o denli büyük oluyordu. Fabrikalar ne denli büyük olursa, onlardan sağlanan kazanç da o denli yüksek oluyordu. Bütün bunlar sürdü ve görkemli tümce bunlarda hiç bir değişiklik yapmadı. Çünkü çoğunluk için gerekli olan bu görkemli tümce değil, ama mülkiyet ilişkilerini, bireyin çoğunluğun sırtından yarar sağlamasını olanaksız kılacak biçimde düzenleyen köklü bir değişiklikti. Eğer badanacı kazanç getiren tüm işlikleri, fabrikaları, kiralık evleri ve tarlaları tek tek kişilerden alıp da çoğunluğa verseydi, bu değişiklik gerçekleşebilirdi. Bunu gerçekleştirebilen bir ulusta bireyin yararı ile çoğunluğun yararı birbirine karşıt değildir. Bireyin yararı büyüdüğü ölçüde çoğunluğun yararı da büyür. Oysa badanacının ulusunda tüm uyarılara ve görkemli tümcelere karşın durum tersinedir.

[DÜŞÜNCENİN TANIMI]

Me-ti, şöyle dedi: Düşünmek güçlükleri izleyen, eylemden ise önce gelen bir şeydir.

[FİLOZOFLAR ÜZERİNDE GÖRÜŞLER]

Ro, sordu: Kitaplardan mı söz edeceksin? Felsefe düşünmenin sonucu olup, kitaplarda mı vardır? Me-ti, karşılık verdi: Hayır, felsefeyi

bir yana bırakıp felsefe yapmaktan konuşalım. Çünkü insanları felsefe yaparken görürüz. Hareket noktası olarak halkı alalım. Halk şöyle der: Falanca bir filozoftur, o bir filozof gibi öldü, karısıyla bir filozof gibi konuşuyor, devlete karşı bir filozof gibi davranıyor. Ro, şöyle dedi: Halk bazan da şöyle der: Falanca bir filozof gibi tuhaf tuhaf düşünüyor, söyledikleri anlaşılmıyor, saçma sapan şeylere kafa yoruyor, beceriksiz biri. Me-ti, sordu: Halk böylelerinden saygıyla mı söz eder? Ro, karşılık verdi: Hayır, küçük görür onları, sevmez. Me-ti konuştu: Öyleyse biz de onlardan saygıyla söz etmeyelim. Birincilere, kendilerinden saygı ve övgü ile söz edilenlere dönelim. Bunların ötekilerden farklı olan yanı, felsefelerinin bir davranışa, yararlı bir eyleme olanak hazırlamasıdır.

İSTENMEYEN YABANCILAR ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: İmparator Ming büyük harcamalarla ülkeye o ülkede bilinmeyen sanatlardan anlayan binlerce yabancı getirtti. Bu konukların gelişi herkesi sevindirdi. Yönetim, sanattan yalnızca o sanatları yapanların değil, başkalarının da zenginleşmesini sağlayacak biçimdeydi.

Zamanımızda ise yabancılar sınırdışı ediliyor ve ataları bir kez ülke dışında yaşamış herkes yabancı sayılıyor. Sanki istenen, elden geldiğince az değil, elden geldiğince çok kişiyi kovmak. Bana kalırsa bu sınırdışı edilenler yakınamazlar.

Onlar, eşit olmayan koşullar altında yürütülen bir yarışmalar sistemini onaylamışlardı, çünkü yerlilerden daha becerikli olduklarından yarışmada hep kazanıyorlardı. Şimdi saçlarının renginden ötürü kovulmaları da eşit olmayan koşullar altında yürütülen bir başka yarışmadan başka bir şey değil.

Ben, ülkeyi suçluyorum. Yabancılar yararlı olmaktan çok zararlı oldular deniyorsa, elinden iş gelen herkes, bu ülkeye yarardan çok zarar verdi. Çünkü burası aklın alçaklıktan yararlandığı ve alçaklığa yararlar sağladığı bir ülke. Eğer akıl başkalarına zarar vermeksizin yararlar sağlasaydı, alçaklığa paha biçilmeyip, iyilik cezalandırılmasaydı, o zaman aklı başında kişileri kovmak yerine, onları tutabilmenin çaresine bakılırdı.

ME-Tİ'NİN DÜZENBAZ ÖYKÜCÜKLERİ

Me-ti, şöyle dendiğini duydu: Me-ti, düzenbaz öykücüklerini anlatmayı sever, bunu yaparken de düzenbazların kurnazlığından ve gücünden neşelendiği anlaşılır. Doğru bir şey midir bu?

Me-ti, kendini şöyle savundu: Güç ve kurnazlık beni neşelendirir. Eğer kurnazlığın ve güçlülerin düzenbazlık yapabildikleri bir ülke varsa, o zaman ben de kurnazlığa ve güce ilişkin eğilimimi, bunların düzenbazlık için kullanıldığı o ülkede doyurmak zorundayım. Beni eğlencemden vazgeçmek zorunda bırakmadan benden iyi bir davranış sağlamak, bütünüyle sizin elinizde olan bir şey.

KAFA İŞÇİLERİNİN KÖKLÜ DEĞİŞİMDEKİ ÇIKARI

Fe-hu-wang sordu: Kafa işçilerinin, genel olanın dışında, köklü değişimden ne yararı vardır? Me-ti, karşılık verdi: Doktorları ele alalım. Herkes bilir ki, doktorların sayısı, iyi kazanmalarını olanaksız kılacak denli çok, buna karşılık sağlık hizmetlerine yetmeyecek denli azdır. Doktorların çoğunun bulduğu iş iyi değildir, ama onlar yine de öğrenimlerini birkaç yıla sığdırmak, çabuk ve üstünkörü tamamlamak zorundadırlar. En çok hastası olan doktorlar, en az kazananlardır; çünkü hastaların çoğunluğu yoksuldur. Yoksullar, en çok hastalanan ve en kötü bakılan kişilerdir. Onların doktorlarının eğitimlerini geliştirmeğe vakti yoktur. Yanlış yöntemlerle öylesine yoğun uğraşırlar ki, daha doğru yöntemleri öğrenmek için vakit ayıramazlar. Bir ilâcın kullanılması konusunda son söz, ilâç ticareti yapanlardadır. Hastaya çoğunlukla ona en iyi gelecek ilâç değil, cebinden en çok para çıkmasına neden olan ilâç yazılır. En kötüsü ise, doktorların hastalıkları önlemek için hiçbir şey yapamamalarıdır. Doktorlar, ancak sömürücüler için kazanç sağlayabilecekleri noktalar açısından, devlet üzerinde etkin olabilirler; kazanç sağlanması zaman zaman insanlar için yararlı olan önlemlerle de gerçekleştirilebilir. Ama bu daha çok ve sık sık insanların zararına olan yollarla gerçekleştirilmektedir. Doktorlar, muayene masasında tüm insanların eşit olduğunu, onları böyle gördüklerini söylerler. Doktorların evine gelen hastalar, gerçek kişiliklerinden fark-

lıdırlar; belli bir geçmişi ve geleceği olmayan, işsiz güçsüz ve çıplak bir beden olarak gelirler. Hastanın hastalık nedeni ortadan kaldırılmaz; en iyi olasılıkla nedenlerin sonucu, yani hastalık iyileştirilir.

Doktorların durumu en iyi savaşta belirginleşir. Orada doktorlar savaşların önlenmesi için hiçbir şey yapamazlar, yalnızca parçalanmış uzuvları yeniden dikebilirler. Ve bizim kentlerimizde hep savaş vardır.

YERYÜZÜNÜN [1]) VE İNSANLARIN SÖMÜRÜLMESİ

Mi-en-leh, şöyle dedi: Eski zamanda insan, ancak başka insanların hizmetinden yararlanarak yeryüzünü sömürebilirdi. Bugün ise yeryüzünü sömürmek kolaylaştı. Şimdi insan, başka insanları sömürebilmek için yeryüzünden yararlanıyor.

Mi-en-leh, şöyle dedi: İnsanların sömürülmesine son verilip verilemeyeceği, yeryüzünün en kolay nasıl sömürülebileceğine bağlıdır. Eğer insanların sömürülmesine, yeryüzünü sömürmenin henüz çok güç olduğu dönemde son verilseydi, o zaman açlık ve ölüm kol gezerdi. Bugün

---

1) «Yeryüzünün sömürülmesi» (Ausbeutung der Erde), «toprağın sömürülmesi» diye de çevirilebilirdi; ancak bu başlığı taşıyan her iki metinde tüm doğa servetlerinin sömürülmesi söz konusu olduğundan «yeryüzünün sömürülmesi» diye çevirmeyi yeğledim. (Çev).

ise insanların sömürülmesi sürdükçe açlık ve ölüm kol geziyor. Üretim araçları sahipleri ve insanları kiralayanlar insanları sömürebilmek için toprağın sömürülmesini bile kısıtlamağa başladılar.

İnsanların sömürülmesine son vermek olasılığı olsaydı, bu iş çoktan gerçekleştirilmiş olurdu, diyenler haksızdır. Bu sömürü her zaman ağırdı, ama ona son verme olanağı her zaman bulunamadı.

YERYÜZÜNÜN VE İNSANLARIN SÖMÜRÜLMESİ

Me-ti, şöyle dedi: Üstad Ka-meh gelmezden önce zenginliğin yeryüzünün zenginliklerinin sömürülmesinden doğduğuna inanılırdı. Üstad Ka-meh ise zenginliğin insanların sömürülmesinden doğduğunu öğretti. Kazancı sağlayan orman değil, ağaç kesmek üzere ormana götürülen insanlardır. Kazancı sağlayan pamuk değil, toplayıcılar, iplik bükenler ve dokumacılardır. Orman ve pamuk, insanları sömürerek para kazanılmasını sağlayan araçlardır. (Bu sistem insanların giderek daha çok, yeryüzünün ise giderek daha az sömürülmesini sağlar.)

Me-ti, şöyle dedi: Ka-meh'e göre dokuma tezgâhları açısından durum şöyledir: Dokuma tezgâhları daha iyi bir duruma getirilirse, bir tezgâh başındaki beş işçi, o güne kadarkinin yüz katı bez dokuyabilir. Ama kazancı sağlayan artan bez miktarı değil, bezi dokuyan beş işçidir. Bunun nedeni şöyle açıklanabilir: Her nesne, ü-

retildiği zaman üretimi için ne kadar çalışma saati gerekliyse, ancak o kadar gelir sağlayabilir. Dokuma tezgâhını satın alan insan, işçiyi de, ya da başka deyişle, işçinin iş gücünü de, tam bir iş günü için satın alır. Dokuma tezgâhı, pamuk, çalışılan yer, yakıt ve iş gücü de, üretilmeleri sırasında ne kadar iş süresi harcanmışsa, o kadar değerlidirler. Aynı şekilde dokuma tezgâhı, pamuk, çalışılan yer, yakıt ve iş gücünün bir araya gelmesiyle üretilen bez de, dokunması için ne kadar süre gerekliyse, o kadar gelir getirir. Peki kazanç nerden sağlanıyor? Her şey maliyeti kadar gelir getiriyorsa, kazanç nerede? Bezin üretimi için gerekli olan nesneler içinde iş gücü tek esnek nesnedir; bir günlük iş gücünün üretilmesi için gerekli olan şeylerin toplamı (işçinin çalışabilmek için gereksindiği yemek, barınak, giyim-kuşam), işgücünün ürettiği maldan daha ucuzdur. Çünkü dokuma işçisinin bir saat ya da bir gün çalışması, gereksindiği nesnelerin sayısında büyük bir fark yaratmaz. Bu nedenle iş gücü, en fazla kazanç sağlayan maldır.

KENDİ İŞİNE BAKMAK, DOĞAYI DA AKIŞINA BIRAKMAK

Çen ülkesinde birçok guruplar birbirleriyle kıyasıya savaşa tutuşmuşlardı. Mi-en-leh, saban yapan demircileri tuttu; çünkü ancak onların ülkeyi ilerletebileceklerine inanıyordu. Onlardan en büyük çabalar beklenebilirdi ve öteki insanlara en çok onların çabalarının yararı dokunuyordu.

Şöyle dedi: Eğer köylüler çabalarını iki katına çıkarırlarsa, elde edilecek ürünün artışı önemsiz olacaktır. Buna karşılık yeterince saban sağlanırsa, bol ürün elde edilecektir. O sıralarda iki tür saban vardı. Bir kısmı eskiden olduğu gibi tahtadan yapılmaktaydı; yenileri ise güçlü patronlara ait büyük işliklerde demirden dökülüyordu. Ancak bu ikinci türden sabanların sayısı azdı. Yapımları pahalıya çıkıyordu; verimli biçimde kullanılmaları ise ancak büyük tarlalarda atlara çektirildikleri takdirde olasıydı. Buna karşılık ilkel tahta sabanlar köylülerce yapılıp kullanılabiliyordu. Bu sabanla çift sürmek toprağı çok yetersiz etkiliyordu. Bunları kullananlar ise yoksul köylülerdi. Ancak bu köylülerin ellerindeki toprak, o topraktan beslenmelerine olanak tanımayacak denli azdı. Onun için çoğu kez ücret karşılığında büyük çiftliklerde çalışmak zorunda da kalıyorlardı. Çok sayıda köylü genç büyük kentlere iniyor ve büyük demirci işliklerivle başka işliklerde iş arıyordu. Ama kent, toprağın besleyemediği bu insanların ancak bir kısmını besleyebiliyordu. Saban ticaretine ise sert kısıtlamalar getirilmişti. Çiftliklerin sayısı az olduğundan, demirci işliklerinin sahipleri saban fiyatlarını yüksek tutmak zorundaydılar. Kazançlarını, saban satışını artırarak değil, buyruklarındaki çırakları daha çok sıkarak yükseltmekteydiler. Köyden kente inen köylü gençlerinin giderek çoğalması, bunların giderek daha ucuza çalıştırılabilmeleri olanağını veriyordu. Bu gençler büyük sıkıntı ve yoksulluk içersindeydiler.

Saban yapan demirciler, Mi-en-leh'in yar-

dımıyla işlik sahiplerini kovdular ve yönetimi ellerine geçirdiler.

İşlik sahiplerinin kovulması sırasında yoksul köylüler demircileri desteklemişlerdi; daha sonra bu kez demirciler köylülere toprak ağalarını kovmaları için yardım ettiler. Yoksul köylüler ellerine geçen toprakları hemen aralarında paylaştılar.

Mi-en-leh, iktidara gelmezden önce hep en önemli işin tüm ülkeye demir sabanların dağılması olduğunu öğretmişti. Bazıları onun bu sözlerini, küçük çiftlikleri tümüyle kaldırmak istediği yolunda yorumlamışlardı. Oysa Mi-en-leh, demircilerle birlikte yönetimi eline alınca, bunun tersini yaptı. Yoksul köylülere topraklarını, demirci çıraklarına da işliklerini bıraktı; her birine kendi gücüyle ekebileceği ve işletebileceği kadarını verdi. Bunu yapmakla demir sabanlara fazla küçük gelen küçük tarlaların sayısını çoğaltmış bile oldu. Ancak birkaç büyük çiftliği kendisi öğrencileriyle birlikte işletmek üzere aldı.

Filozof Sa, Mi-en-leh'i şiddetle azarladı. Şöyle dedi: Mi-en-leh de ötekiler gibi. İktidar, belleği zayıflatır. Ve yine şöyle dedi: Yükselen çok unutur.

Mi-en-leh, şöyle karşılık verdi: Ben öğrettim, şimdi onlar öğreniyorlar. Önce dinlemişlerdi, şimdi deney yapıyorlar.

Mi-en-leh, bir günde buyruklarla bin yıl sürmüş bir bunalıma son verilebileceğine inanan herkese gülerek yoluna gitti.

Kısa süre sonra şöyle bir durum doğmuştu. Saban ustaları, kendilerini ezenleri kovduktan

sonra, karşılığında ne fiyat alacaklarını sormaksızın ellerinden geldiğince çok demir saban yaptılar. Toprak ağaları da kovulmuş olduğundan, onların topraklarını şimdi ya devlet, ya da sayısız küçük çiftçi işletmekteydi. Köylüler arasında bazılarının yeterli denebilecek toprakları ve sabanları çekecek atları vardı. Toprakları küçük olduğundan, bunların yine de demir saban satın almalarına gerek yoktu. Çok yoksul olan köylülerin ise atları yoklu ve açlık çekiyorlardı. Bunlar kısa süre sonra ücret ya da ödünç at karşılığı çalışmak üzere yine daha varlıklı olanların yanına gitmek zorunda kaldılar. Yine çok kısa bir süre sonra durumlarından büyük tedirginlik duymağa başladılar. Nefretleri, daha varlıklı olan köylülere yönelmişti.

Mi-en-leh, bu nefretin önünü almak için hiçbir şey yapmadı, tersine körükledi. Saban ustaları, demir sabanların propagandasını yapmaları için köye adam yolladılar. Yoksul köylülere aralarında elden geldiğince birleşmelerini ve demir saban kullanmağa değecek büyüklükte toprak edinmelerini öğütlediler. Kendilerini dinleyenlere demir sabanları veresiye verdiler. Buna karşılık varlıklı köylülere kredi açmayıp, sabanları büyük gecikmeyle yolladılar. Biz ve yoksul köylüler bir sayılırız, dediler; içimizde her saban ustasının ayrı bir mengenesi yok, onun için saban yapabilmemiz de olanaksızdı.

Mi-en-leh'in ilkesi şuydu: Toprağı buğday için istiyordunuz, şimdi toprağı buğday için verin! Bu, şu demekti: Eğer elinizdeki tarla parçalarını verirseniz, daha çok buğday alabilirsiniz.

Gerçek olan da buydu.

Kısa süre sonra, bir zamanlar toprak ağalarının ellerinde bulunanlardan daha büyük toprak birimleri oluştu. Yine kısa bir süre sonra varlıklı köylüler de bu kuruluşlara katılmak zorunda kaldılar, çünkü artık ücretli adam bulamıyorlardı; eski tahta sabanlarla doğru dürüst çift sürülemediğinden, tarlalarından da az buğday elde edebiliyorlardı. Böylece Mi-cn-leh, kendi payına düşeni yaparak, doğayı da kendi akışına bırakarak programını gerçekleştirebildi.

BELLİ KÖTÜLÜKLERDEN, BU KÖTÜLÜKLERİN ORTADAN KALDIRILABİLİR NEDENLERİNİ BELİRTMEKSİZİN SÖZ EDENLER, SAKINCALI OLABİLİRLER

Gerçekte kimse kaçınılmaz kötülüklerden ötürü duyduğu üzüntüyü dile getirmekten alıkonmamalı. Çünkü çoğu kez bu kötülükler, yalnızca ona kaçınılmaz gibi görünür ve o kişi, yüksek sesle dile getirdiği üzüntüsüyle, bu kötülükleri ortadan kaldırmayı bilenlerin çalışmasını ve eğilimini güçlendirmiş olur. Ancak kötülüğün salt görünüşteki kaçınılmazlığı onu üzüntülü kılmamalıdır, yoksa yakınması, bu kötülüklerden ötürü acı çekenlerin yürekliliğini sarsar ve kötülüklere yol açanları güçlendirir. Örneğin kötülükler belli mülkiyet ilişkilerinden doğmaysa ve bu kötülükler sonrasız, kaçınılmaz diye nitelendirilirse, o zaman bu yakınmalar sayesinde mülkiyetleri ile insanların acı çekmesine yol açan mülk sahiple-

ri, doğa güçlerinin görünümünü alırlar ve bunu sevinçle karşılarlar: Soğuktan titreyenlerin üzerine yağan kar, ya da ayaklarının bastığı yer sallanan kişiler için yer sarsıntısı olurlar; etkisinin önüne geçilemez büyük, doğal ve kaçınılmaz güçlere dönüşürler.

KABA KUVVETİ TANIYABİLMENİN GÜÇLÜĞÜ

Bugün pek çok kişi, savunmasızlara uygulanan kaba kuvvetle savaşmağa hazırdır. Ama bunlar, acaba kaba kuvveti tanıyabilir, saptayabilirler mi?.

Bazı kaba kuvvet ürünü eylemlerin tanınması kolaydır. İnsanlar burunlarının biçiminden ya da saçlarının renginden ötürü ayaklar altına alınıp çiğnendiğinde, kaba kuvvet pek çok kişi tarafından görülebilecek denli açık-seçiktir. İnsanlar kokmuş zindanlara tıkıldığı zaman da bunun bir kaba kuvvet işi olduğu kolaylıkla anlaşılır.

Ama öte yandan demir çubuklarla dövülenlerden daha az yıkık olmayan insanlar dolanır dururlar her yanda. Bunlar, henüz 30 yaşında oldukları halde birer dede görünümünü almış kişilerdir, ama ortada bir kaba kuvvet belirtisi yoktur. İnsanlar yıllar boyu, görünüşü zindanlardan daha hoş olmayan deliklerde yaşarlar; oralardan çıkmak da zindandan kurtulmak kadar olanaksızdır. Tek fark, kapılarının önünde zindancıların beklememesidir.

Kendilerine bu tür kaba kuvvet uygulananların sayısı, belli bir günde dövülenlerin ya da bel-

li bir zindana atılanların sayısından karşılaştırılamayacak denli çoktur.

DENEYLERDEN EDİNDİKLERİMİZİ SAKLARKEN GÖSTERİLMESİ GEREKLİ DİKKAT

Me-ti, şöyle dedi: Deneylerden edindiklerimiz çoğu kez çok çabuk yargılara dönüşür. Yargıların farkına varırız, ama bunların deneyler olduğunu düşünürüz. Hiç kuşkusuz yargılar, deneyler kadar güvenilir değildir. Deneylerden edinilenleri taze saklayabilmek için belli bir teknik gereklidir; böylece bu deneylerden sürekli olarak yeni yargılar kazanılabilir.

Me-ti'ye göre kar topunu andıran bilgi türü, en iyi bilgi türüdür. Kar topları iyi silah olabilir, ama uzun süre saklanamaz. Örneğin, cepte de saklanamaz.

Bir çokları, Mi-en-leh'in büyük bir uygulamacı, oysa Le-peh'in büyük bir filozof olduğunu söylediler. Me-ti, şöyle dedi: Le-peh'in uygulamaları, onun büyük bir filozof olmadığını kanıtladı. Mi-en-leh'in uygulamaları, onun büyük bir filozof olduğunu kanıtladı. Mi-en-leh felsefede uygulamacı, uygulamada ise filozof tutumluydu.

Mi-en-leh partiyi kurmazdan önce genel tartışmalara katıldı. Görüşler yeterince aynı noktaya yöneldiğinde ve hazırlıklar yeterince ilerlediğinde ise, genel tartışmaları sürdürenlere güle-rek kendini tamamıyla partinin kuruluşuna verdi. Ama sorunların belirsizleştiği, görüşlerin (günlük

iş olmasına karşın) günlük çalışmadan uzaklaştığı, farklı noktalara yöneldiği dönemler sık sık yinelendi; böyle zamanlarda Mi-en-leh, yine genel tartışmalara katıldı. Salt pratik olduğu için yaptı bunu. Başkaları yaşama edindirebileceği görüşler açısından bakarlarken, Mi-en-leh görüşlerle yaşam uğruna ilgilendi. Mi-en-leh, ancak filozof'un felsefe için yaşadığı kabul edilirse filozof sayılamaz; ama böyle bir varsayıma gitmeyi Mi-en-leh'in kendisi de felsefi bir tutum saymadı.

Me-ti, şöyle dedi: İnsan iki yol izleyebilir genellemelere yükselirken: Karşılaştığı tehlikeler yüzünden yeryüzünden kaçmak amacıyla havalanan kuş gibi yapabilir, ya da yakalayacağı tavşanı iyi görebilmek için yükseklere çıkan atmacayı örnek alabilir.

EN KÜÇÜK BİRİM ÜZERİNE

Kung, aileyi örnek gösterdi. Me-ti, şöyle dedi: Belki eskiden geçerliydi bu örnek. Aileler mülkiyetlerini birbirlerine karşı savunurlardı. Ama bugün böyle bir mülkiyet türü kaldı mı? Eskiden baba, türlü deneylerden geçerdi, çünkü karar vermek hakkı yalnızca onundu. Bugün ise yalnızca yara alıyor, yara izi kalıyor, ve bu yara izleri gençlerde de var. Onlar da babaları gibi türlü sille yiyorlar, ama babaevinden ayrı çalıştıkları için, bu silleleri başka başka yerlerde yiyorlar. Eskiden baba çare bilirdi. Bugün ise bildiği hiçbir çare yok.

Me-ti, en küçük birim üzerine şunları öğ-

retti: O birim, çalışılan, ya da iş aranan her yerde doğar. Çevreyle ilgili bütün deneylerin birikimini bir yerde toplar. Üyelerinin tümünden daha akıllıdır. Parti, tek tek kişilerden değil, en küçük birimlerden oluşur. Parti o yolda karar alırsa, en küçük birimler bölünebilir, ama böyle bir durumda en küçük birimlerin tek tek parçacıkları hemen yeni en küçük birimler oluşturmak için çaba harcamağa başlarlar. Birey, en küçük birimin bir parçası olarak güçlüdür.

Kung, şöyle dedi: Aile, raslantı sonucu değildir. Başka birleşmeler ve kurumlar ise raslantının ürünüdür. Me-ti, şöyle karşılık verdi: Belki eskiden geçerliydi bu örnek. Ama bugün çocuk sahibi olmak için hangi kadının hangi erkeği seçtiği konusu raslantıyla sıkı sıkıya ilgili değil mi? Eğer değilse, o zaman bunun nedeni ancak içinde kadınlarla erkeklerin birleşebildikleri kurumların varoluşundan ileri gelebilir. Kung'un öğrencileri şöyle dediler: İnsanlar yalnız belli bir takım başka kişiler için ganimetler ele geçirirler, ama herkes için yapmazlar bunu. Her yerde belli kişiler için çalışan insanlar görüyorum, ama hoşnut olmuyorum bundan. İsterdim ki, onlar, kendileri için çalışsınlar. En küçük birimlerin, tek tek kişilerin edindiği kazancı bir kapta toplamağa gereksinmeleri yoktur. Onlar, kazanç olanakları sağlamak için ve kaplara karşı savaşırlar. Kung. çocukların ana-babalarını sevmeleri gerektiğinden söz eder. Gelgelelim sevmek buyrukla olmaz; hem neden başkaları değil de analar ve babalar? En küçük birimlerin üyelerinin birbirlerini sevmelerine gerek yoktur; yalnız ortak

erekleri sevmelidirler. Aileler yerinde kalır, en küçük birimler ise devinim içersindedir. Onlar birleştirici, aileler ise ayırıcıdır.

SORUMLULUK ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dendiğini duydu: Bizim ülkemizde insan her yaptığından sorumlu tutulamaz. Bir insanı davranışlarına göre yargılayamayız. Kimi zaman biri kötü bir şey yapmak zorunda kalır, ama buna karşın onu suçlu olarak nitelendiremeyiz. Hırsızlara polisten saklanmaları için yer sağlarız, çünkü onlar çoğu kez aç kaldıkları için çalarlar. Suç işleyen bazı kişiler için şöyle demek zorunluluğu vardır: Başka türlü davranamazdı. Bizim görüşümüz şudur: Kimseden sahip olduğundan çoğu istenemez.

Me-ti, şöyle dedi: Kendisine hoşgörü ile baktığınız, yoksul biri gibi görünüyor. Belki sizden yoksul —ya da o ve siz ötekilerden mi yoksulsunuz? Kötü bir ülkede yaşıyor olmalısınız o zaman. Peki düzeltmek için ne yapıyorsunuz? Me-ti, biraz düşündükten sonra şunu ekledi: Davranış biçiminizi giderek daha yetersiz buluyorum. Sanki yoksullardan söz ediyormuşsunuz gibi bir tavır takınıyorsunuz. Ve onlara, yokluk çektiklerinden, kaba güç kullanma hakkını tanıyabilecek denli hoşgörülü olabiliyorsunuz. Ama sakın gerçekte yokluğa kendileri yol açan kişilerden söz ediyor olmayasınız? Ellerinden başka şey gelmez, diye düşünüyor olmalısınız büyük bir olasılıkla. O zaman kaplanları da kafesten çıkartmak gerek, çünkü onların da öldürmesinin

tek nedeni, ot yiyememeleri. Gördüğüm kadarıyla, sizin sakladıklarınızı cezaya çarptırmak zorunda olan yargıçları da suçsuz buluyorsunuz; sizin sakladıklarınız, yokluk yüzünden hırsızlık yapan, ya da Tanrı'dan değil, ama insanlardan gelen yokluk ortadan kalksın diye kaba güce başvurulmasını öneren kimseler. Suçsuz bulduğunuz yargıçlar ise, kendileri aç kalmamak için uygulamak zorunda oldukları yasalara göre karar veren kişiler. İnsanlar vardır, bir küme araçtan başka bir şey olmayan fabrikalardan kazanç sağlarlar; ama bu araçlar olmadan öteki insanlar çalışamazlar. Bu insanlar büyük haraçlar karşılığında ve ötekiler çalışabilsinler diye, sahip oldukları araçları ödünç verirler. Şimdi, babaları onlara bu yaşamı gösterdi diye, suçsuz mu sayılacak bu insanlar? Ve bu insanlar suçsuz sayılmalarına, sorumlu tutulmamalarına karşın, onların yüzünden başka insanlar aç kalırlar. Onlar, ruhlarında tedirginlik duymaları gerektiği halde bunu duymayan kişilerdir; siz de onlara, iyi işler yapan, vicdanları temiz kişiler gibi davranıyorsunuz. Kısacası durum şu: Böyle düşünenlerle hiçbir şey çözümlenemez.

Me-ti, şöyle dedi: Et yemek zorunda olan kaplanın suçu ne? Ama peki ya benim suçum ne?

HİÇBİR ÜLKEDE FARKLI BİR AHLÂKA GEREKSİNİM DUYULMAMALIDIR

Bir seferin plânı Rötü tasarımlandığında, hedef, eldeki ordularla elde edilemeyecek den-

li büyük olduğunda, seferin gerçekleştirilmesi işi gereğince yürütülemediğinde, askerler için farklı bir yüreklilik gerekli olur. Generallerin budalalığının erişemediği yere, askerlerin yüreklilik erdemiyle varma gereği doğar.

Ahlâk açısından da durum böyledir. Ekmek ve süt pahalıdır, işten elde edilen kazanç ise azdır, ya da yoktur. O zaman yoksulların ahlâkı çok sağlam olmalı ve bu insanlar hırsızlığa kalkışmamalıdırlar. Böyle durumlarda zenginlerin ahlâktan yana oldukları, hırsızlığa karşı çıktıkları, dahası kendi aralarından açıkça hırsızlık yapmış olanların peşine düştükleri duyulur. O halde? Bu tutum içersinde olanlar, ahlâklı sayılmazlar mı? Bu kişilerin ahlâktan yana oldukları söylenmemelidir. Çünkü her durumun kendine özgü ahlâk kuralları vardır; bu kurallara ne olursa olsun uyulmalıdır ve uyulmalarını engelleyebilecek başka her türlü kural da yürürlükten kaldırılmalıdır. Ve bizim yukarda sözünü ettiğimiz durumda, gıda maddelerinin fiyatlarının normal sınırlar içersinde kalması için çaba harcayan kişi ahlâktan yana olduğunu söyleyebilir; böylece de farklı bir ahlâka gerek duyulmaz.

Genel kural şu olmalıdır: Farklı bir ahlâka gerek duyulan her ülke kötü yönetiliyor demektir.

ADALETİN ERDEMİ

Adaletin çok fazla övüldüğü devletler vardır. Böyle devletlerde adaleti yerine getirmek

de zordur. Bir kez pek çok kişi adaleti yerine getirebilecek, adil olabilecek durumda değildir; bunlar ya aşırı yoksuldurlar, ya adil olamayacak denli zarar görmüşlerdir, ya da adaletten kendi yararlarına hizmet etmeyi anlarlar. Kişinin kendi kendisi için istediği adalete ise çok az değer verilir. Ezilen bu kişilerin adalet yanlısı olarak övüldükleri çok enderdir, özgeci olabilmekten uzaktır bu insanlar. Özgeci olmaları da olanaksızdır, çünkü kendileri yokluk içinde ve sürekli ezilmektedirler. Başkalarının adaletine ise kuşkulu gözlerle bakılır; çünkü bu kişiler belki o an için durumlarından memnundurlar ve gelecek haftalarının ya da yıllarının güvencesini sağlamanın hazırlığı içindedirler. Kimileri de kendilerine sürekli doygunluğu garanti eden durumlardan ürkerler, haksızlıklarla karşılaşanların başkaldırısından korkarlar. Sömürmek istediklerinin hakkını savunanlara da raslanır.

İyi yönetilen ülkelerde adaletin özellikle vurgulanmasına gerek yoktur. O ülkelerde acı çeken acıdan ne denli nefret ederse, haktanır kişiler de adaletsizlikten o denli tiksinirler. O ülkelerde adaletten anlaşılan yaratıcı, verimli, çeşitli kişilerin çıkarlarını eşit biçimde gözeten bir tutumdur.

Adaletin dikkati çeken bir yanı vardır. Pahalıdır. Suçluya, ya da suçlular takımına pahalıya patlar adalet.

ÖĞRENMEYİ SAĞLAYAN BOZMA

Su'nun demircileri, başlarındakileri kovup yönetimi ellerine geçirdikten sonra, ülke büyük bir

atılım gerçekleştirdi. Demirci işlikleri, artık onların gereçlerine gereksinenlerin sırtından zengin olmağa kalkışmayarak çalışılan her yere bu gereçlerden bol bol yolladılar. Yeni gereçlerin kullanılmasının öğrenilmesi gerektiğinden, önceleri birçok gereç bozuldu. Aradan çok geçmeden önce öğretilmesi, sonra gereç yollanması gerektiğini söyleyen sesler yükseldi. Mi-en-leh'in öğrencisi olan Ni-en ise böyle yapılmasını önledi. Şöyle dedi: İnsan kendi işini bozunca iyi öğrenir. (İyiden anladığı çabuk öğrenilmesiydi, çünkü ülkenin az zamanı vardı.)

Bir defasında demirciler ülkenin sınır bölgelerinde yaşayan odunculara çok güçlü yeni testereler yolladılar. Oduncular, o zamana değin ağaç kesmekte keserler kullanmışlardı. Oduncular, testere ile bir şey yapılabileceğine inanmadılarsa da, yumuşak gövdeli ince ağaçları kesineğe koyuldular. Yeni testere, tereyağı keser gibi kesiyordu. Şaşıran oduncular bu kez yumuşak ve daha kalın gövdeli ağaçları denediler. Bu girişim de iyi sonuçlanınca, önce sert gövdeli ince ağaçları, ardından da yine sert gövdeli kalın ağaçları denediler. Testere hep kolaycacık kesiyordu. Bunun üzerine oduncular bir tür esrikliğe kapıldılar. En yaşlı ağaçların yumru yumru köklerini sürükleyerek getirip testerenin altına koydular. Testere bu kez güçlükle ilerledi ve çok ısındı, ama sonunda köklerin de kesimi gerçekleştirilebildi. Oduncular kendilerinden geçerek bu kez testere ile kocaman bir taşı kesmeğe kalkışınca, gereç doğal olarak kırıldı.

Büyük üzüntüye kapılan oduncular dan birkaçı Ni-en'e giderek yeni bir testere istediler. Ona utana sıkıla testerenin nasıl garip bağırtılar çıkardığını, sonra da kırıldığını anlattılar.

Testereyi size öğretmek için öğretmenler gelmemiş miydi? diye sordu Ni-en dudaklarında bir gülümsemeyle.

Geldiler, diye karşılık verdi oduncular, şimdi anımsadık onları.

Onlar da bağırmamışlar mıydı? diye sordu Ni-en.

Testere kadar yüksek ses çıkarmamışlardı, diye karşılık verdi oduncular.

O zaman şöyle dedi Ni-en: İstediğiniz yeni testereler verilecek. Beğendik sizi. Eğer biz de sizin gibi sürekli olarak olanaksızı denemiş olmasaydık, en sert kökleri bile kesebilen testereleri hiçbir zaman yapamazdık.

YAZINDA DAVRANIŞI YANSITAN DİL ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Ozan Kin-yeh, kendini yazın dilini yenileştirme hizmetini yapmış kişi olarak nitelendirebilir. Kin-yeh, iki tür dil saptamıştı. Bunlardan biri, kulağa yazı dili gibi gelen, aşırı süslü, halkın ne çalışma yaşamında, ne de başkaca yerde kullanmadığı biçemlenmiş (stilize) dildi; öteki ise biçimlenmemiş, günlük konuşmanın salt yansılaması niteliğinde olan ve her yerde konuşulan bir dildi. Kin-yeh, aynı zamanda hem biçimlenmiş, hem de doğal olan bir dil kullandı. Bunu ise tümcelere temel olan dav-

ranış ve tutumlara değer vererek sağladı. Tümcelere yalnızca davranış ve tutumları soktu ve tümcelerden bunları sürekli yansıttı. Bu dili, yalnızca insanların davranışlarını dile getirdiği için, davranış yansıtan dil (jest dili) olarak adlandırdı. İnsanın tümcelerini okuyabilmesinin en iyi yolu, okurken aynı zamanda okunana uygun düşen devinimlerin yapılmasıdır; bunlar, saygı, öfke, karşısındakini inandırma isteği, alay, bellemek, karşısındakini şaşırtmak, uyarmak, korkmak ya da korku vermek anlamına gelebilecek devinimlerdir. Çoğu kez belli bir duyguyu (örneğin üzüntüyü) dile getiren bir davranış içerisinde başka tutum ve davranışlar da varolabilir (herkesi tanıklığa çağırmak, çekimser kalmak, haksızlık yapmak vb.) Ozan Kin, dili davranışın bir gereci olarak saptadı; ayrıca bir insanın kendi kendisiyle konuştuktan sonra başkalarıyla konuşabildiğini biliyordu.

BÜYÜK YÖNTEM ÜZERİNE

(Tarih yazarlığının güçlükleri)

Wei Prensi, sel baskınlarına karşı bir set yaptırmıştı. Bazı tarihçiler bu yüzden onun insan sevgisini överler. Bu tarihçiler, Prens'in. tarlaları olmadığı için sellerden de korkmalarına gerek bulunmayan çok sayıda insanı bu işte zorla çalıştırdığını ve bu set için sürekli vergi aldığını, bu nedenle seddi vergi alabilmek için yaptırdığının bile söylenebileceğini gözden kaçırmaktadırlar. Başka bazı tarihçiler bunu gözönünde tutarak Prens'i yererler. Bunlar da sed-

din sel baskınlarından çok iyi koruduğunu, Prens' in de insanları bir arada tutmak ve uygun işlere vermek için çok çaba harcamış olduğunu gözden kaçırırlar.

Her iki gruba giren tarih yazarlarında eksik olan, *Büyük Yöntem'dir.* Wei'de yaşayanların seller karşısındaki güvenlikleri bir yağmaya dönüşebiliyordu. Bu insanlar sellerin sedde çarpıp kırılışını duyarken, bir yandan da son kuruşlarını Prens'e vermek için toplamaktaydılar. Wei Prensi bir eliyle set yaptırırken, öteki eliyle para istemleri ileri sürebiliyordu. Ne var ki, olayların yazılmasında bir görüş ayrılığı ve seçim sorunu ortaya çıkmaktadır ve tarihçiler de neyi yazacaklarına bir seçim yaparak karar vermekledirler.

YOLA GETİRİLMESİ GEREKENLERİN YOLA GETİRİLMESİ

Me-ti'ye şöyle dediler: Yola getirilmesi gerekenlere her zaman raslanacaktı, Me-ti, şöyle karşılık verdi: Benim gördüğüm topluma uymayan kişiler, toplumu kendi bildiklerince düzeltmeğe kalkıştılar;değişiklikler, gerçekte kendi yararlarına olan değişikliklerdi. Bu tür apansız saldırıları gerçekleştirmekte büyük güçlüklerle karşılaşanlar, çoğunlukla hastalandılar ve anlamsız davranışlarda bulundular, ama bu söylediğim yalnızca bu gibi kişilerin davranışlarının anlamının açık-seçik anlaşılamadığını belirtir, yoksa onlar da kendi bildiklerince düzeltmeğe kalkan kişilerdi.

Çen ülkesinde eşitsizlik ortadan kaldırıldı, insanın insanı ezmesi ise elden geldiğince güçleştirildi. Buna karşın topluma uymayan kişiler yine var. Bunlara karşı özel bir biçimde davranılmaktadır. Bu kişiler kafalarına göre girişimlerle bir daha zarar vermemeleri için önce ayrı tutuluyorlar. Eskiden bu ayrı tutma, bu kişilerin belli binalara kapatılması yoluyla gerçekleştirilirdi, şimdi ise «toplumun yararını» düşünenlerin tümünün kendilerini geri çekmeleriyle gerçekleştiriliyor. Bu gibiler, toplumsal kurumları düzeltmeğe mahkum ediliyorlar. Haklarında dava açılması zorunluluğu bulunanlar, davayı yürütenlere dönüşüyorlar. Görevleri, yanlış davranışlarının nedenlerini bulmak ve suçlu olduklarını saptadıkları hakkında birer savcı gibi davranmak. Gerek öğretmenlerini, gerekse belli toplumsal kurumlardan sorumlu olanları yargılıyorlar. Bir takım değişiklikler gerçekleştirebildiklerinde, ya da önerilerinin olanaksızlığı kendilerine karşı kanıtlandığında, bu zoraki görevleri de son bulmuş oluyor. Sonuncu durumda çoğunlukla bir zamanlar eleştirmiş oldukları çalışmalara veriliyorlar.

Sonra şunu ekledi Me-ti: Kötüleri yola getirmenin yolu, onlara bir şeyleri düzeltme olanağını sağlamaktır.

KABA MATERYALİZM ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Belli bir yüzeysellik, bilimsel araştırmalar açısından tümüyle yararsız değildir. Çünkü yüzeysel tutum, karmaşıklıktan

korkmaz. Bu konuda hem çok yararlı, hem de çok yüzeysel olan doktorlarımızı anımsatırım. Başağrısının nedenini bulmak için kafatasını açmak, ya da, eğer bir kol kesilmişse, kasları ve sinir uçlarını dışarı çekip telle yapma bir kola bağlamak, herkesin yapabileceği iş midir? Bunu yapabilmek için düşünceden öyle çok eleyip sık dokumamak gerekir. Karmaşık işler karşısında duyulan korku, çoğu kimseyi felce uğratır. Bu kişiler, olup biten her şeyi gerekli görürler. Oysa çoğu kez olup bitenlerin içinden yalnızca birkaçı gerçekten gereklidir, geri kalan bir yana bırakılabilir, ya da başka türlü olabilir. Mi-en-leh, her şeyi temelden değiştirirken hiçbir zaman bir işlik örgütlememiş, elinde çok para bulunmamış, ya da kentlere nasıl süt sağlanabileceği üzerinde kafa yormamıştı. O, karmaşıklıktan korkmazdı; işliklerin işleyebilmesi, paranın dolaşabilmesi ve kentlere süt verilebilmesi için olup bitenlerin tümünü de gerekli bulmadı.

FELSEFENİN KAYNAĞI

Me-ti, şöyle dedi: Felsefenin yine özgürlüğe kavuşturulması gerek. Çünkü şu anda tutuklu. Öğrencisi Ro, şunu sordu: Kim tutukladı? Me-ti, karşılık verdi: Her yerde tutuklama peşinde koşanlar. Ro sordu: Neden özgürlüğe kavuşturmak gerek felsefeyi? Me-ti karşılık verdi: Bu halkını özgürlüğe kavuşturmuş olan Mi-en-leh bunu yaparken felsefeden yararlandığını söyler.

Ro, sordu: Bu nasıl bir felsefeydi, öğrene-

bilir miyiz bunu? Me-ti, karşılık verdi: Sana o felsefenin tutuklu olduğunu söyledim. Tutuklular yalnızca kurtuluş ve özgürlük konularına eğilirler.

Ro, şöyle dedi: Karşılıkların bir döngü içersinde, bu yolla ilerleyemeyiz. Me-ti, şöyle karşılık verdi: Döngü içersinde ilerleyebiliriz. Bizim söylediklerimiz var, bundan başka bir de eskiden bize kalmış olanlar var. Tümceleri, savaş için bağlaşık seçer gibi bir araya getiriyoruz. Bağlaştıklarımızın tümü de aynı ölçüde güvenilebilir değildir ve çıkarları arasında da özdeşlik yoktur. Çıkarlarının ne olduğunu savaşta öğreneceğiz. O zaman belki birkaçına karşı çıkmak zorunda kalacağız. İlerlememizi ancak adım adım gerçekleştirebiliriz.

Ro, şöyle dedi: Düşmanlarımız çok bilgili. Me-ti, karşılık verdi: Düşmanlarımız hakkında yalnız bunu söylemek yeterli değildir. Düşmanımız oluşları, bilgili olduklarını yalanlamaktadır.

Ro, şöyle dedi: Her yanda düşmanlarımızın uzun süre düşündükleri, pek çok bilgi edindikleri, çok ilerledikleri söylenecek. Peki, biz buna karşı ne yapabiliriz? Me-ti, şöyle karşılık verdi: Bize düşünme olanağı tanımadılar, neden? Bizim için bilgi edinmek üzere araştırma yapmadılar; yaptılarsa, ne öğrendiler? İlerledikleri doğruysa, bizim sayemizde olmuştur bu.

Me-ti, ozan Kin'in dizelerini andı:

İyi adamın sorguya çekilmesi:
Öne çık: Duyduk ki,
İyi bir adammışsın.

Satılık değilmişsin ama
Eve düşen yıldırım
Satılık değildir o da.
Dönmezmişsin bir kez söylediğinden.
Neymiş söylediğin?
Onurluymuşsun, söylermişsin düşüncesi açıkça.
Hangi düşünceni?
Yürekliymişsin.
Kime karşı?
Bilgeymişsin.
Kimin için?
Düşünmezmişsin kendi çıkarını.
Kiminkidir o zaman düşündüğün?
İyi bir arkadaşmışsın.
İyi insanlar da var mı arkadaşların arasında?

Dinle şimdi: Biliyoruz
Düşmanımız olduğunu. Onun için
Bir duvar önüne götüreceğiz şimdi seni.
Ama hizmetlerini
Dahası iyi yanlarını da göz önünde tutarak
İyi bir duvar seçeceğiz sana, ve
Seni iyi tüfeklerden fırlayacak iyi kurşunlarla vurup
İyi bir kürekle iyi toprak atacağız üstüne.

DÜNYA GÖRÜŞÜ ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Deneylerden yola çıkılarak varılan yargılar arasında, genellikle deneylere götürmüş olan oluşumlar arasındaki gibi bir uyum yoktur. Yargıların birleştirilmesi, altlarında yatan oluşumlar hakkında tam bir görüş sahibi olunabilmesi için yeterli değildir. Çok sayı-

da yargı birbirine bağlandığında oluşumlara dönebilmek çoğu kez zor olur. Bir görüşü oluşturan, dünyanın tümüdür, ama ortaya çıkan görüş dünyanın tümünü kapsamına almaz. Eğer amaçlanan olaylara egemen olmaksa, yargıları deneylere bağlamak, cnları başka yargılara bağlamaktan daha iyidir. Me-ti, kesin dünya görüşlerinin oluşturulmasına karşıydı.

ÖNEMLİ BİR NOKTAYI BELİRTMEK

Üstad Me-ti, çocuklarla konuşuyordu. Bir erkek çocuk ansızın dışarı çıktı. Bir süre sonra Me-ti de dışarı çıktığında çocuğun bir çalılığın arkasında durmuş ağlamakta olduğunu gördü. Yanından geçerken kayıtsız bir ifadeyle şöyle dedi: Sesin duyulmaz, çünkü rüzgâr çok kuvvetli. Me-ti döndüğünde çocuğun ağlamayı kesmiş olduğunu gördü. Üstad Me-ti'nin ağlamasına gösterdiği nedenin, yani duyulma isteğinin, ağlamasının temel nedeni olduğunu kabul etmişti çocuk.

MANEVRA SANATI

Mi-en-leh, şunu öğretti: Dar bir yolda arabayla gidildiğinde, öndeki arabaya dikkat etmek zorunludur. Çünkü bu yapılmazsa öndeki arabaya çarpılır. Peki insan önünde giden arabaya nasıl dikkat eder? Bunu, o arabanın da önünde giden arabaya dikkat ederek yapar. Gerçekte önde giden arabanın yoluna çıkan her şeye dikkat etmek zorunluluğu vardır, çünkü o arabanın gitmesi ya da durması önüne çıkacak

şeylere bağlıdır. Demek ki, insan aynı zamanda önünde giden arabanın da sürücüsü durumundadır. O araba, önüne bir şey çıktığında durmak zorundadır. Önümde gidenin yoluna engel çıktığında ben de durmak zorunda kalırım, çünkü önümde giden bağımsız değildir. İnsanın önünde gidenin neye bağımlı olduğunu sorması her zaman çok büyük önem taşır.

OYUN KURALLARINA KARŞI GELMEK

Matematikçi Ta, öğrencilerine çok düzensiz bir şekil çizdi ve onlara bu şeklin alanını hesaplamayı ödev olarak verdi. Öğrenciler şekli üçgenlere, dörtgenlere, dairelere ve alanı hesaplanabilir başkaca şekillere böldüler, ama içlerinden hiç biri düzensiz şeklin alanını kesin olarak hesaplamayı başaramadı. Bunun üzerine üstad Ta, bir makas aldı, şekli keserek bir tartıya koyup tarttı, öteki kefeye de alanı kolayca hesaplanabilen bir dikdörtgen koydu. Sonra kefeler aynı düzeye gelene değin dikdörtgenden parçalar kesti. Me-ti, onu bir diyalektik yöntem uygulayıcısı olarak nitelendirdi. Çünkü üstad Ta, şekilleri yalnızca şekillerle karşılaştıran öğrencilerinin tersine alanı hesaplanacak şekli ağırlığı olan bir parça kâğıt olarak ele alıp tartmış, böylece kurallara aldırmaksızın ödevi gerçek bir ödev niteliğinde görerek yerine getirmişti.

SAYGI ÜZERİNE (SINIFSAL KENDİNİ BEĞENMİŞLİĞİN ORTADAN KALDIRILMASI)

Küçük burjuvalar sınıfsal kendini beğenmişliklerine bir son vermek zorundaydılar. Ama sınıf farklılaşmaları da oldukları gibi korunmalıydı. Kaldırım ressamı, başkalarından varlıklı olan, ya da bulunduğu yerden ötürü başkalarından çok yararı ya da zararı dokunabilecek durumda olan kimsenin, öteki yurttaşlara oranla daha çok saygı beklememesini söylemişti. Oysa böyle bir kişiye, o istemiş olsun ya da olmasın, her fırsatta bu saygının gösterildiği gün gibi ortada değil mi?

SAYGI ÜZERİNE (SAYMANIN GEREĞİ)

İnsana yararı dokunanları saymak iyi şeydir. Ve insan sayıldığında daha yararlı olabilir. Büyük deneyler geçirmiş kimse konuştuğunda odanın içi sessiz olmalıdır. Önerilerinin uygulandığını gören, önerileri üzerinde daha iyi düşünecektir.

Mİ-EN-LEH'İN OYU

Mi-en-leh'in ülkesi Su, soyguncu devlet Ga'nın saldırısına uğramıştı. Soyguncu devlet Ga'ya yine bir soyguncu devlet olan I-yeh düşmandı. I-yeh, Mi-en-leh'in devletine, savunmasını desteklemek amacıyla silah ve yiyecek vermeyi önerdi. Su'da yaşayanlar başta bu yardımı almaktan çekindiler. Mi-en-leh ise hemen şöyle dedi: Zaman zaman bir şeyi nitelendirmek-

le, o şey karşısında tavır almak arasında ayrım yapmak gerekir. Bazan her ikisi de zorunludur.

Mi-en-leh, toplantıda bulunamayacağından bir mektup gönderdi. Mektupta şöyle diyordu: Oyumu, I-yeh'li soyguncuların önerdikleri yardım ve tüfeklerin alınmasından yana kullanıyorum.

ÖLDÜRMENİN ÇEŞİTLİ YOLLARI

Öldürmenin pek çok yolu vardır. İnsan birinin karnına bir bıçak saplayabilir, elindeki ekmeği alabilir, hastalığını iyileştirmeyebilir, birini kötü bir evde yaşamağa zorlayabilir, ölesiye çalıştırabilir, karşısındakini intihara itebilir, savaşa yollayabilir vb. Bizim devletimizde bunlardan pek azı yasaklanmıştır.

GÜÇ ANLAŞILABİLENİN ÇEKİCİ YANI

Anlaşılması güç olanın kendine özgü çekici bir yanı vardır. Kafa işçileri çoğu kez dağcılar gibi becerilerini kanıtlamak ya da geliştirmek için tırmanılması güç dorukları severler. Düzeni kötü toplumlarda saçma ilkeleri en iyi ilkeler diye tanıtan kafa işçilerine en yararlı kişiler gözüyle bakılır. Tırmanılması olanaksız doruğa tırmanabilmek bile tümüyle olanaksız değildir; belli bir yüksekliğe değin şu ya da bu yolla varılabilir. Bazı filozofların tümüyle anlaşılmaz nitelikteki tümceleri açısından da aynı durum geçerlidir: Bu tümcelerin şu ya da bu kadarı anlam içerir. Ayrıca kafa işçisi, düşünür-

ken elden geldiğince çok noktayı göz önünde bulundurmak, başka deyişle açıklarm yanı sıra anlamı açık olmayan pek çok noktayı da beraberinde taşımak zorunda olduğunu, bu açık olmayan noktaların oluşturduğu kitle içersinde yolunu şaşırdığını, ama açık olmamasına karşın, bu noktaların yine de düşüncelerine belli bir denge ve oturmuşluk sağladığını da bilir. Küçük adama gelince, genel düşüncelere daldığında her şeyin çok karışık olduğunu ve bu karışıklık içerisinde düşünmenin de pek işe yaramadığını saptamaktan hoşlanmadığı söylenemez. Kafasının içindeki kargaşa, aynı zamanda yeryüzüne egemen olan kargaşadır. Özellikle onun bakış açısından dünyayı bir düzene sokabilmek, son derece zor bir iştir. Bu durumda kafasının içindeki düşüncelerin bir düzene sokulması nasıl gerçekleştirilebilir?

Nİ-EN'İN ADI

Me-ti, şöyle dedi: Ni-en'in adı, kötü övgülerle lekelendi. Bu adı kutsamak için yakılan tütsülerin dumanından artık altında ne olduğu görünmüyor ve herkes: Burada bir şeyler saklı olmalı, diyor. Buradaki övgü, rüşvet kokan bir övgü. Övgü gerektiğinde onu bulmak için her yere başvulur, doğaldır bu. İyi işlerin övülmesi için kötü kişilerin rüşvetle elde edilmesi gerekir. Ni-en'in zamanında ise çok övgü gerekliydi; çünkü gidilen yolun varacağı yer belli değildi ve yolgöstericinin elinde kanıtlar yoktu. Daha yaşamlarında ekin yetiştiğini görmemiş olan aç

kimselere tohum ekmeleri söylenmişti. Bu insanlar, tohumları avuç avuç fırlatıp atmağa ve patatesleri de yerin altında saklamağa zorlandıklarına inanmak zorunda kalmışlardı.

ME-Tİ'NİN, Nİ-EN'İN TAKMA ADINA İLİŞKİN ÖNERİSİ

Me-ti, Ni-en'in hep büyük diye değil, yararlı diye nitelendirilmesini önerdi. Ama zaman, bu tür bir övgü için erkendi henüz. Yararlılar çok uzun bir süre her türlü yenginin parıltısından uzak kalmışlardı; bu yüzden şimdi birine yararlı demek, kimseye onun önderlik yapabileceği konusunda güven aşılayamazdı. Önder dendiğinde o güne değin herkes kendine yararı dokunabilen kişileri anlamıştı. Me-ti, önerisinin değersiz olduğunu kısa sürede anladı. Ve şöyle dedi: Benim asıl istediğim yararlı kişilerin büyük kişiler diye bilinmeleriydi. Ama şimdi Ni-en açısından durum zaten böyle. Eskiden egemenliği elinde tutan bir avuç sömürücü ezilenlere sürekli olarak en çok baskı yapanın gerçekte çok yararlı olduğunu kanıtlamağa çalışırdı. Şimdi ise yararlı olana büyük deniyor.

SEVENLERİN KARŞILIKLI TASARIMLARI

Me-ti, şöyle dedi: Pek çok kişi, dostlarının onlara ilişkin tasarımlarını hiçbir zaman yeterli bulmaz. Kendini beğenmişlikleri, seven insanın sevdiğine ilişkin yepyeni bir tasarım yarattığı gerçeğini görmelerini engeller. İnsan görüştüklerini, kendisi hakkında iyi tasarımları o-

lanlar arasından seçmelidir; bu tasarımı haklı çıkarma girişimi, insanı iyiye götüren yoldur. Buna karşılık haklı çıkarılamayacak tasarıma dayanmak kötüdür. Çünkü seven kişi düş kırıklığına uğradığında öcünü tasarımdan değil, o tasarıma yol açan kişiden alır.

YAŞLILARIN DÜŞKÜSÜ

Yaşlı insanların koruma gerektiren düşküsü, onların artık inandırma güçlerine güvenemeyişlerinden ve bu nedenle yetkelerine dayanmak zorunda kalışlarından ileri gelir. Geçirmiş oldukları deneyler onları bazı önerilerde bulunma konusunda haklı kılabilir gerçi; gelgelelim bu kişiler deneylerini çoğu kez unutmuş olurlar. Artık yeni sevgiler kazanabilecek denli güçlü olmadıklarından, eski sevgilerle yetinmek zorundadırlar. Ancak yavaş sesle konuşabilirler; bundan ötürü yanlarındayken susmak gerekir. Ne söyleyeceklerini sık sık karıştırdıklarından, uzun konuşurlar. Artık sevilmediklerinden buyurgandırlar. Sabırsızlıkları, ölümün yaklaşmış oluşundan ileri gelir. Artık hiçbir şeyi denetleyebilecek durumda olmadıklarından kuşku içersinde yaşarlar. Bundan böyle yaşantılara ortak edilemeyeceklerinden, eski ortak yaşantılarını anımsatırlar. Verebilecekleri yararı alabilmek ve yol açabilecekleri zarara engel olmak çok güçtür. Bütün bu nedenlerden ötürü yaşlılara karşı daha sevecen ve daha hoşgörülü davranmak gerekir.

ÖLÜM KORKUSU ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Bana sorarsanız çağımızın

insanları genellikle boş yaşamdan çok az, ölümden ise çok fazla korkuyorlar. Ölümden bunca korkmalarının nedeni ellerindekileri kaptırmamak için sürekli çaba harcamaları;bu çabayı harcamazlarsa yitirirler ellerindekileri. İnsanlar kendilerini yanlış tasarımlardan çok zor kurtarabiliyorlar. Elindekini kaptırmanın kötü yanı, insanın geride eli boş kalmasıdır. Oysa yaşam bir kez kaptırılırsa, insan da geride kalmaz. Yaşamsız varolmak, kötü olurdu belki; ama yaşamayan artık varolamaz ki.

GEÇİCİLİK ÜZERİNE

Hü-Yeh ve Ka-meh üstadların öğretmiş oldukları *Büyük Yöntem'e* dayanılarak her şeyin geçici olduğundan çok fazla söz ediliyor, dedi Me-ti içini çekerek. Çok kimse bunu köklü bir değişiklik olarak görüyor. İktidar sahiplerini de bu geçiciliği ileri sürerek korkutuyorlar. Oysa böyle yapılmakla ancak *Büyük Yöntem'in* kötü bir uygulaması verilmiş oluyor.Gerçekte *Büyük Yöntem*, bazı şeylerin nasıl geçici kılınabileceğinden söz edilmesini ön görür.

BENCİLLİK ÜZERİNE

Yan-çu, şöyle öğretti: Bencillik kötüdür, denildiğinde, devletin o an içinde bulunduğu ortamda bencilliğin kötü yönde etkin olduğu düşünülür. Ben, böyle bir ortamı kötü olarak nitelendiriyorum.

Eğer satıcılar kalitesi düşük mallar için yüksek fiyatlar isteyebiliyorlarsa; eğer yoksullar

çok az bir karşılık için çok çalışmağa zorlanabiliyorsa; eğer kazanç sağlayabilecek buluşlar insanlardan uzak tutulabiliyorsa; eğer aile bireyleri birbirlerini kayırabiliyorlarsa; eğer kaba güçle bir şeye erişilebiliyorsa; eğer hile bir işe yarıyorsa; eğer işgüzarlık yararlı oluyorsa; eğer adil olmak sakıncalar getirebiliyorsa —o zaman bencillik var demektir. Eğer bencilliğin olmaması isteniyorsa, o zaman yapılacak iş bencilliği yermek değil, bencilliğin gereksiz olacağı bir ortam yaratmaktır.

Bencilliği yermek çoğu kez bencilliği olası, hatta gerekli kılan bir ortamı ayakta tutmak istemek anlamına gelir. (Eğer insan çok, yiyecek azsa, o zaman ya herkes açlıktan ölür, ya da bencil davranan birkaç kişi hayatta kalır.)

Başkalarına yönelik olmadıkça bencilliğin sakıncalı yanı yoktur. Ama insanın kendi kendisini gereğince sevmemesinin sakıncalı bazı yanları vardır. Gerek aşırı bencillik, gerekse insanın kendini yeterince sevmemesi kötü durumların kaynağı olabilir. Kendini yeterince sevmeyen, kendini sevdirmenin yollarını aramayanlar, yıkanmak için kendine sabun sağlamayan kadın, kendini eğitecek bilgileri edinmeyen erkek, kendine bakmayıp uyuza yakalanan insan —bütün bu kişiler sefaletleriyle toplumu kirletirler.

Yaşamını ıslak bir delikte geçirmeğe rıza gösteren, ağır iş yüzünden belinin erken bükülmesine ses çıkarmayan, az bilmekte sakınca görmeyen kişi topluma, tıpkı ona otursun diye ıslak bir delik gösteren, onun belini büken ve onu bilgiden

uzak tutan kişi gibi barbar bir görünüm vermiş olur.

Başkalarının zararına yönelmeyen bencilliği özleyenler, kendini sevmenin bu doğru biçimini oluşturacak bir ortamı aramalıdırlar. Böyle bir ortam insanın kendini sevmesinin yaygınlaştığı bir ortamdır.

DEĞİŞEN ARAÇLAR

Me-ti, şunu anlattı: Su ülkesinden üç kişi, Ga'lı üç kişiyle çarpışıyorlardı. Uzun süren çarpışma sonucunda Su'lulardan ikisi öldü; Ga'lıların biri ağır, öteki hafif yaralandı. Bu durum karşısında canlı kalan tek Su'lu kaçmağa başladı. Su ülkesinin yenilgisi kesin görünüyordu. Ama ansızın Su'lu adamın kaçışının her şeyi değiştirdiği anlaşıldı. Ga'lı hasmı, arkadaşları yaralı olduğundan, onun peşine tek başına düşmüştü. Su'lu adam, Ga'lı hasmını karşısında yalnız bulunca öldürdü. Sonra gecikmeksizin geri döndü ve kalan iki yaralı düşmanını da kolayca öldürdü. Su'lu adam, kaçışın yalnızca yenilgi belirtisi değil, ama bir yengi aracı olabileceğini de anlamıştı.

Me-ti, şunu da ekledi sözlerine: Su'lu adamı bir başka açıdan da diyalektik yöntem uygulayan biri diye nitelendirmek gerekir; çünkü o, düşmanı belli bir noktada birlik ve bütünlük oluşturmayan bir gurup olarak saptamıştı. Savaşma gücüne her üç Ga'lı sahipti, ama içlerinden yalnız biri koşabiliyordu. Daha iyi deyişle: Düşman henüz bütün olarak savaşabiliyor, ama

ancak üçte bir olarak koşabiliyordu. Bu saptama onları birbirlerinden ayırmayı olası kıldı.

SİSTEMLERİN ELE ALINIŞI

Filozoflar, tümceleri tek başına ele alındığında genellikle çok kızarlar. Me-ti ise tersine böyle yapılmasını öğütledi ve şöyle dedi: Sistem tümceleri birbirine bir çetenin üyeleri gibi bağlıdır. Onları tek tek yenmek daha kolaydır; bu nedenle tümceleri birbirinden ayırmak gerekir. Anlaşılabilmeleri için tümceler gerçekle birer birer karşılaştırılmalıdır. Birlikte belki ancak tek bir suç işlerken görülmüşlerdir; buna karşılık her birinin tek başına işlediği suçlar çeşitlidir. Başka bir örnek: «Yağmur aşağıdan yukarı yağar.» tümcesi birçok tümceye (örneğin «Yemiş çiçekten olur.» tümcesine) uyar, ama yağmura uymaz.

ONURUN SAVUNULMASI

Me-ti, şöyle dedi: Ki-kau'nun onurunu savunduğunu duyuyorum. Ama onuru yok görünüşe bakılırsa. Çünkü görünüşte dostları yok. Onun onurunu ancak dostları savunabilirlerdi; Ki-kau'nun onuru kendisinde değil, dostlarında oluşur. Bir insanın adı demektir onur; size kendim için söylediklerim onurum değildir; benim onurumu sizlerin benim hakkımda söylediklerinizoluşturur.

Kin-yeh, Şen-teh'e şöyle dedi: Toplulukta bir kadının söylediğine göre sen kendini onun kocasına vermek istemişsin, kocası ise senin bu

isteğini geri çevirmiş. Bu sözler karşısında sustum, çünkü bu konular üzerinde ayrıntılara girilmesini istemedim.

Bay Keuner şöyle dedi: O adama kadının ya da kocasının yalan söylediğini kanıtlamağa çalışma. Çünkü işin içyüzünü kendisi de biliyordur, ya da bilmek istemiyordur. O adam elli yıl boyunca yakının oldu senin, ama o gece sana ihanet etti. Bunu, açıklamak zorunda kalsaydı, ondan sonra elli saniye için olsun senin yüzüne bakabilir miydi?

BİREYİN DAVRANIŞI ÜZERİNE

Davranış biçimleri üzerine öğretici bir kitap yazan Kin-yeh, bireyin belli bir anda içinde bulunduğu durumdaki davranışı üzerinde çok az durdu. Oysa kendisinden önceki öğretmenler bunun tam tersini yapmışlardı. Kin-yeh, şöyle dedi: Çağımızda birey, yalnızca bütünün bir parçasıdır ve durum her an değişebilir niteliktedir. Artık yalın davranış diye bir şey kalmamıştır. Örneğin bir kadın anne olmak için hangi kurnazlığa başvuracağını, ya da olmamak için neler yapması gerektiğini nasıl bilecektir? Hayat arkadaşı olarak seçtiği adamın nasıl biri olduğunu, ya da bu adamın başına nelerin geleceğini bilebilir mi? O kadın çocuğuna süt bulabilmek için belki de bir devrime katılmak zorunda kalacaktır.

HAKSIZLIK YAPMAK VE HAKSIZLIK KARŞISINDA SUSMAK

Me-ti, şöyle dedi: Haksızlık karşısında sus-

manın ne denli yanlış bir tutum olduğunu belirtmek, haksızlık yapmanın ne denli yanlış olduğunu belirtmekten daha önemlidir. Haksızlık yapma fırsatı az insanın eline geçer; haksızlığa boyun eğenlerin sayısı ise çok yüksektir. İnsanın kendine acımasını da içermeyen başkalarına acıma, kendine acımayı da içeren başkalarına acımaya oranla daha az güven verici nitelikte sayılmalıdır.

[BİREYİN SUÇU VE YANLIŞI]

Meti, şöyle dedi: Genellikle insanın suçsuz yere yediği sillelere dayanmasının, hakettiği sillelere dayanmasından daha güç olduğu söylenir. Bana gelince, tam tersini düşünüyorum. Kendi suçum olmadan yediğim sille, beni göreceli olarak az tasalandırır, ama kendim yol açmışsam, yediğim sillenin altından kolay kalkamam. Ancak şu da var ki, ben, kendimi başkalarına oranla çok daha fazla şeyden sorumlu tutarım. Hastalıklar, dahası savaşlar karşısında bile yanlışımın nerede olduğunu düşünürüm.

EŞCİNSELLERİN DAVRANIŞI ÜZERİNE

Eşcinseller arkadaşlarıyla konuşurken çoğunlukla «tatlı» bir yakınlık göstermekle suçlanırlar ve ciddi düşünen kişilerin bu davranışı gülünç buldukları söylenir. Peki erkeklerin kadınlara davranışları bundan farklı mıdır? Ya sözü edilen «tatlı» yakınlık ve coşkunun gösterilmesi, nerede olursa olsun yerilmeli, ya da nerede olursa olsun hoş görülmelidir.

HATALARI SAKLAMAK ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: En kötü olan hatalı olmak değildir, ama onlarla savaşmağa bile kalkışmamaktır kötü olan. Hataları saklamak kötüdür. İnsan ne ise, onu gösteremiyorsa, bu kendi için kötüdür. Ama olduğundan başka türlü görünüyorsa, bu başkaları için kötüdür. Hatalarını göstermediğin birinin senin yanında savaşa katılmasını nasıl bekleyebilirsin? Olduğundan başka türlü görünmek için harcadığın çaba, senin tüm savaşma gücünü tüketir. Örneğin, korkak olduğunu bildiği takdirde arkadaşının seni kabul etmeyeceğinden korkarsın. Ama onun asıl korkacağı, yalnızca senin korkaklığının doğuracağı sonuçlardır, ve eğer senin korkak olduğunu bilirse, o bu sonuçlardan senin yapabileceğinden daha iyi kaçınabilir. İnsan yalancı bile olsa, en azından en iyi dostlarına bu niteliğini belirtmelidir; bu konuda yalan söylemek hakkına hiçbir şekilde sahip değildir.

[KADININ ZİNASI ÜZERİNE]

Me-ti'ye, evli kadının kocasına sadık kalmamasının ahlâka aykırı olup olmadığı soruldu. Me-ti, şöyle karşılık verdi: Bir bardak çayın, yatağın, kitabın, bir kadının cinsiyet organının, kısacası her şeyin ancak satın alınabilerek elde edilebildiği bir ülkede alıcının aldığını kendine saklamasını engellememek gerekir. Bir apartmanda daire kiralarsam, ev sahibi bu dairede başkalarını da oturtmak hakkına sahip midir? Cinsiyet organını kiralamak için para alan kadı-

nın, organını başkalarına da kiraya vermesi, tersi taraflar arasında kararlaştırılmış olmadıkça, ahlâka aykırıdır. Ancak bu tür ülkelerde cinsiyet organını kiraya vermeyen kadın ne yiyecek bir lokma, ne de bir barınak bulabilir; dolayısıyla o kadının aldatması, yalnızca ahlâka aykırı bir sözleşmeye aykırı davranmak anlamını taşır. Düşünün ki, çıplaklığını satmayan kadın, bu çıplaklığını örtmek için bir şey alamaz! Demek istediğim şu: Böyle ülkelerde hem zina, hem de evlilik ahlâka aykırıdır.

BÜYÜK YÖNTEM

Büyük Yöntem, bağlaşmaların yapılmasının ve çözülmesinin, değişikliklerden yararlanmanın, değişikliklere bağımlı olmanın, değişiklikler yaratmanın ve yaratıcıları değiştirmenin, birimlerin parçalara ayrılmasının ve oluşmasının, birbirini içermeyen karşıtlıkların bağımsızlıktan yoksun oluşunun, bağdaşmaz gibi görünen karşıtlıkların bağdaşabilirliğinin pratik öğretisidir. *Büyük Yöntem*, nesnelerde oluşumlar saptamak ve bunlardan yararlanmak olanağını sağlar. Eyleme geçmeyi olası kılan sorular ortaya konmasına ortam hazırlar.

ÖĞRETMEĞE SON VERME SANATI

Mo-ti, şöyle dedi: Her öğretmen zamanı geldiğinde öğretmeğe son vermeyi bilmelidir. Bu, öğrenilmesi güç bir sanattır. Zamanı geldiğinde artık gerçekler konuşabilsin diye susabilenlerin sayısı azdır. Öğretmeğe ne zaman son verilmesi

gerektiğini bilenlerin sayısı da çok azdır. İnsan bir zamanlar kendi yaptığı yanlışları öğrencisi de yapmasın diye çaba harcadıktan sonra bunun tersine tanık olursa, üzüntü duyar hiç kuşkusuz. Artık öğüt verememek, artık öğüt alamamak kadar kötü olabilir.

DEVRİMİN BİRÇOK KOŞULU

Mi-en-leh, devrim için pek çok koşul saydı. Zaman koşuluna gelince, devrim için çalışılamayacak bir zamanın düşünülemeyeceğini belirtti.

KİŞİLİK ÜZERİNE

Mo-ti, şöyle öğretti: Yoksullar arasında zenginlerden daha az ayrım bulunduğu doğru değildir. Yalnız zenginleri birbirinden ayıran çizgiler, yoksulları birbirinden ayıranların sayısından çoktur. Gelecekte, zengin ve yoksul ayrımı kalmadığında durum nasıl olacaktır? O zaman da insanlar arasında birtakım ayrımlar olacaktır hiç kuşkusuz, ama bunların yapısı başka olacaktır. Bir karşılaştırma için örneğin, ağaçları ele alalım. Değişik yerlerde yetişen, ışığı yalnız bir yandan, ya da çeşitli yönlerden alan, beslendikleri topraklar farklı olan, rüzgâra karşı olan ve olmayan ağaçlar arasındaki ayrımlar, ilk bakışta benzer yerlerde yetişen ağaçlar arasındaki ayrımlardan çoktur. Bunlar özgür bir gelişme çizgisi izler. Bu arada tuhaf biçimde gelişenler ilk bakışla normallerden daha çok göze çarpar. Çeşitli örnekler arasından birini seçelim: İlerle-

me ile, başlangıç noktası açısından başkalarından ileride olmak aynı şeyler değildir.

AHLÂK FELSEFELERİNİN YERİLMESİ

Ünlü «Komşunu kendin gibi sev.» tümcesiyle ilgili olarak Me-ti, bir defasında şöyle dedi: İşçiler böyle davranırlarsa, insanın başkasını sevmesinin, kendini sevmemesi koşuluna bağlı olduğu bir ortamı hiçbir zaman ortadan kaldıramazlar.

Sömürücüler işçilere sürekli olarak ahlâka uygun davranmalarını öğütlerler. Koşullar ise onları ahlâka aykırı davranmağa zorlar. Buna karşılık kendilerini ezenlere karşı açtıkları savaşımın her anında ahlâklıdırlar.

Mi-en-leh, şöyle dedi: Ezenlere ve sömürenlere karşı açtığımız savaşımın yararları bizim ahlâkımızı oluşturur.

Me-ti, şöyle dedi: Yoksulların eli açıktır. Açlık çekenler konuklarını iyi ağırlarlar. Esirgemeyenler, kendilerinden esirgenenlerdir.

Me-ti, şöyle dedi: Kötü bir yaşam insanları ölümden çok korkutmalıdır. Belki zaman olur, daha iyisine kavuşabilmek için kötü yaşamınızı ortaya koymak zorunda kalabilirsiniz. Buna karşılık ölüm olasılığı kesinse, böyle bir tehlikeye asla atılmamanız gerekir.

Me-ti, şöyle dedi: Açlık kötü bir aşçıdır.

Eski ahlâk öğreticileri, yalnızca erdemi uğruna erdemli davranışın gerçeke erdem olduğunda

direnirler. Ka-meh ise işçileri böyle erdemler karşısında uyarır ve onlara yalnızca kendilerine yarar sağlayacak erdemlerden yana olmalarını öğütler.

Bazı kötü durumlarda belli erdemleri isteyen sesler daha da yükselir. Erdemler kötülüklerin yenilmesi için kullanılmazsa ve kötülükler yenildikten sonra varlığını daha uzun süre korursa, çoğu kez yeni kötü durumların kaynağı olur. Yüreklilik, direnme gücü, gerçek sevgisi ve özveriye hazır olma gibi erdemlerde buna çok raslanmıştır.

Ezilenler ve sömürülenler adaletten yanadır. Ama onlara göre adaletin egemen olması için baskının ve sömürünün sona ermesi değil, baskının ve sömürünün sona ermesi için adaletin egemen olması önemlidir. Söylenen hep bu olduğuna göre, ezilenlerin ve sömürülenlerin âdil olmadıkları sonucuna varmak gerekiyor!

Me-ti, şöyle dedi: Özgürlük, iyilik, adalet, beğeni ve eli açıklık üretim sorunlarıdır.

Me-ti, şöyle dedi: Ahlâka uygun davranıştan ben ancak üretici bir davranışı anlayabilirim. İster ahlâka uygun, ister ahlâka aykırı olsun, tüm davranış ve tutumların kaynağı üretim ilişkileridir.

Me-ti, şöyle dedi: Ka-meh ve Mi-en-leh ortaya bir ahlâk öğretisi koymamışlardır.

Bazılarınca iyi insan diye bilinen bir işçi için Me-ti, şöyle dedi: Kimseye zararı dokun-

mamak, iyi olmak demek değildir.

Me-ti, şöyle dedi: Yoksullar eli açık olmazlarsa işleri bitik demektir. Onlar, kendilerine ve kendileri gibi olanlara eli açık davranmalıdırlar. İşçilere bunu savaşları öğretir.

Me-ti, şöyle dedi: Yaşayandan hoşlanmayan, yaşamdan da zevk almaz.

Me-ti, şöyle dedi: Kendilerinkinden başka yaşamı desteklemeyenler, yetersiz bir yaşam sürdürürler. Küçük insanlar başkalarını soymak zorundadırlar. Büyük insanlar ise onlara karşı eli açık davranırlar. Benim rasladığım savaşan işçiler, büyük insanlardı.

GÜLMECE ÜZERİNE

Me-ti şöyle dedi: Ciddi konulara gülemeyen insanlar vardır. Onlara kızmamak gerek; ama ciddi konularda gülmeyi yasaklamak da doğru değil.

Ciddi konular üzerinde gülerek ya da ciddiyetle konuşulabilir, tıpkı gülünç konular üzerinde ciddiyetle ya da gülerek konuşulabildiği gibi.

Gülmeceden yoksun insanların *Büyük Yöntem*'i kavrayabilmeleri daha güçtür.

BUYURGAN ÖĞÜTLER ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: İyi öğütlere uymak ne denli iyiyse, öğüt vermeyi iyi bilenleri körü körüne dinlemek de o denli sakıncalıdır. Çünkü böyle bir tutum verilen öğütlerin iyi olup olma-

dığına bakılmaksızın tutulmasına yol açar. Yersiz öğütleri tutmak budalalara özgüdür. Öğüt verenler, bazılarının dikkate alınmaması olasılığını düşünerek önerilerine öneriler eklemelidirler. Öğüt arayanlar ise, kendilerine verilecek ilk öğütleri tutamamaları ya da tutmak istememeleri durumunda başvurabilecekleri ek öğütler istemelidirler.

İYİLİK

Bazı insanlar başkalarına birtakım hizmetlerde bulundukları için iyi kişiler olarak ortaya çıkarlar. Yaptıkları hizmetlerle kendi yararlarını desteklememişlerdir; dolayısıyla bu tür davranmaları belirli bir nedene bağlı değildir. Salt iyilik olsun diye yapmışlardır yaptıklarını. Eğer bir insanın yararları belirgin değilse (görünürde değilse), ya da yararlarını gözetmekte gelişigüzel davranıyorsa, sözü edilen türden iyilik sıfatını kazanması kolaydır. Örneğin, başkasına para veren ve karşılığında yalnızca düzmece övgüler isteyen, iyi insan dedirtebilir kendisine. Çünkü düzmece övgüler söylemek, para vermekten daha kolaydır insanlar için. Gelirler arasında büyük farklılıklar bulunan toplum düzenlerinde insanların iyi niteliğini kazanmaları kolaydır. Ama biraz dikkatli bakıldığında bu tür iyiliğin toplumsal açıdan önem taşımadığı görülür. Çok dikkatli bakıldığında ise genellikle çok sakıncalı olduğu ortaya çıkar.

Birine verilen zararın hafife alınması, bir insanı bir başkasına zarar vermeğe götüren nedenleri onaylamağa belli ölçüde hazır oluş, bu

iyiliğin görünümleri arasındadır. Böyle iyi olan kişi şöyle düşünür büyük bir olasılıkla: Benim başkasına yapabileceğimin bana da yapılmasına ses çıkarmam. Bu arada eğer biri çıkar da, başkasına verebileceği zarardan daha büyüğünün kendisine verilmesine boyun eğmeğe hazır olursa, böyle bir görüntü yaratırsa, o zaman o kişi çok, hem de pek çok iyi bir insan olarak nitelendirilir.

Böylece gerek karnı aç olana bir parça ekmek veren, gerekse aç olanın yaptığı hırsızlığı bağışlayan iyi sıfatını kazanır. Bu, yakından bakıldıkta önemsiz, çok daha dikkatle bakıldığında ise sakıncalı bir niteliktir.

Bu tür iyiliğin gerek yapılması, gerekse yayılması çok önemli değildir. İnsanların barbarlıklarını affetmek gibi, insanların barbarlıktan tiksinmelerini sağlamak da önemli değildir, dahası zararlıdır. Belli toplumsal durumlar örneğin savaşları gerekli kılar. Böyle zamanlarda bazıları iyi insan niteliğini savaşa karşı konuşarak alırlar.

ŞEN-TEH DUYMAK İSTEMEYEN BİRİNE SÖYLEDİ BUNLARI, BU NEDENLE ASLINDA HİÇ AĞZINI AÇMAYABİLİRDİ DE

Düğümlenebilir birbirine kopan ipin parçaları
Üstelik tutar da yine, ama
Ne var ki ip kopmuştur bir kez.

Raslaşırız belki yine, ama
Bıraktığın yer var ya
Orada bulamazsın artık beni.

ME-Tİ'NİN ÖĞRENCİLERİ, ÖĞRETMENLERİNİ TANIMIYORLAR

Me-ti, öğrencilerine çok iyi bir öğretmen ve çok yakın bir dosttu. Sınıfa bazen bir saat, bazan altı saat, bazan da yalnızca beş dakika için gelirdi; ama ne zaman gelse öğrencileri onun kendilerine söyleyecek bir şeyi olduğunu bilirlerdi. Me-ti, sık sık «halk ağzı» diye nitelendirilen yanlış tümcelere gülerdi. Sağlam kafanın ancak sağlam bedende bulunabileceği sözüyle de alay ederdi. Ama yine de öğrencileri onun kendilerine ne denli yakın olduğunu çeşitli tutum ve davranışlarından anlarlardı. Öğrencilerinin en önemsiz hastalıklarıyla bile yakından ilgilenir, öğüt verirdi. En önemsiz sıkıntılarının bile nedenini hemen ortaya çıkarırdı.

Me-ti, öğrencilerine olanaklarının elverdiği en yüksek düzeye ulaşmalarında yardımcı olduğundan, öğrencileri de her yerde takdir görürdü. Onlarla birlikte olmasa bile, öğrencileri gereksinme duyduklarında onu her zaman bulabilecklerini bilirlerdi.

Ama bir sabah yanlarına yabancı bir adamın geldiğini gördüler. Bu adam sesi ve görünüşüyle henüz eski öğretmenlerine benzemekteydi, ama davranışları ve sözleri başkaydı. Bunu, öğretmenlerinin kendilerine öğretmiş olduğu gibi, hemen ve içtenlikle söylediklerinde, adam suratını astı ve çekilip gitti. O gün onu bir daha görmediler. Adam, her gün sınıfa gelmeyi sürdürdü. Ama zorunlu, fakat sıkıcı bir görevi yerine getiriyormuş gibi geldi ve öğrencileri adanın

yanlarından çabuk gidebilmek için her bahaneden yararlandığını anladılar.

Başlangıçta bazı öğrenciler, öğretmenlerinin tüm düşüncelerini dolduran bir işi bulunduğunu sandılar. Ama aradan haftalar geçtikten sonra Me-ti, şöyle dedi: Artık birbirimizle konuşabilmemiz olanaksızdır. Bunu duyan öğrenciler korkuyla irkildiler.

Me-ti görmedi onların korkuklarını. Bir öğrencisinin sabah üstüne kalas düşen kolunun askıda olduğunu da görmedi. Yine çarçabuk çekilip gitti.

Onlara eskiden yazdırmış olduğu tümceleri okutturdu, bu tümceler üzerinde tartışmalar açtı. Ama öğrencileri şunun ya da bunun değiştirilmesini önerdiklerinde, bunu boş yere kılı kırk yarma olarak nitelendirdi ve kızgın bir ifadeyle artık öğrencilerine söyleyecek bir şeyi olmadığını bildirdi.

O günden sonra öğrencilerini yok saydı. Öğrencilerinin yaptıklarıyla ilgilenmediği gibi, söylediklerini de dinlemek istemedi. Sıkıntılarını umursamadı. Buna karşın her gün birkaç saati eski sınıflarında geçirmelerini buyrukladı. Kendisi ise hiç gelmez oldu.

Yıl sonu yaklaştığında, Ma'lılar, Me-ti'den kendilerine öğrencilerinden birini yollamasını istediler. Me-ti, sınıfa gitti. Öğrencileri sınıftaydılar gerçi, ama Me-ti'yi ilgilendirmeyen konulardan Me-ti'ye yabancı olan sözcüklerle konuşmaktaydılar. Me-ti, aradan birkaç dakika geçince, daha gelişinin nedenini bile açıklamamışken, öfkeyle bağırarak onlara içlerinden hiç bi-

rini işe yarar bulmadığını söyledi.

Bunun üzerine öğrencilerden biri eski bir kikaptan şu meseli okudu: «Sun'lu bir halk temsilcisi hasat zamanı Kwan eyaletine gelmişti. Rüzgârda dalgalanan buğday tarlalarının yanında büyük bir toprak parçasının ekilmemiş uzandığını gördü. Bu toprağın verimli olduğunu bildiğinden, doğru toprağın sahibi olan köylüye gitti, adamı kapısının önüne çağırarak şöyle dedi: Buğday sapları, tanelerin ağırlığı altında bükülüyor. Sun kentindeki işçilerin ise yiyecek ekmekleri yok. Git ve buğdayını biç.

Ama komşular şöyle dediler: Onun tarlalarında nasıl buğday olabilir? İlkbaharda toprağını ekmemişti ki!»

Bir süre sessizlik oldu. Öğretmen, nefret dolu bakışlarını öğrencilerinin üzerinde gezdirdikten sonra, artık sık sık beraber görüldüğü yabancı bir adama dönerek: Bunlar değişmiş, dedi.

Yabancıya gelince, onun öğrencilere dikilen gözlerinde Me-ti'ninkilerden daha az nefret vardı.

Öğrenciler henüz tümüyle yitirmemişlerdi umutlarını. Ama Me-ti, okuyan bir öğrencinin elindeki kitabı kapıp yere fırlattı, sonra hızlı adımlarla sınıftan çıktı.

Bunun üzerine öğrencilerin içinden ağlayanlar oldu. Ama sonra tümü sınıftan çıktılar ve sınıfın kapısını kilitlediler.

ADALET ÜZERİNE

Ka-meh, hukuku yaratanın adalet olmadığı-

nı, herhangi bir zamanda varolan hukuk kurallarının, mahkemelerin, yasakların vb. bir takım bulanık ve genel nitelikte tasarımların doğumuna yol açtığını kanıtladı. Bu tasarımlara göre sanki adalet denen şeyi bulan tanrısal bir varlık vardı, ya da insan doğuştan bir adalet duygusunu içinde taşıyordu. Hukuk düzeni toplumun çok sayıda ve birbiriyle çelişen gereksinimlerini karşılamak zorundadır; bu yüzden o da kendi içersinde çelişkilidir ve çoğu kez gereğince etkin olamaz. Hukuk, adaletin maddeleşmiş biçimi olduğu savındadır, oysa gerçekte yalnızca onun soyutlaşmış biçimidir. Adalet tüm çelişkileri siler ve bunu hiçbir zaman insanlar arasındaki olaylara karışmak zorunda olmadığı için yapabilir. Bu yüzden adalet hukuktan daha mükemmeldir.

[İŞÇİLERİN GÖREVİ]

Klasikleri iyi incelememiş olan bazı kişilere göre işçi sınıfının insanlığa karşı özel bir görevi vardır. Bu, gerçekte sakıncalı bir ağız kalabalığıdır. İşçi sınıfı, yerinde saydığında durumu en çok kötüleşecek sınıf olduğunu anladığında, insanlığın en ilerici kesimini oluşturur. Ama işçi sınıfının insanlığa karşı hiçbir borcu yoktur. İnsanlık ona borçludur. Özel görev, görevlendirilmiş olma anlamına gelir. Özel görevi olanlar da görevlendirilmiş kişilerdir. Örneğin, kendime bir parça ekmek bulmakla görevlendirildiğimi söylemem saçma olur. İşçilerin, kendilerini şu ya da bu biçimde görevlendirenlerin tümüne kuşkuyla bakmaları gerekir.

[YAN TUTMA VE NESNELLİK]

Me-ti'ye şu soruldu: İnsandan aynı zamanda hem nesnel olmasını, hem de yan tutmasını nasıl isteyebilirsiniz? Me-ti'nin karşılığı şöyle oldu: Eğer tutulan yan nesnel açıdan doğru ise, o zaman nesnellik ile yan tutma arasında bir ayrım kalmaz.

BAŞKASININ İYİLİĞİNE BAĞIMLI OLMAK

Mi-en-leh sürgündeyken bütün kış boyunca penceresinden kuşları besledi. Onlar benim iyiliğime bağımlı, dedi; çünkü yiyecekleri yok ve bir parti kurmaları da olanaksız.

RESİM SANATI VE RESSAMLAR ÜZERİNE

Bir gün Me-ti'ye genç bir ressam geldi. Ressamın babasıyla erkek kardeşleri mavna sürücüsü olarak çalışıyorlardı. Aralarında şu konuşma geçti: «Mavna sürücüsü olan babanı görmüyorum resimlerinde.» — «Yalnız babamın resmini mi yapmam gerekir?» — «Hayır, başka mavna sürücüleri de olabilir, ama ben senin resimlerinde hiç mavna sürücüsü görmüyorum.» — «Neden hep mavna sürücüleri olsun? Başkalarının resmini yapamaz mıyım?» — «Yapabilirsin hiç kuşkusuz, ne var ki, ben senin resimlerinde çok çalışmalarına karşın az para alan başka insanlar da göremiyorum.» — «Peki özgür değil miyim istediğim şeyin resmini yapmakta?» — «Özgürsün, ama ben senin ne yapmak istediğini anlayamadım. Mavna sürücülerinin durumu çok kö-

tü. Onlara yardım etmek isteyenler var. Ya da onlara herkes yardım etmek zorunda. Sen ise durumu biliyorsun, resim yapabiliyorsun, ama kalkmış ay çiçeklerinin resmini yapıyorsun! Bağışlanır davranış mı bu?» — «Ben ay çiçeği resmi yapmıyorum, bir takım çizgiler çiziyorum, lekeler yapıyorum ve bu arada içimden gelen duyguları resme döküyorum.» — «Peki bunlar hiç olmazsa mavna sürücülerinin kötü durumlarıyla ilgisi olan duygular mı?» — «Belki.» — «Demek ki unuttun onları. Yalnızca duyguların anımsatıyor sana mavna sürücülerini.» — «Ben resim sanatının gelişmesine katkıda bulunuyorum.» — «Mavna sürücülerinin gelişmesine katkıda bulunmayı düşünmüyor musun?» — «İnsan olarak sömürüye ve insanların ezilmesine son vermek isteyen Mi-en-leh'in partisinin bir üyesiyim, ama bir ressam olarak resim sanatının biçimlerini geliştiriyorum.» — «Bu söylediğin, birinin kalkıp da, aşçı olarak yemeklere zehir katıyorum, ama bir insan olarak ilâç satıyorum, demesine benziyor. Mavna sürücülerinin durumu, artık beklemeleri olanaksız olduğu için bu denli kötü. Sizin resim sanatınız gelişene değin onlar açlıktan ölecekler. Sen onların elçisisin, buna karşın konuşmayı öğrenebilmek için çok uzun bir süreyi gereksiniyorsun. Duyguların çok genel nitelikte, oysa seni yardım isteyesin diye göndermiş olan mavna sürücülerinin duydukları çok somut, çünkü açlık çekiyorlar. Sen bizim bilmediğimizi biliyorsun. buna karşılık bize bildiklerimizi anlatıyorsun. Somut bir amacın yokken fırça ve boya kullanmayı öğrenmek ne anlam

taşıyor? Fırça kullanmak, ancak fırçayla çok belli bir şey dile getirilecekse güç olur. Sömürücüler bin türlü şeyden söz ediyorlar. Sömürülenlerin sözünü ettikleri ise yalnızca sömürü. Sen de mavna sürücülerinden söz et!»

HAKLI KUŞKU

Bir kadın Kin-yeh'e onu onsuz yaşayamayacak denli çok sevdiğini söylediğinde, Kin-yeh hemen kadının onu önüne gelen herkesle aldattığından kuşkulandı.

İNSAN SOYUNUN PROTOPLAZMADAN OLUŞMASI

Gi, Me-ti'ye, insan soyunun protoplazmadan oluştuğuna inanıp inanmadığını sordu. Me-ti, bu düşünceyi, eğer bilim de doğrularsa, yadsımayacağı karşılığını verdi. Gi, biraz diş kırıklığına uğrayarak şöyle dedi: Ben bu düşünceyi tutkuyla benimsiyorum, çünkü bir «yaratan» ın varlığı görüşünü çürütüyor. Me-ti hayretle sordu: Öyle mi? Gerçekten çürütüyor mu? Çürüttüğünü saptadınız mı? Peki kimse bu konuya kafa yoran kişilerin protoplazmalarının nasıl yaratıldığını düşünmüyor mu hiç? Bu konuya karşı çıkan çok oldu, diye karşılık verdi Gi, öfkeyle. Sonra şöyle sürdürdü konuşmasını: İnsan soyunun geleceği, bu düşünce temel alınınca sonsuz boyutlara doğru uzanıyor. Bunun üzerine Me-ti, durumu kavrayarak şöyle dedi: Siz, her şeyin başlangıcına bir tanrı yerleştirenlerin tersine, sona bir tanrı koyuyorsunuz! Açıkça söylemek gerekirse pek

çekici gelmedi bu düşünce bana, çünkü insanlara acı vermeyen, insanlardan kurbanlar istemeyen tanrılar yarım tanrı sayılırlar. Üstelik üzerinde bulunduğumuz gezegende yaşamı insan onuruna yakışır kılmak amacıyla yapılacak değişiklikler için insanlar tümüyle yeterlidir.

ÖZGÜRLÜK

Me-ti, şöyle dedi: Ne zaman özgür sayılırız? İnsanlığın çoğunluğunun güçlüklerin ortadan kaldırılması açısından en iyi diye nitelendirdiği çözüme baş vurabildiğimiz zaman. Bunun için çok az zor kullanmak gereklidir. Yine özgürlüğümüz açısından gerekli olan bir şey de, bu özgürlüğün elden geldiğince az yadsınması ve böylece bizim de elden geldiğince az zor kullanmak zorunda kalmamızdır.

Yeni dünyaların keşfi ve yeni makinelerin icadı, insanoğluna büyük bir özgürlük getirmişti. İnsanoğlu doğadan daha iyi yararlanmayı öğrenince bir çok kısıtlamalardan da kurtulmuş oldu. Ama kazanılan yeni özgürlük aradan kısa bir süre geçtikten sonra insanın insanı ezme ve sömürme özgürlüğüne dönüştü. Çağımızda ise başka sınıfları ezen ve sömüren sınıflar, ezdiklerinden ve sömürdüklerinden ulusu özgürlüğe kavuşturmalarını, başka deyişle ulusa öteki ulusları ezme ve sömürme özgürlüğünü sağlamalarını istiyorlar. Oysa bu soy özgürlükler arttığı oranda yeryüzünde kölelik de artacaktır.

[GURUR]

Me-ti, şöyle dedi: Yararsız olmanın verdiği

gurura, yararlı olmanın verdiği gururdan daha çok raslanır. Azınlıktan olmanın gururu gerçekte yararsızlardan olmanın gururudur.

Çoklarına göre müziğin ve resmin büyük ustaları, kendilerinden başkasının yapamadığını yapabildiklerinden ötürü gurur duymuş olmalıdırlar. Oysa bana sorarsanız bu büyük ustalar, insanlığın böyle şeyler yapabilmesinden ötürü gururlanmışlardır.

KURNAZLIK ÜZERİNE

Ken-yeh'in oğlu, yaşına göre oldukça akıllı ve çok okuyan bir çocuktu. Kurnazlık ise en hayranlık duyduğu nitelikti. Kısa bir süre sonra kurnaz olmaktan büyük bir zevk duymağa başladı. Onun kurnazlığı hakkında bir şeyler duyan Me-ti şöyle dedi:

Bugüne değin rasladığım en kurnaz insanlardan biri, okul arkadaşım Fen'di. Hiç çalışmamasına karşın iyi notlar alırdı. Arkadaşlarını oyunda kolayca aldatırdı. Arkadaşları da ellerinde sağlam kanıt bulunmadığından, ondan kuşkulanmakla yetinmek zorunda kalırlardı. Fen, büyüdüğünde kurnazlığını para karşılığında başkalarına satmağa başladı. Müşterilerine karşı da kurnazlık ettiğinden onları yitiriyor, ama yerlerine hep yenilerini buluyordu. Sürekli olarak aptalları arıyor, istediğini de bol bol buluyordu. Fen, kendisinin kurnazlığı ile başa çıkacak durumda olmayanların tümünü aptal sayardı; dolayısıyla ona güvenmiş, ya da kafaları daha önemli bir sorunla dolu olduğundan onu denetlememiş e

lanlar da onun gözünde aptaldı. Bir defasında Fen'in hile yaptığını açıkça anlayan, ama kanıt bulamayan müşterilerden biri onu iyice dövdü, belkemiğini zedeledi. Dayak sonucu uğradığı bedeni zararı abartan Fen, büyük bir tazminat aldığı gibi askerlik hizmetinden de kurtuldu. Böylece savaş sırasında evinde kaldı ve sefalet çeken halkın sırtından para kazandı. Üstelik günün birinde ansızın sakatlığının savaşta aldığı yaradan ileri geldiğini söyleyerek bir de nişan aldı. Ama bir süre sonra devrim olup da Fen'in evinde kurnazlığıyla kazandığı hazineler bulunduğunda, onu tutukladılar. Fen, içine düştüğü koşulların kötülüğü karşısında bu kez gerçeğe sığınıp, bulunan hazinelerin gerçekte kendisine ait olmadığını, onları yalnızca yönettiğini söylemeğe kalkıştıysa da, sözünü bitiremedi; bir zamanlar hile yaptığı biri tarafından, o anda içinde bulunduğu durumdan yararlanılarak, öldürüldü. Ama ben, Fen'in son anında bile kurnazlığını kullanmış olduğundan eminim. Ölümle burun buruna geldiği dakikada bile hiç kuşkusuz değerli bir yüzük, ya da buna benzer bir şey yutmuştur.

Böylece kurnazlığı, Fen'in çok işine yaramış oldu. Hiç çalışmaması, arkadaşlarının ona hep kuşkuyla bakmaları, kafaları meşgul kişilerin sırtından para kazanabilmesi, yüzük yutabilmesi vb., bunların tümü, Fen'in kurnazlığına borçlu olduğu şeylerdi.

BARIŞ VE SAVAŞ

Tümü de gördüğümüz gerçekler: Başka uluslarla barış içersinde yaşayan bir ulus, kendi içersindeki sınıfların savaşını körükledi. Ama bu sınıfların savaşının bir sonucu olarak doğan uluslararası savaş, sınıflar arasındaki kutsal bağlaşmayı oluşturdu; öte yandan aynı zamanda da bu sınıflar arasındaki savaşı şiddetlendirdi. Böylece kutsal bağlaşma parçalandı ve sınıfların savaşı, ulusların savaşını sona erdirdi.

EŞİTLİK ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Eşitsizlikten, ancak koşullar arasında eşitlik sağlandıktan sonra söz edilebilir. Kimin ötekinden daha yüksek olduğu, ancak bütün ayaklar eşit yükseklikte bir yere bastıktan sonra söylenebilir.

HUZUR ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi : Tutkulu kişiler huzuru huzurda değil, ancak sürekli hareketlilikte bulabilirler. Düşünceli ve ağır davranmak pek işlerine yaramaz. Çok çabuk verdikleri kararlar bazen en soğukkanlı ve uygulamaya en elverişli kararlardır. Eğer bir arabanın içinde değilseler, en azından onu çekmek zorunluluğunu duyarlar, böyle yapmazlarsa araba onları sürükler.

MİLLİYETÇİLİK ÜZERİNE

Me-ti, kaçarken Su ülkesine de geldi. Orada Ge-el'den gelen ve *Büyük Düzen'in* yandaşları o-

lan başka kaçaklara rasladı. Bu kaçaklar, Ge-el'lilerin içinde var olan ve Hu-yeh'in büyük bir ustalıkla değerlendirmesini bildiği milliyetçiliği değerlendiremedikleri için kendi kendilerini suçlamaktaydılar. Çok geçmeden bu suçlamalar Me-ti'yi sıktı ve Me-ti, keyifsiz olarak şöyle dedi : Ge-el'li işçilerin ve yoksul köylülerin içinde milliyetçilik yoktur, milliyetçilik onlarda tarihsel gelişme sonucu oluşmadı. Eğer varsa bile bu, Hu-yeh'in onlara telkin etmiş olduğu bir milliyetçiliktir ve bu nedenle çok derine kök salmış olamaz. Üstelik tutun ki köklü bir milliyetçilikleri vardır, nasıl değerlendirecektik bu milliyetçiliği? Ne için ve ne yolla değerlendirecektik? Ortada belki bin tane çözülmemiş sorun vardı, ama *Büyük Düzen* göz önünde tutulduğunda, bunların birini bile milliyetçilikle çözümleyebilme olanağı yoktu. Büyük efendilerin işleri, başka uluslarla savaşmayı gerektirir, bizim işlerimiz ise böyle yolları gerektirmez. Savaşlar ancak bizim işlerimizi bozabilir.

YOKSULLARIN MİLLİYETÇİLİĞİ

Kimilerine göre Hui-yeh'in birçok ulusları ezmiş olması, milliyetçiliğin bu uluslar açısından yararlı sonuçlar doğurmasını, başka deyişle Hui-yeh'in devrilmesini sağlamasını gerektirirdi. Me-ti ise bu görüşü onaylamayarak şöyle dedi : Bu uluslar Hui-yeh'in boyunduruğundan milliyetçilik yoluyla kurtulurlarsa, o zaman kendi efendilerinin boyunduruğu altına girerler. Büyük efendilerin milliyetçiliği yalnızca büyüklerin işine yarar.

Yoksulların milliyetçiliği de yine büyük efendilere yarar. Milliyetçilik, yoksul insanların içinde var olmakla iyiye dönüşmez, tersine tümüyle saçmalaşır.

ULUSLARIN KENDİ GELECEĞİNİ SAPTAMA HAKKI

Ulusların kendi geleceklerini saptama hakları da *Büyük Düzen'in* bir parçasıdır, dedi Meti ve şunu da ekledi: Bu durumun *Büyük Düzen'in* yararına olduğu varsayılır.

KİEN-LEH'İN ORTAKLAR ÜZERİNE GÖRÜŞÜ

Tacir B, uzak bir kente yolculuk yapmıştı. Çok işi olduğundan ve ortağının kendisine güveninin tam olduğunu düşündüğünden, ona mektup yazmadı. Ortağı ise bu yüzden ona öyle öfkelendi, ya da ondan öylesine uzaklaştı ki, onunla olan iş ilişkisine son verdi, B'nin mallarını da sokağa atıp çürümeğe terketti. Bu konuda yazdığı mektuba B'den hiçbir zaman bir karşılık gelmedi. Suskunluk aynı suskunluktu, ama artık nedeni değişmişti.

KİEN-LEH'İN NAZİK ASKERLERE İLİŞKİN ANLATTIKLARI

Eyaletlerden birinde köylülerle birleşen askerler baş kaldırıp subaylarını öldürmüşler, yalnızca bir köylünün oğlu olan ve onlarla birleşen bir subayı hayatta bırakmışlardı. Bu ayaklanma-

yı izleyen savaşta askerler bu subayın sırtına pek çok şey yüklediler. Günün birinde subay, askerlerden birine yaptığı bir hatadan ötürü kötü davrandı. O günden sonra askerler subaya bambaşka davranmağa başladılar, başka deyişle çok daha nazik davrandılar. Ona ayrı yemek pişirdiler ve eskiden yaptıkları gibi, hiç sormadan tehlikenin ortasına göndermediler. Subay, bu olaydan altı ay sonra kendini öldürdü.

İNSANLARIN ÇOKYÖNLÜ EĞİTİMİ

Me-ti, Sen-eh'li dökümcülere şöyle dedi : İnsan, hemcinslerinin çoğuyla anlaşabilmelidir. En büyük sanat, insanın yeni bir organı olan radyodan konuşabilmesini öğrenmektir. Ama ortalama bir sesi milyonlara duyurabilme olanağını sağlayan bu organı geliştirebilmeniz için hem yüksek sesle, hem de dudaklarınız nerdeyse hareket etmiyormuşcasına alçak sesle konuşmayı öğrenmeniz gerekir. Sesinizi bu ölçüde eğitebilmeniz için ise çok belli şeyleri söylemeniz şarttır.

Nİ-EN'E GÖSTERİLEN BAĞLILIK

Ni-en'e gösterilen bağlılık sık sık onu sayanları onursuz kılacak ölçülere varıyordu. Me-ti, ise bundan pek kaygı duymuyor ve şöyle diyordu: Ni-en, büyük üretimi oluşturuyor. Bu, büyük yüreklilik isteyen bir iştir, çünkü bu çapta bir üretime bugüne değin girişilmiş değildir. Böyle bir çaba, halk yönünden büyük bağlılık gerektirir. Ni-en ise bu bağlılığı sağlamasını biliyor. İn-

sanları daha akıllı ve kendinden emin kılacak olan, üretimden başka nedir ki? Yalnızca öğretici sözler mi?

BİR TAHTIN DEĞERİ ÜZERİNE

Kin-yeh, efsanevi general İ-ti hakkında şu öyküyü anlattı: Şen-si'liler ona krallık makamını sunmuşlardı. General, bu öneriyi içeren yazıyı büyük bir saygıyla alıp dikkatle inceledi. Ama Şen-si'lilere yazdığı ilk mektup karşılıksız kaldı. Bunu bir raslantı sayan İ-ti, Şen-si'lilerin öneri yazısını incelemeyi ve notlar düşmeyi sürdürdü. Ne var ki, generalin tavsiye mektuplarıyla Şen-si'ye giden dostları da orada buz gibi karşılandılar. Bunu generale anlattıklarında İ-ti, incelemekte olduğu yazıyı bir yana bıraktı. Şen-si kralı olmayı kabul etseydim, bir kapı bekçisi kadar değer verirler miydi acaba bana, şimdi bundan ciddî olarak kuşku duymam gerek, dedi. Bir kez eliyle omuzumu okşamış olan herkes bana daha iyi davranmıştır; gençliğimde eski bir şapka armağan etmiş olan bir adam ise bana Şen-si sakinlerinin verdiklerinin çok daha fazlasını vermişti.

DÜZEN VE DÜZENSİZLİK

Me-ti, şöyle dedi: Hu-ih'in «Toplumun yararı bireyin yararından önce gelir» tümcesi bir düzeni ifade eder gibi görünüyor. Oysa gerçekte dile getirdiği, düşünülebilecek en büyük düzensizliktir. Çünkü eğer bir devlete, devlete yarayan bireye yaramıyorsa, bireye yarayan da devlete yaramıyorsa, o devletin kendi kendisine bir ya-

rarı yok demektir. Hu-ih, kendisinin devleti temsil ettiği kanısında. O zaman yukardaki tümcenin anlamı da yalnız şu olabilir: Hu-ih'in yararı, tüm vatandaşların yararlarından önce gelir.

BENCİLLİK ÜZERİNE

Bencillikle nasıl savaşmak gerekir? Bir devlet, bireyin yararıyla toplumun yararı arasında bir fark olmayacak biçimde kurulmuş olmalıdır. Hu-ih'inki gibi kötü örgütlenmiş devletlerde bencillik korkunç bir şeydir. Düzenli devletlerde ise bencillik, toplumun yararına işler.

BİREYİN GÖREVİ

Düzenli devletlerde sürekli olarak bireyin devlete karşı olan görevinden söz etmek gereksizdir. Böyle devletlerde yaşayan bireyin sırtında fazla yük yoktur. Sürdürdüğü yaşam, kolay bir yaşamdır. Yaptığı yanlışlar acele edilmeksizin, ama zaman da yitirilmeksizin düzeltilir; birinin yapamadığını bir başkası yapar. Biri bir yere gelmezse, orada yeterince insan vardır.

BÜYÜK YÖNTEM

Üstad Hü-yeh'in, birin bire eşit olmadığı, birin yalnız bire eşit olmadığı, birin her zaman bire eşit olmadığı yolundaki tümcesi, *Büyük Yöntem'in* hareket noktasıdır. Hü-yeh'e göre bu cümle ya da bunun gibi bir cümle gereğinden çok yinelenebilir, başka deyişle insan belli bir zamanda ve konumda bu cümleyi söylemekte haklı

olabilir, buna karşılık bir süre sonra, değişik bir konumda aynı cümleyle haksız çıkabilir. Bu savı araştırmaya girişen, gerçekten karmaşık nitelikte bir takım düşünce işlemleri ile karşılaşmağa hazır olmalı, ama gerçekte çok yalın bir noktanın anlatılmak istendiğini asla unutmamalıdır. Düşünce, örneğin gonca kavramını yakalamakta, tutmakta güçlük çeker; çünkü bu kavramla nitelendirilmek istenen şey, güçlü bir gelişme, bir gonca olarak kalmayıp, düşüncenin parmakları arasından kurtularak çiçeğe dönüşme eğilimidir. Bundan ötürü düşünen için gonca kavramı, olduğunu olmamak, o andaki oluşundan başka bir oluşa kaymak isteyeni anlatan bir kavramdır. Ama söz konusu olan, yine de yalın şeylerdir; nitelendirme ve nitelendirmenin uygulama alanına getirilişi açısından ortada herhangi bir güçlük yoktur. Çoklarının başlangıçta *Büyük Yöntem*'i anlamama nedeni, gözlem yapan ve gözlemlenenden yalnızca birini, yani gözlemleneni önemli sayması, bu noktada düşüncemizi kesinlikten uzak ve yüzeysel diye nitelendirmesidir; bu görüşe göre kesinlikten uzaklık ve yüzeysellik, düşünülen şeyde yoktur. Ama gerçekte bu nitelikler düşünülen şeyde vardır; düşüncemize gelince, yüzeysel ve kesinlikten uzak oluşu, eksik olduğu anlamını taşımaz. Aksine böyle olduğu içindir ki, doğaya düşüncemize uymasını buyurma olanağına sahiptir. «Bilim bilimdir» dediğimizde, görünüşte bu tümcenin geçerliliğinin nedeni, iki kez aynı sözcüğün kullanılmış olmasıdır. Oysa aynı sözcük ayrı şeyleri, üstelik aynı zaman dilimi içersinde ayrı şeyleri ifade edebilmektedir. Çağımı-

zın fizikçileri, tarihçilerin bilim adamı olduklarını yadsırlar ve yalnızca kendi yöntemlerini bilimsel yöntemler olarak nitelendirirler. Üstad Eh-fu da onlara hak vermiş, ancak fizikçilerin bilimselliklerini, bu kişiler yeni tarih biliminden çok az anladıklarından ötürü, tartışma konusu yapmıştır. Bilimi, bilimsel savların ve yöntemlerin bilimsel olmayan yanlarını bulmayı ve kanıtlamayı erek bilen bir çaba olarak tasarımlayabilmek kolaylıkla olasıdır ve böyle bir anlayış yararlıdır. Su'daki devrim, «köylü köylüdür» gibisinden tümceleri fazla uzun zaman yinelemenin getirebileceği yararları göstermiştir. Mi-en-leh, gerek Su'da, gerekse başka yerlerde «köylü» olgusunun çok değişik görünümlerde ortaya çıktığını, bu değişik görünümlerin bir takım oluşumlar karşısında da çok değişik tutum aldığını saptadı. Değişik tutuma yol açan bu farklılığı mülkiyet ilişkilerindeki farklılık olarak saptadı ve bu saptamadan devrim için büyük yararlar çıkardı. Ama bunu, bir noktayı iyi gözlemleyebildiği için başardı: Saptanan farklara karşın köylülerin tümünde ortak bir tutum vardı. İşçiler özel mülkiyeti ortadan kaldırmak isterken, köylüler bu mülkiyet türünün kalmasını istiyorlardı. Dahası, bu mülkiyeti yaratmak istiyordu yoksul köylüler. Demek ki «köylü köylüdür» tümcesi burada geçerliydi. Geçerliydi ve köylüler arasındaki çelişkilerin, bir kısım köylüler köylü kaldıkları takdirde, geri kalanların köylü kalmasına olanak tanımayacak denli büyük olduğu bir dönemde bu tümcenin davranışlara temel alınması gerekiyordu. İşçiler Mi-en-leh'in ve Ni-en'in önderliğinde,

«köylü köylüdür» tümcesinin zengin köylülerle yoksul köylüleri eşit varlıklı köylüler haline getirebilecek bir anlam taşıyabilmesi için uzunca bir süre savaştılar. Sonra, yine aynı kuşak içersinde işçiler arasında bir karşı gurup doğdu; bu karşı guruptan olanlar, «köylü köylüdür» tümcesine dayanarak, işçilerle köylüler arasında ancak iki taraftan birinin kesin yengisiyle bitebilecek savaşların çıkacağını söylediler (ya da saptadılar) ve işçilerin bu savaşlar için önlem almasını istediler. Parti, bu çekişmeler yüzünden güçlüklerle karşı karşıya kaldı, ancak yine aynı zamanda «köylü köylüdür» tümcesi de ne denli görece bir yanıda olduğunu göstermeğe başladı. Çünkü köylüler işçilere dönüşünce, «köylü işçidir» tümcesi bir çok açılardan daha yararlı göründü. Karşı gurup zamanın gerisinde kaldı ve yenilgiye uğradı. Ama toprak üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılması sonucu oluşan bu yeni işçi tipinin köylü yanını göremeyip, «köylü köylüdür» tümcesinin tümüyle eskidiğini düşünenler büyük yanlışlar yaptılar. Böylece bu tümce, değişik biçim içersinde varlığını sürdürdü.

ME-Tİ Nİ-EN'DEN YANA

Me-ti, Ni-en'den yana çıkmıştı. Bir ülkede *Düzenin* kurulup kurulamayacağı sorulduğunda, ülkede düzenin kurulmasına başlanılması ve başka ülkelerdeki aynı amaca yönelik çabalarla bunun tamamlanması gerektiği görüşünü savundu. Me-ti'ye göre, bir ülkede düzenin kurulmağa başlanması nasıl başka ülkelerdeki düzene bağlı-

sa, başka ülkelerdeki düzeni kurma çalışmaları da söz konusu ülkedeki çalışmaların tamamlanması koşuluna bağlıydı.

FİKİR İŞÇİLERİNİN ÖZGÜRLÜKTEN ANLADIKLARI

Ka-meh'in öğretisine göre, insanların düşüncelerini anlayabilmek, onların yaşam için en gerekli araçları üretmelerinin tarihini öğrenmeye bağlıydı. Çağımızın fikir işçilerinin özgürlükten ne anladıklarını saptamak amacıyla yaşam için en gerekli araçlara ilişkin üretimin tarihi incelendiğinde, bizim kafa işçilerinin içinde bulundukları kesimin rekabet özgürlüğü denen bir özgürlüğün peşinden koşmuş olduğu anlaşılır. Bu özgürlük, çok belirli bir özgürlüktü. Söz konusu rekabet de, o güne değin dünyanın görmüş olduğu rekabetlerden çok farklı bir rekabetti. Çünkü malların yalnızca satışına ilişkin bir rekabetti. Kafa işçilerinin sattıkları mallar, düşünceler ve bilgilerdir, erişmek istedikleri özgürlük ise, düşünce ve bilgi satarken rekabet yapabilme özgürlüğüdür. Kulağa hoç gelmiyor bu, ama bu gerçeğin kulağa hoş gelmemesi, çağımızda malların satışında özgür rekabet biçiminde belirginleşen, yaşam için en gerekli mallara ilişkin üretimin iyi işlemediğini kanıtlar yalnızca. Oysa başlangıçta bu durum kulağa hiç de öyle kötü gelmiyordu. Tıpkı balık ve balık ağları, kumaş ve terzi emeği gibi, düşünce ve bilgilerin karşılığında da para ödendiğinde, fikir işçileri düşüncelerini biçimlemeyi ve bilgilerini kullanmayı üreti-

mi destekleyecek biçimde gerçekleştirdiklerinde, bu bağımlılıkta uygunsuz bir yan görülmüyordu. Rekabet içinde kişilikler gelişiyordu; yeni bir şey bulanlar bulduklarından yararlanılması karşılığı olarak ücret istediklerinde, sanatçılar ve filozoflar ise, üslüplarını ve düşünce biçimlerini başkasının kullanması durumunda kullanamı suçladıklarında ve bu edimi bir hırsızlık saydıklarında, bilginler, sanatçılar ve filozoflar, üretim için yararlı kişiler sayıldılar. Ortada birbirleriyle çelişen çok sayıda çıkarlar olduğundan, özgürce ortaya atılabilecek çok sayıda görüş de bulunabiliyordu. Çağımızda ise malların satışında serbest rekabet yoluyla yaşam için gerekli araçların üretimi artık gerçekleştirilememekte, üretim sürekli olarak aksamakta ve yıkıcı araçların üretimine dönüşmektedir. Yeni bir özgürlük tutkusu ve tasarımı ortaya çıkmıştır; bu özgürlük düşüncesi, malların satışında serbest rekabete değil, rekabetin serbest olmamasına değer vermektedir. Artık üretimin ilerlemesi özgürlüğün böylesine sınırlanmasından beklenmektedir ve fikir işçilerinin tasarımlarıyla isteklerinin bu tür bir özgürlüğü yaratamayacağı açıktır.

BÜYÜK YÖNTEM

Büyük savaşın başlangıcında partiden çok kişi, en azından bazı devletlerde işçilerin iktidarları savaşları alıkoyacaklarını bekledi. Bu kişiler, egemen olanların emekçi halkı savaşın zorunluluğuna inandırabileceklerine inanmadılar. Oysa ortaya iki olgu çıktı. Bir kere işçileri savaşın

zorunluluğuna inandırmanın savaşın gerçekleştirilmesi için zorunlu olmadığı anlaşıldı: işçileri inandırmaksızın da savaşa sokabilmek için güçlü yöntemler vardı. İkinci olarak savaşın zorunluluğuna inandırılması gereken işçilerin sayısı çok büyüktü. İktisat sisteminin bütünü içersinde savaş gerçekten gerekliydi; bu iktisat sisteminin bir parçasıydı. Bu durumda. bu sistemin bir bütün olarak ortadan kaldırılması gerektiğinden ya da kaldırılabileceğinden kuşku duyan her işçiyi savaşın zorunluluğuna inandırabilmek olasıdır. İşçiler savaşa karşı hiç direnmeyince, ya da bu direniş çok zayıf olunca, çoğu partililer artık yapacak bir şey bulunmadığına inandılar. Mi-en-leh ise bu inanca karşı savaştı. Üretimin türü, onu ayakta tutan çeşitli kesimler arasında bir çelişki oluşturdu, dedi. Tartışma bitti. Ama üretimin türü aynı kaldı. Dolayısıyla çelişki de varlığını daha sürdürüyor olmalıdır. Halk birlik içersinde, hükümet güçlü gibi görünmektedir. Ama baskı şiddetini giderek artırmıştır. Yönetimin gücü, işçileri ezen güçtür. İşçilere çok pahalıya malolan egemen iktisat sistemi, şimdi işçilere yine çok pahalıya malolan bir destek kazanmıştır.

ME-Tİ'NİN SERTLİĞİ

Öğrencilerinden biri Me-ti'yi çok sert olmakla suçladığında, Me-ti ona Ki-en-leh'in şu dizeleriyle karşılık verdi:

Buz gibiysem, vurdumduymazsam,
Yüzüne bakmaksızın

En kuru sözcükler çıkıyorsa ağzımdan seninle
konuşurken
(Büyük bir olasılıkla özel durumun ve karmaşık
sorunlarınla tanımamışımdır seni)

Bu yalnızca gerçeğin,
Anladığım kadarıyla bilmediğin
(Özel durumunla yolundan saptıramadığın
Karmaşık sorunlarınla tiksindiğin)
Yalın, cansıkıcı gerçeğin ta kendisi gibi
konuştuğumdandır.

ME-Tİ VE AHLÂK

Me-ti, şöyle dedi: Söylemekten hoşlandığım «şunu yapmalısın» tarzındaki tümcelerin sayısı çok değildir. Bununla genel nitelikte ve topluma yöneltilen tümceleri kestediyorum. Ama: «Üretmelisin», bu tür tümcelerdendir.

BEDEN ALIŞTIRMALARI ÜZERİNE

Sen-se'li dokumacılar harıl harıl beden alıştırmaları yapıyorlardı. Me-ti, onlara şöyle dedi: Duyduğuma göre dokuma işliklerinin sahiplerinin size yaptırdıkları tezgâhlarda çalıştığınızda sağ kolunuz kalınlaşıyor, sol kolunuz ise inceliyormuş. Siz de bu uygunsuzluğu gidermek için boş zamanlarınızda beden alıştırmaları yapıyorsunuz. Çalışmanızın kötü sonuçlarını gidermek için yaptığınız bu çalışma doğal olarak size bir gelir sağlamadığı gibi, üretici nitelik de taşımıyor. Onun için şunu öneriyorum size: Alıştırmanızı tüfeklerle yapın. Gözleriniz de zayıfladığına göre, nişan al-

makla onları güçlendirmiş olmaz mısınız? Düğüm atmak ise ellerinizi geliştirir. Bir savaş arabasının altından nasıl sürünerek geçeceğinizi öğrenmek ise sırtınızın güçlenmesi açısından çok önemlidir. Uygun sporu yapacak olursanız, yalnız bedeninizdeki uygunsuzluklar değil, aynı zamanda makinelerinizdeki uygunsuzluklar da ortadan kalkar.

KARŞILAŞTIRMALAR

Tanınmış yazar Lu, şöyle dedi: Kalemim avuç dolusu para getiriyor, buyruklarım dinleniyor, karım bana sadık, dostlarımın her biri bir deha, evimdeki sanat yapıtları ise hakiki yapıtlar. — Meti de şöyle dedi: Benim kalemim demirden yapılma, isteklerimi dinleyen yok gibi, karım bana sadık değil, öğrencilerim ve dostlarım ise benim gibi yanılabilen kişiler, sahip olduğum tek resim, gerçekliği kuşku götürür bir yapıtın ucuz bir kopyası. O halde?

[SAKINCALI DÜŞÜNCELER]

Çin filozofu Me-ti, çok yüksek düzeydeki bir memurla yaptığı görüşmeden döndüğünde öğrencilerine, ziyaretine gittiği yüksek kişinin kendisine genellikle sakıncalı düşünceler diye nitelendirilen düşüncelerden söz ettiğini anlattı. Me-ti'nin söylediğine göre adam, coşkuyla konuşmasına karşın, ne demek istediğini açıkça dile getirmemiş, dolambaçlı konuşmuştu. Me-ti, konuşmasını şöyle sürdürdü: Ama «Çalışanın karnı doymalıdır», «Bir köprü yapılacaksa, köprüyü yapacak

olanlar gereksinilir», ya da «Yağmur yukardan aşağı yağar» gibi düşünceleri de sakıncalı düşünceler olarak nitelendirseydi, hiç şaşmayacaktım. Biliyor musunuz, karşımdaki konuştukça, bu adamın yerinde olmanın çok sakıncalı olacağı izlenimine kapıldım.

DİYALEKTİK NİTELİĞİNDEKİ YÖNETİM

Ken-yeh, şöyle dedi: Geçici ve güçlü bir devlet kurmak istiyorsak, başka deyişle amaçladığımız, işlevi zayıfladığı ölçüde zayıflayan, çöküşünün tohumlarını başarılarında taşıyan bir devlet ise, o zaman yönetimi diyalektik biçimde oluşturmamız, yani iyi bir çekişme ortamı yaratmamız gerekir. Buyrukların bir yanda yukardan aşağı verildiği devlet aygıtı, öte yanda da buyrukların aşağıdan yukarı gönderildiği sendika aygıtı bulunmalıdır. O zaman yönetim, önemli sorunlar üzerinde üçte iki çoğunlukla karara varıldığı bir komisyondan oluşur.

BÜYÜK YÖNTEME GÖRE YAŞAMAK

Me-ti, şöyle dedi: Yararlı olan, yalnızca *Büyük Yöntem'e* göre düşünmek değil, ama aynı zamanda *Büyük Yöntem'e* göre yaşamaktır. Kendi kendisiyle uyuma varamamak, bunalımlara girmek, küçük değişiklikleri büyük değişikliklere dönüştürmek vb.— bütün bunlar, hem izlenmesi, hem de yapılması olası şeylerdir. İnsan, bilincinin sürekli olarak değişmesini sağlayabileceği gibi, toplumsal varlığını değiştirme yoluyla böyle bir değişikliği amaçlayabilir de. Devlet kuruluşlarının

çelişkili ve gelişebilir nitelikte biçimlenmesine katkıda bulunabilir insan.

YAŞAMAK VE ÖLMEK

Ni-en, şöyle dedi: Yaşamda her zaman ölümü de kapsayan bir yan vardır. Ölmekte olan, ölüme hemen teslim olmayarak varlığını koruma uğrunda savaşım verir, artık yaşamını doldurmuş davasını savunmayı sürdürür. Bunun yanı sıra yaşama hep yeni bir şeyler doğar. Ama yaşama gözlerini açanın dünyaya gelişi de öyle kolaycacık olmaz; yeni gelen varlık acı verir, haykırır ve yaşama hakkını vurgular.

POLİTİK OLMAYAN DOKTOR

Birkaç doktorla devletin durumu üzerinde konuşan Me-ti, onlardan kötü durumların ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmalarını istedi. Doktorlar, politikacı olmadıkları gerekçesiyle bu isteği geri çevirdiler. Bunun üzerine Me-ti, onlara şu öyküyü anlattı:

Doktor Şin-fu, İmparator Ming'in Şensi eyaletini ele geçirmek için açlığı savaşa katılmıştı ve çeşitli sahra hastahanelerinde çalışıyordu. Yaptığı, gerçekten örnek bir çalışmaydı; öyle ki, Şin-fu'dan çok sonra bile tıp okullarında onun doktor olarak çalışmaları örnek diye gösterildi. Bir ellerini yitirmiş olanlar için yaptığı yapay eller üzerinde çok konuşuldu. Şin-fu, yitirilen uzuvların yerine takmalarını koyma sorununu tümüyle çözümlemişti. Kendisi, doktorluk sanatını bu düzeye ancak tıbbın dışında her şeyden kesinlikle vaz-

geçmesi sayesinde çıkarabildiğini hep söylerdi. Katıldığı savaşın amacı sorulduğunda ise şöyle karşılık verirdi: Bir doktor olarak bu savaşa ilişkin bir yargıya varamam. Ben bir doktor olarak yalnızca yaralanmış insanları görebilirim karşımda, yoksa verimli sömürgeleri değil. Sarayda Şin-fu'nun bu sözleri, doktor olarak yaptığı hizmetlerin büyüklüğünden ötürü kötüye alınmıyordu. Şin-fu'ya, savaşı, fetihleri, askerlerin boyun eğişlerini, imparatorluk yönetimini, işçilerin ve köylülerin düşük ücret almasını yeren asi Ki-en'in yazıları hakkında ne düşündüğü sorulduğunda, şöyle demişti: Filozof olsaydım, bu konuda bir şeyler düşünürdüm, politikacı olsaydım imparatorluk yönetimine karşı çıkabilirdim, asker olsaydım, buyrukları dinlemeyi ya da düşmanı öldürmeyi yadsıyabilirdim, işçi olsaydım, ücretimi çok düşük bulabilirdim, ama doktor olarak bütün bunları değil, ancak ötekilerin hiç birinin yapamayacağı bir şeyi yapabilirim, başka deyişle yaraları iyileştirebilirim. Şin-fu, böyle düşündüğü için, söylediği kimi sözlere göz yumuluyordu Ama anlatıldığına göre Şin-fu yine de bir olayda bu yüce ve tutarlı görüşünden ayrılmış. Hastahanesinin bulunduğu bir kent düşmanın eline geçerken, İmparator Ming yanlısı diye suçlanıp öldürülmemek için her şeyi bırakıp kaçmış. Köylü kılığına girerek düşman hatlarının arasından geçmiş. Kendisine saldırıldığında, saldırganlardan birkaçını öldürmüş. Onu bu davranışlarından ötürü yerenlere de bir filozof olarak şu karşılığı vermiş: Bir insan olarak öldürülürsem, bir doktor olarak çabalarımı nasıl sürdürebilirim?

KÖTÜ SANAT ÜZERİNE

Kin-yeh, şöyle dedi: Kötü sanata karşı çıkmak, daha iyi bir sanat istemek, ya da halkın beğenisini aşağı görmek, ne yararı olabilir bütün bunların? Bunları yapacak yerde şöyle sorulmalı: Halk neden uyuşturucu maddeyi gereksinir?

BİR ÜLKEDE DÜZENİN KURULMASI

To-çi, bir ülkede düzenin kurulmasının olanaksız olduğunu söyledi. Ni-en ise bu düzeni kurmağa girişti. To-çi, hep şunun ya da bunun eksik olduğundan yakındı. Ni-en ise bu eksikleri gidermeyi başardı. To-çi'ye göre düzenin sağlanması, ancak bütün ülkelerde bu işe aynı zamanda girişildiği takdirde düşünülebilirdi. Ni-en ise bir ülkede düzen kurulduktan sonra öteki ülkeler açısından da aynı olasılığın düşünülebileceği görüşündeydi. To-çi'ye göre önce tüm ülkelerde köklü bir devrim yapılmalı, bunun ardından da bütün ülkelerde düzenin kurulmasına girişilmeliydi. Ni-en, düzeni kurmağa kendi ülkesinde girişti ve bu girişime öteki tüm ülkeler açısından bir devrim gözüyle baktı. Ni-en, Ka-meh'in öğrencisi olarak, devrimin bütün ülkelerde gerçekleşebilmesi için ekonominin, endüstrinin, ekonomiye verilecek yeni düzene dayanılarak da büyük kitlelerin sıkı biçimde örgütlendirilmesinin önem taşıdığına inanıyordu.

ME-Tİ'NİN YANLIŞLARINDAN BİRİ

Me-ti, şöyle dedi: Durumum kötü. Her yerde çok anlamsız ve karışık şeyler söylediğim yo-

lunda söylentiler dolaşıyor. Aramızda açık konuşmak gerekirse, işin kötü yanı da şu: Bunların çoğunu gerçekten de söyledim. Çünkü aslında durum şöyle: Biri kalkıp da: 2 kere iki 4 eder, çünkü 8 eksi 5, 7'dir diye bir sav ileri sürdüğünde, ben de hemen: Öyleyse 2 kere 2 dört değildir, diye karşılık veriyorum. Karşımdaki de bu söylediğimi hemen başkalarına yayıyor. Bu şekilde benim toplumda ayrı ayrı sınıflar diye bir şey olmadığını, yüksektekilerin kendilerini aşağıda olanlar için feda ettiğini, insanın zincirler içersinde özgür olabileceğini, aklın ve mantığın yazın üzerinde yıkıcı olduğunu ve buna benzer saçmalıkları söylediğimi duyanlar oldu. Ben, gerçeğe de tıpkı yalana inanıldığı biçimde, yani bir kanıt olmaksızın, ya da yalnızca bir takım art niyetlerden ötürü inanılmasına dayanamıyorum. Bu tür ağızlardan çıktığında gerçek, insanın kulağına kör inanç gibi çalınıyor. Ama benim tutumum çok yanlış.

ALIŞKANLIK

Alışkanlık sakıncalıdır. Örneğin, dikkatli olurken de dikkatli davranmak gerekir, çünkü alışkanlık haline getirilmiş dikkat, sakıncalıdır. Kirazlarını yemezden önce yıkamayı alışkanlık edinmiş olan, günün birinde yanlışlıkla kirazları yıkadığı suyu içebilir ve bu yüzden koleraya yakalanabilir, derler.

KUŞKU ÜZERİNE

Me-ti'nin öğrencisi olan Do, insanın kendi gö-

ziiyle görmediği her şeyden kuşkulanması gerektiği düşüncesine karşı çıkmıştı. Bu olumsuz tutumu yüzünden kötü sözler işitti ve bulunduğu evden tedirgin ayrıldı. Ama kısa bir süre sonra geri dönerek eşikte durdu ve şöyle dedi: Söylediğimi düzeltmem gerek. İnsan kendi gözleriyle gördüğünden de kuşkulanmalı.

Kuşkuya neyin sınır koyabileceği sorusuna ise Do, şu karşılığı verdi: Eylemde bulunma isteği.

AHLÂKA İLİŞKİN UĞRAŞ

Me-ti, şöyle dedi: Pek az uğraş bir insanın ahlâkı için, ahlâkla uğraşmak kadar zararlı olabilir. Hep şöyle dendiğini duyuyorum: İnsan doğrudan yana olmalı, insan verdiği sözleri tutmalı. insan iyinin uğruna savaşım vermeli. Oysa ağaçların şöyle dediği duyulmuyor: Yeşil olmalı, yemişlerin dikey olarak yere düşmesini sağlamalı, rüzgâr dalların arasından estiğinde yaprakları hışırdatmalı.

ÇELİŞKİ

Görünüşte bütünlük taşıyan olayların içindeki çelişkiyi bulup çıkarmak, Mi-en-leh'in uğraşları arasındaydı. Başka gurupların karşısında bir birlik ve bütünlük oluşturan bir gurup insan gördü mü, o zaman bu gurup içersindeki bir kısım insanların yararlarının ötekilerininkine dokunmasından ötürü belli konularda gurup üyelerinin birbirlerinden çok farklı düşüncede olmalarını, daha-sı birbirlerine düşman kesilmelerini beklerdi. Ay-

rıca bir gurubun üyeleri öteki guruplara karşı da bir bütünlük göstermezlerdi, tam bir bütünlük göstermezlerdi ve tutumları yalnızca bütünlükten ibaret olmazdı. Böylece gurup bir bütünlük ve tekdüzelik oluşturmazdı; ayrıca sürekli olarak başka guruplara karşı düşmanca tutum da takınmazdı. Var olan karşılıklı ve değişken nitelikteki ilişkiler. ayrı etkinlikte ama sürekli olmak üzere, gurubun bütünlüğünü ve başka guruplardan ayrılır yanlarını tartışmalı kılardı. Daha Ka-meh, işçileri kendilerini ezenleri tekdüze bir bütünlük içersinde görmemeleri için uyarmıştı. Ezenleri bölen, doğrudan doğruya ezme görevinin kendisi oluyordu. Ezenler arasında düşmanlık bulunduğu gibi, her biri çok konuda farklı görüşlere sahipti. İşçilerin bu durumdan yararlanmaları olasıydı. Ama işçiler bunun yanı sıra kendilerini ezenlerin birlik ve bütünlüğünü de sürekli olarak göz önünde tutmadıkları takdirde bunu başaramazlardı. Birçokları Mi-en-leh'e, düşmanlarını sonunda yenilgiye uğratmak için onlarla dostluk kuran kurnaz bir numaracı gözüyle bakmışlardı. Oysa bu konuda takınılan tutum ne olursa olsun, böyle bir hile ister yerilsin, ister övülsün, bu tümüyle yanlıştı. Bazı sorunlar konusunda ezenlerin bir kısmı, ötekilerle giriştiği savaşımda işçilerin yararlarını savunmuştu; ama bunu gerçekte bu yararlar kendisinin olduğu için yapmıştı. İşçiler, bu tutum sürdüğü sürece ezenlerin bu kısmıyla gerçekten bağlaşmış olabilirlerdi. Ka-meh, tüccarların ve fabrikatörlerin düşmanlarını giriştikleri savaşımda destekleyen işçilerin, soyluların yenilmesine katkıda bulunduklarında tüccarların ve fabrikatörlerin a-

mansız takibine uğramış olmalarına karşın yanlış davrandıkları kanısında değildi. Çünkü işçiler, düşmanlarının başarısından yine de belli bir pay almışlardı. Ticaret ve fabrikalar, bu aşamadan sonra çok daha özgür biçimde gelişmişti; bu alanlar işçiler için hem sömürülüşlerinin, hem de özgürlüklerinin beşiği olmuştu. Hu-ih'in zamanında parti, işçilere dine inananların Hu-ih'e karşı giriştikleri savaşı desteklemeyi öğretti. Görünüşte işçilerin dine olan inançlarıyla savaşan Hu-ih'in partinin yararına hizmet ettiği izlenimi uyanabilirdi. Bu durumda partinin onu desteklemesi, ya da en azından engellememesi gerekirdi. Ama parti, gerçekte işçilerin dine olan inançlarının bu dünyada çaresiz kalmış olmalarından doğduğunu biliyordu. Uzun süre dinden, işçilere bu dünyadaki çıkarlarını unuttlurmak amacıyla yararlanılmıştı; işçiler ise acılarını unulmak için inançlarına sarılmışlardı. Oysa şimdi Hu-ih, onlara çıkarlarını başka türlü unutturmak, ellerinden acıya dayanabilmek olanaklarını almak istiyordu. Parti, acıya dayanabilme çareleri uğruna girişilecek savaşımın kolaylıkla acıları ortadan kaldırma savaşımına dönüştürülebileceğini biliyordu. Bu yapıldığında acıları taşımağa yarayan çareler varlık nedenini yitirecekti. Parti, işçilerin çektikleri acılara karşı giriştikleri savaşta kendi aralarında oluşturdukları birlik ve bütünlüğü göz önünde tuttuğu gibi, dine inanan ve inanmayan işçiler arasındaki karşıtlığı da gözden kaçırmadı. Ayrıca bu alanda bir de çalışan ve sömüren dindarlar arasında bir karşıtlık vardı. Sonunda Hu-ih, karşıtlığın varlık ile dindarlık arasında var olduğunu teslim etmek zorun-

da kaldı; varlığı korurken dine saldırdı. Varlıklı olmak için din kurallarına, dindar olabilmek için ise varlıklı olabilmenin kurallarına karşı gelmek gerekiyordu. Parti, bu sorun bir kez ortaya çıktıktan sonra dine inanan işçilerin varlığı, başka deyişle dindarlıkla bağdaşması olanaksız, savaşları ve işçilere karşı kaba güç kullanılmasını gerektiren varlığı suçlayacaklarını düşünmüştü. Ancak bu tür bireysel varlıktan vazgeçmek, her türlü varlıktan vazgeçmek demek değildi; bunun taşıdığı anlam, işçilerin varlığa kavuşmasıydı. Eğer dindarlıkları bu savaşımda işçilerin karşısına bir engel olarak çıkarsa, o zaman yapılacak şey bu engeli ortadan kaldırmaktı. Demek ki, parti kimseyi aldatmak istemiyor, yalnızca işçilerin çoğu kez değişken nitelikteki çabalarını savunuyordu.

KA-MEH'İN BÜYÜK DÜZENİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Ka-meh, işçilere şöyle dedi: Size *Büyük Düzen'i* gerçekleştirmelisiniz diye vaız veren kimselerden koruyun kendinizi . Çünkü bunlar yalnız kendi yararlarını düşünen düzmece din adamlarıdır. Size ne yapmanız gerektiğini yıldızlara bakarak söylerler. Onlara göre, şimdi büyük düzensizlikten yanasınız, bundan böyle *Büyük Düzen*'den yana olmalısınız. Gerçekte önemli olan, sizin kendi sorunlarınızı çözümlemenizdir; *Büyük Düzen'i* ancak bunu yaparak kurabilirsiniz. *Büyük düzensizlikle* ilgili deneylerinizle, sizin gibilerin bir takım başkaldırılarda edindikleri olumlu de-

neyler bu konuda yol göstericiniz olabilir. Kurmayı düşündüğünüz bir yapıyı en son çivisine kadar kafanızda tasarımladıktan sonra o yapıyı «gerçekleştirmeye» girişiniz. Kendinize çok zaman ayırınız. Çünkü tasarım aşamasında, uygulama aşamasına oranla daha kolay farkeder insan yanlışlarını; uygulama aşamasında ise akla sürekli yeni şeyler gelebilir. Ülkülere hizmet etmekten kaçının; sonra çok kolay düzenbazların yardakçısı durumuna düşebilirsiniz.

BİR BAĞLILIĞIN NEDENİ

Hu-ih, insanları ezerken yalnızca buyruğu altındakilere bir takım büyük sözler vermekle yetinmemiş. bu kişilerin işledikleri suçları kendisi için en iyi korunma aracı olarak kullanmıştı. Buyruk alanlar baskı düzeninin gerçekleştirilmesine katkıda bulunarak ezilenlerin öfkesini üzerlerine çekmişlerdi; bu durum da onların Hu-ih'e olan bağlılıklarını güvence altına almıştı.

ÜRETİM İLİŞKİLERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE

Me-ti, Su'ya ilişkin olarak şunları söyledi: Üretim ilişkileri, başka deyişle yaşam için gerekli olan her şeyin toplumsal olarak üretildiği düzen, üretim güçlerini çok geliştirdikten sonra, bu düzen bilindiği gibi işçiler tarafından yıkıldı; çünkü sözü edilen düzen işçileri yokluk içersinde bırakmış, tüm üretim güçlerini de artık geliştirmez olmuştu. Üretici güçlerin gelişmesi, yaşam için gerekli olan araçların toplumsal olarak üretilmesi-

ni sağlayan yeni düzen içersinde başladı. Ancak bu yeni düzeni bir günde gerçekleştirilmiş, her yanıyla eksiksiz ve eski düzenden farklı bir düzen olarak düşünmemek gerekir. Bu düzen uzun bir süre birçok noktalar açısından üretim güçlerinin düzeyine bağlı kaldı; bu düzey ise sürekli olarak değişmekteydi. Örneğin ücretler arasındaki fark uzun süre çok büyük olarak kaldı, hatta daha da büyüdü. Uzmanlık isteyen işler topluma pahalıya mal oldu. Öğrenim özgür kılındı. Ama bu öğrenim güç olduğundan ve özel çaba gerektirdiğinden, onu özel biçimde ödüllendirme gereği doğdu. İçersinde onaylanması olanaksız, eşitliğe aykırı bir takım ilişkiler barındıran eski aile tipi de uzun süre korundu, dahası bir süre yine türlü yasalarla güvence altına alındı. Çünkü ücretler istendiği gibi yükseltilemediğinden, kazançlarını birleştirebilecek küçük birimler gereksinildi. Varlığını uzun süre koruyan toplumsal farkların arasına yenileri katıldı; ülkenin üretici güçleri yüksek bir düzeye varana değin bu farklara dokunulmadı ve ses çıkarılmadı. Bir çok gözlemciler bu tür durumlardan yakındılar. Eskiden ülkelerde polisin aile gibi bir kurumu ayakta tuttuğunu görmüşlerdi. Şimdi ise polisin aileyi ortadan kaldıramayacağına tanık olmuşlardı. Bu kişilerin *Büyük Yöntem'i* bilmeksizin gerçekleri görebilmeleri olanaksızdı.

SALT SANAT ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Yakınlarda ozan Kin-yeh, bana bu sıralarda doğadan kaynaklanan izlenim-

ler konusunda şiirler yazabilip yazamayacağını sordu. Ben de kendisine evet karşılığını verdim. Bir süre sonra onunla yeniden karşılaştığımda, doğa izlenimlerini dile getiren şiirleri yazıp yazmadığını sordum. Hayır, dedi. Neden, diye sordum. Şöyle dedi: Düşen yağmur damlalarının sesini okur için zevkli bir yaşantıya dönüştürmeyi kendime görev edindim. Bu konuda düşünürken ve arada sırada birkaç satır çiziktirirken, yağmur damlalarının sesinden herkesin, bu arada başlarını sokacak evleri bulunmayanların da, uyumağa çalışırken yağmur damlaları yakalarından içeri süzülen kişilerin de zevk almasını sağlamam gerektiğini düşündüm. Bu görev, gözümü korkuttu.

Kin-yeh'i denemek için, sanat yalnızca bugüne ilişkin değildir, dedim. Bu tür yağmur damlaları her zaman olacağından, böyle bir şiir de kalıcı olabilir. Kin-yeh, üzgün bir ifadeyle, evet, dedi, yağmur damlaları insanların yakasından içeri akmadığında, böyle bir şiir de yazılabilir.

ME-Tİ'NİN BARIŞÇI SAVAŞIM ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

On devletin girdiği büyük savaş sırasında Me-ti, savaşa girmemiş olan Su devletinin tüm savaşan güçlerin askerî harekâtını sanki kendisi de savaşın içindeymiş gibi nasıl etkilediğine dikkati çekti. Su devleti, bazı ülkeleri koruması altına alıp o ülkeler üzerinden geçişe engel olmakla, Li devletini, düşman Ta devletine karşı, güç, çok masraflı ve başarısız önlemler almağa zorlamıştı. Güçlü Ma devleti ise, Su devletinin saldırabileceği korkusuyla Ta devletine karşı savaş arabala-

rının ancak yarısını kullanabilmişti. Ta devleti ise, Su'nun Tur ülkesini savaş dışı tutması yüzünden, bu devletin yardımından da yoksun kalmıştı. Ni devletine gelince, Su devletinden korkmasından ötürü Şi devletine karşı yürüttüğü savaşta güçlerinin ancak çok küçük bir kısmını kullanabilmiş ve savaş boyunca giderek daha çok yıpranmıştı.

ESKİ YENİ

Me-ti'ye bir öğrencisi şöyle dedi: Senin öğrettiklerin yeni değil. Aynı şeyi Ka-meh, Mi-en-leh ve onlardan başka bir çok kişiler öğrettiler. Me-ti, şöyle karşılık verdi: Ben bunları eski olduğu için, başka deyişle unutulduğu, yalnızca geçmiş zamanlar için bir değer taşıdığı düşünülebileceği için öğretiyorum. Öğrettiklerim çok, hem de pek çok kişi için tümüyle yeni değil mi?

KENDİ YAŞAMINIZI KURMALISINIZ

Me-ti, şöyle dedi: Yalnız kentler, makineler, köprüler yapmakla, buğday ekmekle kalmamalı, kendi yaşamınızı da kurmalısınız. Kentlerin doğuşu başıboş olmuş, ev eve eklenmiş, yol yola bağlanmıştır. Ama sonra kent yapımından anlayanlar ortaya çıkmıştır. Bu arada planlara göre yapılmış berbat kentler de vardır (Plana göre yapılan kentlerin berbatlığı, plana göre yapılmış olmalarından değil, berbat planlara göre yapılmış olmalarından ileri gelir.)

DEVLETLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Devletler arası ilişkilerden, insanlar arasın-

daki ilişkilerde olduğundan daha çok şeyler beklemek, ya da insanlar arasındaki ilişkilerde göz yumulamayacak olana devletler arası ilişkilerde ses çıkarmamak çok kötü bir tutumdur. Devletler arası ilişkiler alanında özel ve yalnızca bu alanda geçerli yasalar ya da yasa dışılıklar saptanırsa, o zaman sözü edilen ilişkiler insancıl diye nitelendirilmesi olanaksız, insanların üzerinde bir konuma getirilmiş olur. Oysa bu ilişkiler insanların üzerinde olamaz hiçbir açıdan. Hükümetler çoğu kez kendileri için değil, halk adına hareket ettiklerini söylerler, böylece de işledikleri suçlara ve hukuka aykırı davranışlara gerekçe bulmuş olurlar. Ama suçlar başkası adına işlenmekle suç olmaktan çıkmaz. Yağmasız ve kıyımsız ayakta duramayacak olan bir devletin yıkılıp gitmesi daha iyidir.

BİREY DE KENDİ TARİHİNE SAHİPTİR

Ulusların tarihlerini yazmaktan ne yarar bekledikleri bilinmektedir. Ama bireyin de kendi tarihini yazmakta aynı yararı vardır. Me-ti, şöyle der: Herkes kendi kendinin tarihçisi olmalı, o zaman insanlar çok daha dikkatli ve sorumluluk bilinci içersinde yaşarlar.

Mİ-EN-LEH'İN YANLIŞ KANITLARI

Büyük devrimden sonra Mi-en-leh, yoksul köylülere toprak verdiğinde, Su ülkesinin dışındaki ülkelerde yaşayan *Büyük Düzen* kuramcıları bu işe başlarını salladılar. Köylülere toprak verilmesi gerektiği konusunda hepsi aynı görüşteydiler,

ama daha önce Mi-en-leh'in köylüye toprak dağıtma gibi bir niyeti yoktu. Hedef, küçük toprak mülkiyetlerinin çoğaltılması değil, büyük çapta ve herkesin katılmasıyla bir toprak ekonomisi izlemekti. Büyük işletmenin örgütlendirilmesinden bir süre vaz geçen Mi-en-leh ise büyük köylü kitlelerini kazanabilmek için isteklerini yerine getirdi. O zaman bir çokları bir aldatmacadan söz ederek Mi-en-leh'i, toprakları ilk fırsatta geri almak üzere vermiş olmakla suçladılar. Mi-en-leh'in, köylüler için sürekli olarak toprak istemiş olan başka bir partiyi saf dışı kılmak için, bu partinin programını çalmış olduğu da yöneltilen suçlamalar arasındaydı. Gerçekte ise Mi-en-leh, olası olanı yapmıştı. İlginç olan nokta, Mi-en-leh'in kendi partisine bir program değişikliğinin gerekçesini verirken yalnızca politik kanıtlardan yararlanmış olmasıdır. Büyük çapta bir işletmenin ekonomik açıdan o erken dönemde henüz gerçekleştirilemeyeceğini görünüşe bakılırsa Mi-en-leh de kavrayamamıştır; çünkü bu çapta bir işletme yalnızca siyasi değil, aynı zamanda bir endüstri devriminin de varlığını şart kılıyordu. Makineleşme olmaksızın toprağın ortaklaşa işlenmesi, tek tek bireylerce işlenmesine oranla daha ileri ölçüde bir yarar getiremezdi; makineleşmeye ise daha vakit vardı. Böylece Mi-en-leh, köylülerin isteklerini yerine getirmekle iyi etti, davranışını açıklayabilmek için de yeterince kanıt buldu.

DÜŞÜNMEK VE BİLMEK

Keh Lan, partinin bilgisi olmaksızın ve partinin öğüdüne karşı gelerek yabancı politikacılarla

ilişki kurmuştu. Me-ti, şöyle dedi: Keh Lan, gerekçe olarak güvene layık olduğunu ileri sürüyor. Kendisi güvenilir bir kişi olabilir gerçekten de. Biz, onun bize ihanet etmiş olduğunu düşünmüyoruz. Ama Keh Lan kalkar da onun ihanet etmediğini bildiğimizi söylememizi isterse, o zaman çok şey istemiş olur. Çünkü düşünmekle bilmek arasında bir fark vardır ve bu farkı algılamamak sakıncalıdır. Eğer Keh Lan bizim bilmemizi istiyorsa, o zaman başvuracağı, güvenimiz olmamalıdır. O bize dış görünüşe değil, içteki gerçeğe bakmamızı söylüyor. Peki neden dış görünüşe bakmamıza izin vermek istemiyor? Dış görünüş aldatabilir, ama bunun yanı sıra kanıtlanabilir de. İçteki gerçek ise kanıtlanamaz, yalnızca böyle bir gerçeğin varlığına inanılabilir. Keh Lan, bizim bilmemizi sağlayabilecek durumda iken, yalnızca inanmakla yetinmemizi mi istiyor? Keh Lan, çok iyi niyetli olabilir, davamızı olanca gücüyle savunmuş da olabilir; ama bizi düşünmeyi bilmenin yerine koymağa iterse bize kötü bir alışkanlık edindirmiş olur.

İNANILMASI KOLAY OLANI SÖYLEMEK, DOĞRUYU SÖYLEMEKTEN DAHA KOLAYDIR

İnsan çoğu kez kanıtlayamayacağını inanılır kılmağa çalışır. Bunu yaparken de doğruya olan tutkusunu ileri sürer. Ama ne yazık ki, doğru olan, her zaman inanılabilir nitelikte değildir. Bu nitelik, ancak bir takım küçük doğrudan sapmalarla sağlanabilir. Böylece insan ancak denenmiş

inandırma yollarına başvurarak inanç uyandırabileceği anda yalan söylemeğe başlamış olur. Me-ti, şöyle der: Dostumun bana değil, kendisine inanmasını sağlamak, benim açımdan daha dikkatli bir davranıştır.

KÖTÜ ALIŞKANLIKLAR

Me-ti, şöyle der: Gitmekle varılamayacak yerlere gitmek, konuşmayla çözümlenemeyecek sorunlar üzerinde konuşmak, düşünmekle çözümlenemeyecek sorunlar üzerinde düşünmek — bütün bunlar, vazgeçilmesi gereken alışkanlıklardır.

ÖLÜM ÜZERİNE

Me-ti, dostumuz An-çe'nin ölüş biçimine hayran kalmıştı. An-çe ölüm döşeğindeyken birkaç kolay cebir problemini çözmeğe girişmişti. Bunlar üzerinde çalışırken de son nefesini vermişti. Me-ti, şöyle dedi: «Ya ölüm üzerinde düşünmeyi tamamlamıştı, ya da bu sorunun çözümlenebilir sorunlardan olmadığına karar vermişti.» Me-ti'ye böyle bir düşünce biçimi derinlikten yoksun değil midir, diye sorduğumda, şu karşılığı verdi: «İnsan nehri geçmek zorunda kalınca, sığ bir yer arar.»

ME-Tİ'NİN ÖĞÜDÜ

Me-ti, şöyle dedi: «Giden bir dost bile olsa, arkasından kapıyı kapamak gerekir, yoksa içersi soğur.» — «İçersi bundan daha fazla soğuyamaz», diye yanıtladı Kin-yeh. «Hayır, soğuyabilir», diye karşılık verdi Me-ti.

HEP ŞÖYLE SOR: ÖĞRENMENİN YOLU NEDİR?

Me-ti, şöyle dedi: Değer verdiklerimizin gözlerindeki korku da bize bir şeyler öğretir.

Mİ-EN-LEH, ŞÖYLE DEDİ: İNSAN GERÇEK KADAR KÖKTENCİ OLMALIDIR

Mi-en-leh, sürekli olarak iktidar sahiplerinin köktencilik ve yürekliliği üzerinde dururdu. Şöyle derdi: «Bakın bir, ne büyük sakıncaları göze alıyorlar, nasıl tüm gelenekleri bir yana bırakıp kendi kutsal varlıklarını ateşe atmaktan çekinmiyorlar, özveri yoluyla yararlar elde edebilme ya da zararları azaltabilme söz konusu olduğunda, kendilerini nasıl sakınmıyorlar. İktidarın nasıl kullanılacağını onlardan öğrenin.»

Me-ti, şunu öğretirdi: Köklü değişiklikler, çıkmaz sokaklarda gerçekleştirilir.

ME-Tİ'NİN SEVMEDİKLERİ

Me-ti, yılbaşını kutlamayı, veda etmeyi, yaş gününde armağanlar vermeyi sevmezdi. Sonra mutsuz insanları görmeyi, gelecek için planlar kurmayı, başarılardan zevk almayı, yenilgilerden ötürü yakınmayı, kısa dakikaların tadını çıkarmayı, hazırlıksız konuşmayı, konusuz konuşmayı ve doğanın güzelliklerine dikkatinin çekilmesini sevmezdi. Şöyle derdi: Gerçek dönüm noktalarını kavrayabilmek, zaten yeterince zordur.

«GERÇEK KADAR GÜZEL»

Ki-en-leh, zaman zaman «gerçek kadar güzel» benzetmesini kullanırdı. Biri ona öfkeyle şöyle dedi: İnsan gerçeği hep bilebilseydi, o zaman pek çok çirkin şey bilirdi. Ki-en-leh, bu söze karşı çıktı.

DUYGUSAL DALGALANMALARIN DENETİMİ ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Bize gençliğimizde aklımıza güvenmemizi öğrettiler; bu iyi bir şeydi. Ama bize duygularımıza güvenmeyi de öğrettiler ki, işte bu iyi değildi. Duygularımızın kaynağı da akıl yoluyla vardığımız yargıların kaynağı kadar kirlidir; çünkü o da insanların saldırılarına açıktır ve gerek bizim, gerekse başkalarının eliyle sürekli olarak kirletilir. Acıma duyduğumuzda, bu duyguyu kurbanını elinden kaçırdığı için hıçkıran haydutla, haydutun elinden kaçan ve daha uzun olan yanlış yoldan geçmek zorunda kaldığı için hıçkıran kurbanıyla paylaşmış oluruz. Bir kurşun kalemin ucunun kırılması çoğu kez bizi bir vergi bildiriminden daha çok öfkelendirir. Korkuya gelince, herkes kendisi dışında bir şeyden korkar; ve bu duygunun öldürdüğü insanların sayısı, korkusuzluğun oldürdüğü insanların sayısından çoktur. Bize hep duygularımızın özgün nitelikte olduğu söylenir; oysa duyguların gerek uyandırılması, gerekse değişime uğraması o denli kolaydır ki! Birbirine çok benzer oluşumlar, farklı zamanlarda çok farklı duyguların doğumuna yol açar; aynı zaman parçası içersinde halkın değişik

kesimlerindeki duygular da birbirinden çok farklıdır. Bir kesimin sevindiğine öteki kesimden olanlar üzülürler, ya da pişmanlık duyarlar. Bunları ve daha pek çok deneyi herkesin yaşamış olmasına karşın, gerçek ve sürekli aynı kalıcı duyguların bulunduğuna ilişkin kör inanç insanlar arasındaki varlığını korur.

Akıldan yoksun duygu dalgalanmalarının bulunduğunu varsaymak, akıl sözcüğünden yanlış bir şey anlamak olurdu.

KAVRAMLAR KATALOĞU

Doğa

Doğa denince, yaratıcısı insan olmayan her şey anlaşılır; bunun yanı sıra, bütün bunlar varlığını sürdürmek için üremek zorunda olduğundan, yaratıcısı insan olmayanların tümünün yaratıcısı da *doğadır*. Örümcek aynı *doğa* davramını kullansaydı, onun için ördüğü ağ *doğa* sayılmayacaktı; buna karşılık bir bahçe koltuğuna *doğa* gözüyle bakacaktı. *Doğaya* düşkünlüğün nedeni, kentlerin oturulabilecek durumda olmamasıdır. Ama salt *doğa* da oturulabilecek durumda değildir. Toprak adamlarıyla denizcilerin *doğaya* olan sevgileri, her şeyden önce işliklerine duydukları sevgi, ya da ona olan alışkanlıklarıdır. Denizciler haklı olarak denizdeki yaşamı sevdiklerini söylerler; belirtmek istedikleri, belli bir uğraş ve belli bir toplumdur. Bir kentli olan Me-ti, şöyle derdi: Doğa beni duygulandırmıyor, ama şu ya da bu *doğayı* (böylece belli yerleri göstermiş olurdu) seviyorum.

Toprak

Hu-ih, *toprak* kavramını sürekli olarak mistik bir anlamda kullanırdı. *Kan* ve *topraktan* söz eder ve bununla halkın inandığı gizemli güçleri belirtmek isterdi. Me-ti, *toprağın* ekilecek toprak anlamında kullanılmasını, ya da verimli, verimsiz, kurak, humuslu vb. gibi sıfatlarla donatılmasını öğütledi. Artık uzun bir süreden bu yana çiftçinin başlıca gereksiniminin *toprak* olmadığına, *topraktan* daha çok ya da en az *toprak* kadar gübreyi, makineyi ve sermayeyi de gereksindiklerine dikkati çekmek istedi. .

Halka dönük

Me-ti, *halka dönük* kavramının hiç eleştirilmeksizin kullanılması karşısında uyarır ve şöyle derdi: Bu kavramın yukardan bakan bir havası vardır. Şu ya da bu *halka dönüktür*, dendiğinde, bir şeyin halkın anlayabileceği denli kolay ve basit olduğu anlatılmak istenir. Ama insan *açık* konuşacak yerde *halka dönük* dil kullanırsa, çoğu kez belli halk kesimlerinin tembelliğine seslenmiş olur. İlericiler uzun bir süre içersinde denenmiş olan, baskıyı ve bağımlılığı dile getiren adetlere savaşırlar. Edebiyata gelince, bazı kişiler sık sık kendi dönemlerine önderlik eden anlatım biçimini *halka dönük* sayarlar. Başka deyişle, halkın artık bunu anlayacak düzeye gelmiş olduğunu düşünürler. *Herkesçe anlaşılabilir* ya da *herkesin yapabileceği* gibi sözcükler, *halka dönükten* daha iyidir. Ancak şunun ya da bunun *halka dönük yapılması* gereğinden söz etmek de yararsız değildir.

ÖZEL ERDEMLER YETİŞTİREN ÜLKELER ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Bazı ülkeler yüreklilik, özverili olmak, adalet sevgisi gibi erdemler yetiştirdiği için çoklarında övülür. Bana gelince, böyle ülkelere kuşkuyla bakarım. Bir gemi için kahraman denizciler arandığında elimde olmaksızın bu geminin çürük ve eski olup olmadığını sorarım. Gemide çalışacak olan herkes iki kişinin işini birden görmek zorundaysa, o zaman ya gemicilik işletmesi iflâs etmiştir, ya da kısa yoldan zengin olmak istemektedir. Kaptanın bir dahi olması isteniyorsa, o zaman da aygıtları iyi çalışmıyor demektir.

KÖYLÜ VE ÖKÜZLER

Me-ti, şöyle dedi: Hu-ih, halkın kahraman olmasını istiyor. Köylünün beyni ne denli güçsüzse, öküzlerinin kasları da o denli güçlü olmak zorundadır.

ERDEMSİZLİKLER NE ZAMAN ÜN KAZANIR?

Bir ülkede bazı erdemsizliklerin ün kazandığı da olur. Acımasızlık, bağnazlık, utanmazlık, sömürü, savaş tutkusu, ulusal bencillik, eleştiri düşmanlığı vb. gibi erdemsizlikler belli bir ölçüde halk arasında bile sevilir. Göğüs geçirilerek bu erdemsizliklerin gerekli olduğu söylenir. «Neden gereklidir?» diye sorulduğunda, örneğin yönetenlerin tembelliği, bencilliği, aptallığı gibi bir takım erdemsizliklerin çok uzun süre varlığını sürdür-

müş olduğu yolunda karşılık alınır. Bu durumda mutsuz kılınmış bir ülke için bir takım olağanüstü koşulların varlığı gereklidir hiç kuşkusuz. Ama yapılabilecek en iyi şey, yeni erdemsizlikleri uygulamağa koymak değil, eskilerini ve bunlara yol açmış olan durumları ortadan kaldırmaktır.

ÖZEL ERDEMLERİ GEREKLİ KILAN DURUMLAR

Me-ti, özel erdemler isteyen ülkelere karşı çıktığında, öğrencileri ona şöyle sordular: Özel erdemler istendiğinde greve mi gitmek gerekir? Me-ti, hemen şöyle karşılık verdi: Halk, özel erdemler ortaya koymaktan kaçınamaz. Halk iktidar sahiplerinin elinde oyuncak olduğu sürece, iktidardakileri devirmek için bu erdemleri ortaya koymak zorunda kalacaktır. Özgürlük tutkusu, adalet duygusu, yüreklilik, satılmazlık, özveri, sıkı-düzen —bunların tümü bir ülkeyi içinde yaşanılması için özel erdemlere gerek duyulmayacak denli değiştirebilmek için gereklidir. Bu tür olağanüstü çabaları gerekli kılan da zaten koşullarıu kötülüğüdür.

ÖZEL ERDEMLERİ GEREKSİNMEYEN ÜLKE

Halkının kendi kendisini yönetebildiği ülke olağanüstü iyi bir yönetimi gereksinmez. İçersinde baskı düzeninin barınamadığı bir ülkenin çok büyük özgürlük tutkusuna gereksinimi yoktur. Adaletsizlik varlığını duyurmadığı sürece özel bir adalet duygusu da geliştirilmeyecektir. Savaşmağa gerek yoksa, yürekli olmak da gereksizdir. Ku-

rumlar iyi olunca, insanın çok iyi olması zorunlu değildir. Böyle bir durumda doğal olarak insanın çok iyi olabilme olanağı hazırlanmış olur ve insan ne kendisine, ne de başkalarına acı çektirmeksizin özgür, adil ve yürekli olabilir.

YAZARLARA DEVLETİN BAĞLADIĞI AYLIK ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Devletin belli yazarlara bağladığı onur aylıklarına ilişkin bazı kuşkularım var. Yazar, bir yapıtıyla devlete özel bir hizmette bulunmuşsa, ona böyle bir aylığın bağlanması yerinde olabilir; burada ulusal değil, devlete yapılan hizmetten söz ediyorum. Ama yalnızca güzel yapıtlar yaratıldığı için aylık bağlanmasını haklı bulmuyorum. Devlet, karşılıksız armağanlar veremez ve ulusu kültürel alanda temsil etmeğe kalkışmaktan kaçınmalıdır. Öte yandan yazarlar da, bir hizmette bulunmaksızın devletten bir şey alma hakkına sahip değildirler. Aksi takdirde kendilerini devlete sakıncalı biçimde bağımlı kılmış olurlar. Devlet, yabancı dillerden yapılacak çevirilere para ödeyerek yazarları destekleyebilir. Bu, beceri isteyen bir uğraştır, kolayca denetlenebilir ve denetimi de sanat anlayışını destekler. Ondan sonra yazarlar kendi yapıtlarına istedikleri yeniliği getirebilirler ve kimse onları bu yüzden açlığa mahkûm edemez —örneğin eski sanat yapıtlarını sevenler böyle bir şey yapamaz! Çeviride yansıyabilecek yenilikler her zaman sınırlıdır ve özellikle denetlenebilir niteliktedir. Bu yol izlendiği takdirde, yazarlar da

kendi yapıtlarını başka zamanlarda yaşamış ya da başka dillerde yazmış yazarların yapıtlarıyla karşılaştırma olanağını elde ederler. Aldıkları parayı da ulusa yaptıkları yararlı hizmetler karşılığı almış olurlar; çünkü iyi çeviriler her edebiyat için çok büyük önem taşır. Buna ek olarak yabancı dilleri öğrenmek zorunda kalırlar; bu en azından kendi dillerini daha iyi tanımaları yönünden yararlıdır. Devlet çevirilere karşılık para ödemekle, yeni yapıtların yaratılmasına yeterince katkıda bulunmuş olur.

BİR ARMAĞAN VERMEK

Me-ti'nin öğrencileri, öğretmenlerine ne armağan edebileceklerini düşünüyorlardı. Birinci öğrenci, Me-ti'ye üretim yapmasını sağlayacak bir armağan almağa karar verdi. İkinci öğrenci, öğretmeni öğrettiklerinin üretime yaradığını görebilsin diye, öğretmenine kendi ürettiği bir şeyi vermekten yana çıktı. Üçüncü öğrenci ise şöyle dedi : Ben ona bir armağanı armağan edeceğim. Göğsü hasta olan Ug-ge'ye armağan edebileceği iyi ısıtan bir yelek vereceğim ona. Me-ti'yi en çok böyle bir armağan sevindirecektir.

[DEVLET ELİYLE İŞLENEN SUÇLARIN GİZLENMESİ ÜZERİNE]

Yöneticilerin korkunç suçları *günlük yaşama* girer girmez göze çarpmayan bir görünüme bürünür. Yönetim aygıtı hem suç işler, hem de tüm zorunlu ve geciktirilmesi olanaksız işleri görür, başka deyişle yönetim aygıtı yararlı olanı yap-

mayı da bir ayrıcalık olarak kendine saklamıştır. Vakit akşam olup da aygıtın işlemesi durduğunda, bu aygıtın insanlardan oluştuğu ortaya çıkar. Gerçekte hepimizin bu aygıtla şu ya da bu derecede bir akrabalığı, hısımlığı ya da yakınlığı vardır. Akşam olduğunda yargıç da ellerini yıkayanların arasına karışır ve uğraşının bıraktığı izleri temizlemek için kanlı ellerini başkalarının kullandığı muslukta yıkar. Ellerini yıkarken herkesin kullandığı suyu kullanır. Piposunu yaktığında, suç işledikten sonra pipo tüttüren bir suçlu değildir (böylesi çok utanmazca bir davranış olurdu); ortada yalnız suç işlemiş bir tütün tiryakisi vardır (ki böylesine ancak ne yazık denebilir). Leipzig'le tanık olduğumuz türden gösteri niteliğindeki büyük davalarda 1) başlangıçta, yani dava sürerken insanı tedirgin eden izlenim, yetkililerin davalılar aleyhine kanıt yığma çabaları, davanın bitiminden sonra başka bir düzeyde görünmeğe başlar : Harcanmış çabalara semeresini vermiş çabalar gözüyle bakılır. Kanıt seçiminin tek amacının sanıkları mahkûm ettirmek olarak göründüğü sıralarda çalışmalara kuşkuyla bakıyorduk. Ama sonra amaç gerçekleştirildi, karar verildi, ve ortada bizi yatıştıracak kadar kanıtın var olduğu ortaya çıktı.

Nİ-EN'İN DAVALARI

İşçilerin ve köylülerin devleti olan Su da ku-

---

1) Burada Dimitrof'un yargılandığı ünlü «Reichstag yangını davası»ndan söz ediliyor: (Çev.)

ruluşundan onbeş yıl sonra Tui'lerin 1) etkisi altına girdi. Çok büyük bir görev olan *Büyük Düzen'in* kurulması görevi, görüşler arasında büyük ayrılıklara yol açtı, bu da Tui'lerin ortaya çıkışına neden oldu.

Ülke bu sıralarda Ni-en ve To-çi tarafından yönetilmekteydi. Ni-en ülkede yaşıyordu. To-çi ise denizin ötesinde, çok uzaktaydı. Ama her ikisinin güçleri aşağı yukarı eşitti. Ni-en, ülkede olup bitenlerin tümünü savunurken, To-çi her şeyi yeriyordu. Ni-en ülkede yapılanları kendisinin yaptığını söylerken, To-çi, yapılanların yapılmamasını öğütlediğini ileri sürüyordu. Gerçekte ise To-çi'nin istediği, Ni-en'in ise istemediği pek çok şey olmaktaydı. Olayların akışını etkileyebilen, halinden memnundu, ama bu arada hallerinden memnun olmayanlar da olayların akışını etkileyebiliyorlardı. To-çi, sürekli olarak Ni-en'in büyük gücüne dikkati çekiyordu, Ni-en ise neredeyse To-çi'nin büyük gücünden başka bir şeyden söz etmez olmuştu. Tui'lerin bir kısmı Ni-en'i halkların babası, To-çi'yi de halkların düşmanı diye nitelendirirken, öteki kısmı bunun tam tersini yapıyordu. Ve Tui'lerin tümü birbirlerini sözcüğün en kötü anlamında Tui'ler olarak adlandırıyorlardı.

---

1) Brecht, «Tui» sözcüğünü Almanca «aydın» (Intellektuel) sözcüğünden türetmiştir. Sözcüğü «Tellekt-uell-in» olarak parçalamış, her parçanın baş harfini kullanarak «Tui»yi türetmiştir. (Çev.)

To-çi, şöyle dedi : Su çok geriydi. Sosyalizm hakkında Su'daki uygulamaya bakarak yargıya varmamak gerekir. İşçiler düşmana yenilen ve çoğunlukla köylülerden oluşan ordunun yardımıyla yönetimi ellerine geçirdiklerinde, çok geri bir endüstri ve çok kötü bir tarım buldular. İşçi ve köylülerle birlikte burjuva sınıfı da ezilmişti. İşçiler devrim sırasında bunların en iyilerini belirttiler. Çok büyük bir güç kazanan Mi-en-leh'in partisi, işçilerin ve en yoksul köylülerin yardımıyla endüstriyi kurmağa ve tarımı yenilemeğe girişti; bu girişimleri başka ülkelerde burjuva sınıfı yapmıştı. Parti bir süre komşu ülkelerde devrim yapılmasını beklediyse de, bu gerçekleşmedi. Yeniden kuruluş için geniş ölçüde burjuva çabası ve bilgi gerekliydi; bilgi ise tüm ülkelerde burjuva sınıfındaydı. Varlıklı köylülerle burjuva fikir işçilerine karşı girişilen savaşımla, iktisat alanındaki planlama partinin gücünü sürekli arttırıyordu. İşçiler açısından, partinin varlıklı köylülere ve burjuva kafa işçilerine karşı buyruk verme gücüne sahip olması, bunları bastırabilmek için, işçilere karşı aynı güce sahip olması ise yapılan planlamayı gerçekleştirebilmek için gerekliydi. Burjuva işverenlerinin birbirleriyle yarışmasının yerini şimdi endüstriyi kurma çabasında olan işçilerin yarışması almıştı. Böylece gelirler arasındaki farklar da büyümüştü. Bireyin sorunları ve özgürlüğü açısından daha çok eksikler vardı. Sanat ve felsefe çok aşağı düzeydeydi. Özellikle devlet başkanının durumu, sınıflar arasındaki savaş şiddetlendiğinde savaşı yürütebilmek

için iktisat alanının planlandığı burjuva devletlerinin devlet başkanlarınınkine benziyordu. Ama bu devletler sınıf farklarını sürekli kılmayı, üretimi kesinlikle sınırlamayı ve devleti kalıcı kılmayı amaçladıklarından, aradaki farklar yine de büyüktü. Çünkü Su'daki amaçlar bunların tam tersineydi. Ama Su'da istenen hedeflere ulaşılabilip ulaşılamayacağı da belli değildi. Ana sorun şuydu: Başka ülkelerden yardım görmeksizin üretimi, sınıf farklarının ve dolayısıyla devletin gerekliliğinin ortadan kalkmasını sağlayabilecek çapta artırma olanağı gerçekten var mıydı? Her şey partinin temeline bağlıydı, ama bu temel henüz halk içersinde genişlememişti ve çok daha fazla genişletilebilip genişletilemeyeceği bir sorundu. Partinin iş başına gelmesinden yirmi yıl sonra hapishaneler hâlâ doluydu; ölüm cezaları ve davalara ise partinin eski üyelerinin bile adları karışmaktaydı. Burjuva ülkeleriyle savaş tehlikesi alabildiğine yoğunlaşmıştı.

SU'DAKİ ÇELİŞKİLER

Mo-ti, Su ile ilgili olarak şöyle dedi: Su'daki partinin *Büyük Düzen*'i kurma kararı, Su halkının üzerine bir karabasan gibi çöktü. İnsanlar ilerici eğilimlere ayak uyduramayıp sendeliyor. Ekmek, öylesine şiddetle halka fırlatılıyor ki, kimileri bu ekmeğin altında kalıp eziliyor. En iyi işler kimi zaman alçaklar tarafından görülüyor, erdemli kişilerin ilerlemenin önüne geçişlerine ise ender raslanmıyor.

KİN-YEH'İN SANAT SINAVLARINA İLİŞKİN DÜŞÜ

Kin-yeh, bir defasında halk dostu bir yönetimin, yazarlıkla uğraşanların giderek artması üzerine, bu sanatı yapmak isteyenler için çok sıkı sınavlar koyduğunu düşünde gördüğünü anlatmıştı. Kin-yeh'in düşünde adaylar bir pazardan geçirilip salona sokulmuşlardı ve kendilerinden gördüklerini bir kâğıda yazmaları istenmişti. Kâğıtlar bittikçe memurlar bitenleri toplayıp yenilerini veriyorlar, adaylar da gözlemlerini yazmayı sürdürüyorlardı. Bu iş bir çok kez yinelendikten sonra, sonunda ancak belli sayıda kâğıt doldurabilmiş olanların resmen yazarlık yapmasına izin verildi. Bu önlemden sonra koşullar biraz düzeldi, ama yine memnun edici bir düzeye gelemedi. Bunun üzerine hükümet, yalnızca birinci sınavı başarmış olanlar için bir sınav daha düzenledi. Bu kişilere doldurdukları ilk sınav kâğıtları ile birlikte bir tek büyük kâğıt verildi ve gözlemlerini bu kâğıt üzerinde özetlemeleri istendi. Daha sonra bu kâğıtlar toplandı ve aynı amaçla daha küçükleri dağıtıldı. Bu sınavlar birkaç kez yinelendi; kâğıtların boyları da giderek küçüldü. Sonunda ancak en çok sayıda gözlemi en kısa yazabilenlerin yazarlıkla uğraşmalarına resmen izin verildi. Kin-yeh'in anlattığına göre, düşünde bu sınavları yalnızca kendisi ve kendisinden başka dört kişi başarmıştı. Bu dört kişiden üçünü ise tanımıyordu.

ŞEYLERİN AKIŞINA İLİŞKİN DÜŞÜNCENİN SAKINCALARI

Gelişme yanlıları çoğu kez şu andaki duruma ilişkin yeterince bilgi sahibi değildirler. Şimdi var olanın nasılsa geçeceği düşüncesi yüzünden şimdiyi önemsemezler. Tüm zaman dilimlerini birer evre olarak görüp düşüncelerinde bu evrelerin süresini kısaltırlar. Devingenlikleri, onlara şu andaki varoluşlarını unutturur. Badanacının henüz iktidarı elinde bulundurduğunu görmelerine karşın, «*şimdilik* iktidarda» derler, ve onun iktidarda bulunuşunu o denli sakıncalı görmezler, bu iktidarın çöküşünün tohumlarını *daha şimdiden* içinde taşıdığını düşünürler. Geçici olan, bu niteliğinden ötürü sakıncalı görünmez gözlerine, oysa geçici nitelikteki de öldürücü olabilir. Hem sonra, bir şey geçici olmağa zorlanmalı ki geçip gitsin, öyle değil mi?

KLASİKLERİN EN BÜYÜK İŞLERİNDEN BİRİ

Klasiklerin, durumun değiştiğini gördüklerinde kimsenin cesaretini kırmasına gerek kalmaksızın ayaklanmadan vazgeçmeleri, yaptıkları en büyük işlerden biri oldu. Bu kişiler, ilerde ezenlerin ve sömürenlerin yine güç kazanacaklarını söyleyerek çabalarını buna göre ayarladılar. Ama böyle yapmaları yüzünden ne egemen sınıflara olan öfkeleri azaldı, ne de onları devirme çabaları yoğunluğundan yitirdi.

BÜYÜK DÜZENE ÇAĞRILAR

[...] açlığa, soğuğa ve güvensizliğe eşlik eder. *Büyük Düzen, Büyük Düzensizliğin* merkezlerinde kurulur.

BÜYÜK YÖNTEM ÜZERİNE

Üstad Hegel, şöyle öğretir: Var olan her şey, aynı zamanda olmadığı için vardır, başka deyişle olduğu ya da son bulduğu için vardır. Gerek oluş, gerekse sona eriş, *varlığı* ve *varolmamayı* birlikte kapsar. *Oluş, sona erişe, sona eriş* ise *oluşa* dönüşür. Son bulmakta olan şeyden başka bir şey oluşur, oluşan şeyin içersinde ise bir başkası son bulur. Böylece ne şeylerde, ne de onları gözlemleğende dinginlik vardır. Daha konuşurken kendi kendini değiştirirsin; senin yanın sıra da üzerinde konuştuğun şey değişime uğrar. Ama her yeni şeyin içersinde eski bir şeylerin bulunmasına karşın, yeni ve eski şeylerden söz etme olanağı rahatlıkla vardır. *Büyük Yöntemi* doğru uygulayanların konuşma biçimi belirsizleşmez, aksine daha belirginleştir.

Üstad Hegel, şöyle dedi: Şeyler olaylardır. Durumlar süreçlerdir. Oluşumlar geçişlerdir.

ME-Tİ'NİN KUŞKU TUTKUSU

Biri Me-ti'yi kuşkusundan, kuşku tutkusundan ötürü suçlamıştı. Me-ti, şöyle savundu kendini: Bana *Büyük Düzen'in* gerçek bir yandaşı olduğumu söyleme hakkını kazandıran tek neden, ondan yeterince kuşkulanmış oluşumdur.

BÜYÜK DÜZEN'İ GERÇEKLEŞTİRMEK ÜZERİNE

Bir çokları, Ka-meh, En-fu ve Mi-en-leh'in sözünü etmiş oldukları *Büyük Düzen'den*, var olan tüm düzenlerin ya da düzensizliklerin tersine bir düzeni, gerçekleştirilecek, yapılması tamamlanmış bir planı anlarlar. Şu anda düzensizliğin içinde bulunduğumuz ve düzeni planladığımız kuşkusuzdur, ama yeni, eskiden çıkar ve eskinin bir sonraki aşamasıdır. Bizim asıl yaptığımız, içine girilmesi olanaksız, şimdikinden tümüyle bambaşka bir şeyi geçerli kılmağa çalışmak değil, bir sonraki adımı atmaktır; başka deyişle sonucu şimdi var olandan çıkarmaktır. Yeni, eskinin değiştirilmesinden, ilerletilmesinden ve geliştirilmesinden doğar. Klasikler, çağlarının düzensizliğini, bir zamanlar büyük güçlüklerle ve zorla kurulmuş olan, daha önceki bir düzenin değiştirilmesi, ilerletilmesi ve geliştirilmesi niteliğini taşıyan bir düzen olarak kavramış ve göstermişlerdi. Bundan ötürü *Büyük Düzen'in* bir çırpıda, bir günde, alınacak bir kararla kurulması beklenemez. *Büyük Düzen'in* getirilmesi, karşıtları ona karşı kuvvet kullandıklarından, bir kuvvet eylemidir ve bu kuvvet halkın çoğunluğunca kullanılır; ama düzenin kuruluşu uzun bir süreçtir, bir üretimdir.

İŞBÖLÜMÜ ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: İşbölümü bir ilerlemeyi sergiler hiç kuşkusuz. Ne var ki, şimdi bir baskı aracına dönüştürüldü. Bir işçiye her şeyden önce

iyi bir otomobil montajcısı olması söylendiğinde, bununla ondan örneğin ücretinin saptanmasını başkalarına, bu işi iyi bilenlere, iyi iş adamlarına ya da iyi politikacılara bırakması isteniyor. Doktora her şeyden önce iyi bir verem uzmanı olması söylendiğinde asıl istenen, doktorun vereme yol açan konutların yapımı sorunuyla ilgilenmemesi. İşbölümü, sömürü ve baskının da sanki işbölümünün bir gereği olarak bazılarınca görülmesi gerekli bir iş gibi varlığını koruyabildiği koşulları gerçekleştiriyor.

BİREYLERİN VERİMLİLİĞİ ÜZERİNE

Üretim, bizdeki işbölümünün biçimi yüzünden verimliliği önleyen bir sistem olup çıkıyor. İnsanlar kendilerine hiçbir şey ayıramaz oluyorlar. Hepsine birer damga basılıyor. Zaman öylesine doldurulуyor ki, önceden kestirilmesi olanaksız herhangi bir şeye zaman kalmıyor. Çok şey isteniyor. İstenmemiş olana karşı ise savaşım veriliyor. Böylece insanların belirsiz, korkunç ya da zincirlenemez hiçbir yanları kalmamış oluyor. Onları her yönleriyle belirli, elleri kolları bağlı ve güvenilir kılıyorlar ki, boyunduruk altına alınabilsinler.

BURJUVA DÜNYASINDA HALKIN TEMSİLİ

Me-ti, şöyle dedi: Halkın temsili, büyük bir aldatmacadır. Üretimle de hiçbir ilgisi yoktur. Vatandaşlar birer üretici olarak temsil edilmezler. Doktorların iyileştirici olarak, mimarların yapı inşa edenler olarak, mühendislerin buluş sahip-

leri olarak, tekstil işçilerinin giysi yapanlar olarak, köylülerin hayvan yetiştiren ve buğday ekenler olarak temsil edilmeleri söz konusu değildir. Bunların tümü de temsilcilerini, birbirine düşman sınıflar olarak seçerler. Varlıklıların aracı olan bazı politikacılar doğal olarak mesleklere göre temsili önermişlerdir; önerirken de meslek temsilcilerini sanki çeşitli sınıflar yokmuş gibi seçtirmişlerdir; ama bu, aldatmacanın daha da büyük boyutlara varmasından başka bir sonuç doğurmamıştır. Çünkü gerçekte çeşitli sınıflar vardır. Önerilen temsil ortaklıkları kurulduğu takdirde, yararları birbirinden çok farklı olan kişilerden oluşacaktır. Bu kişiler de değişik nedenlerle, değişik amaç ve isteklerle üretim yapacaklardır. Bu durumda egemen sınıfın, herkesin ürelimini yalnızca azınlıkta olan varlıklılara yarar sağlayacak biçimde düzenlemesi de çok kolaylaşacaktır. Üretim yalnızca bir azınlığa yarar sağladığı sürece halkın mesleklere göre temsili hiçbir anlam taşımayacaktır. Çünkü bu tür bir temsil, yalnızca üretimi kısıtlamakta yarar gören sistemin sağlamlaşmasına katkıda bulunacaktır. Ama sınıflar ortadan kaldırılırsa, o zaman üreticiler temsilcilerini üretici olarak seçebilirler ve üretimi bir azınlık yerine herkese yarar sağlayabilecek biçimde düzenleyebilirler.

HALK EGEMENLİĞİ ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Büyük devrim sırasında Mi-en-leh ve arkadaşları, güçlerini insanları inandırabildikleri ölçüde artırdılar. Mi-en-leh'in buy-

rukları kısaca ifade olunmuş inançlardı. Mi-en-leh, düşmanlarının çokluğunun onu buyruk vermeğe zorladığını söyleyemezdi. Düşmanlarının çok oluşu, onu inandırmağa zorluyordu. Ni-en'in düşmanı az olduğu için o buyruk veriyordu.

İNANÇ (Sözcüğün yeni anlamı)

Halk egemenliğinden söz edebilmek için inanç sözcüğüne yeni bir anlam vermek zorunluluğu vardır. Sözcük insanları inandırma anlamına gelmelidir. Halk egemenliği, kanıtların egemenliği demektir.

RO-Pİ-YEH'İN SONU

Ro-pi-yeh'in düşmanları, tehlikeli görünmek kendileri için tehlikeli olduğu anda Ro-pi-yeh için tehlikeli oldular.

YILDIRI ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Yıldırı, korkuyu da, yürekliliği de artırır; her ikisi de diktatörler için çok tehlikelidir.

GÜVENİN TÜKENMESİ ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Halkın güveni, ona başvuruldukça tükenir.

İNATÇI SANATÇI

Me-ti, kuzey eyaletlerinden birindeki bir halkevinde güzel bir resim gördü. Resimde erkekli kadınlı, değişik yaşlarda ve çok yoksul sekiz kişi

canlandırılmıştı. İçlerinden biri ötekilerine bir kitaptan ders vermekteydi. Ressam, resmin yanına bir de tahta levha asmıştı. Levhanın üstünde Ki-en-leh'in «Öğrenmeye Övgü» adlı şiiri yazılıydı. Me-ti, işçilere: «Bu resmi nereden buldunuz?» diye sordu. İşçiler gülerek: «Onu bize sanatçının biri zorla sattı», dediler, «bakın, buradaki diğer resimleri» —bunu söylerken öteki resimleri gösterdiler, öteki resimlerin tümü de birbirinden kötüydü— «hoşumuza gittiği için biz seçtik. Ama senin baktığın resmi ressamı zorla sattı. Bütün bir gün boyunca bize dil döktü, şiiri üç kez okudu, resimdeki her çizgiyi dikkatle planladığını söyledi, şu güzelliği ya da bu inceliği görüyor muyuz, diye bize soru üzerine soru yağdırdı. Sonunda içimizden bazılarını gerçekten resminin iyi olduğuna, bazılarını da en azından kendisinin gerçek bir sanatçı olduğuna inandırdı. Geri kalanlarımız da ondan bir an önce kurtulmak istiyordu, onun için resmi ve levhayı satın aldık. Acıdığımızdan, onu büyük bir düş kırıklığına uğratmamak için yaptık bunu; ayrıca ona yardımcı olmak da istedik, çünkü açlığın ne demek olduğunu biliriz.» Me-ti: «Anlıyorum», dedi, «adam gerçekten inatçı biriymiş. Peki ama, madem resmi çoğunuz beğenmemiştiniz, ressam halinden memnun olarak buradan ayrıldıktan sonra neden indirmediniz duvardan?» İşçiler, ne karşılık vereceklerini bilemez gibi oldular. Sonra: «Aslında o tuhaf bir iş», dediler, «bu resim sanki onu yapanın inatçı karakterinden bir şeyler almış gibi. Asılı olduğu yerde konuşuyor. Üzerine beğenmeyen bakışlar çevrildiğinde alınmıyor, ama in-

dirmeğe kalkışsaydık, bağırırdı hiç kuşkusuz. Şöyle de denilebilir: Savaşan bir resim bu. Kendisini beğenenlerden bir parti oluşturdu. Üstelik ötekilerin varlığını da istemiyor, öbür resimler buradan kaldırılsın istiyor.» Bu sözleri dinleyen Me-ti, neşeyle güldü: «Bence siz bu resmi sanatçıdan çok kendinize acıdığınız için almışsınız ve ona değil, asıl kendinize cömert davranmışsınız.»

BÜYÜK YÖNTEM (DOĞA FELSEFESİ)

Bazılarınca klasikler bir doğa felsefesi kurmuşlardır. Oysa gerçekte durum böyle değildir. Onlar şunun ya da bunun nasıl düşünülebileceği konusunda bazı noktalar belirttiler, ama asıl uğraşları insanın doğasına yönelikti. Üstad Eh-fu'ya gelince, o doğa üzerine bir şeyler öğretti. İşçilere doğada da devrimlerin olduğunu, böylece devrimlerin doğal olaylar olarak kavranabileceğini gösterdi. Zaten üstad Eh-fu genellikle işçilerin savaşı ve toplumsal bakış açısı için doğadan çok iyi örnekler çıkarır. Onlara doğal görünümlerin tüm ilişkilerin çerçevesi içersinde incelendiğinde ne denli kolay anlaşılabileceğini, her şeyin varlığını sürdürebilmek için nasıl değiştiğini ve bu değişime rağmen rolünü nasıl bir süre sürdürdüğünü gösterir. Doğal kurumları çelişkili nitelikleri ve eğilimleri içeren kurumlar olarak sergiler, canlı yanlarını bu çelişkilerin oluşturduğunu belirtir. Böylece işçilere, onlara sık sık sözü edilen huzurun ve düzenin huzursuzluktan ve düzensizlikten doğduğunu, huzursuzluğun ve düzensizliğin huzura ve düzene gebe olduğunu öğretir. Şöyle di-

yebiliriz: Üstad Eh-fu, doğaya ilişkin açıklamalar yaptığında, ezenlerle sömürenlerin yüzleri gülmez olurdu.

Üstad Eh-fu, burjuva sınıfının burjuva devriminden sonra doğanın gözlemlenmesine ve mantığa ilişkin olarak edindiği ilkeleri, işçilere kendi devrimlerinde kullanabilsinler diye iletti.

BÜYÜK YÖNTEM (KAVRAMLAR ÜZERİNE)

Özgürlük kavramını oluştururken, pek çok deneyi tek bir deneye indirgemiş oluruz. Odanın içi dumanla dolmuştur ve kokmaktadır, buyurgan biri buyruk üzerine buyruk yağdırmaktadır, anne yalvararak bir şeyler istemektedir, ayakkabı ayağı sıkmaktadır. Böyle bir durumda bir takım önlemler alma gereği vardır. Kapalı odadan dışarı çıkıp kapının önüne gitmek, ayaklanmayı örgütlendirmek, anneye para bulmak, ayakkabıyı çıkarmak gereği vardır. Özgürlüğün seslenişi yükseldiğinde, pek çok şeyler yapma gereği vardır. Buyurganı devirmek istiyorsak, belki dumana ve kokuya boyun eğmek zorunda kalırız; ayağımızı sıkan ayakkabıdan kurtulmak istediğimizde ise belki annenin yalvarmalarından kurtulma zorunluluğunu duyarız. İnsan, *özgürlük* gibi bileşik ve genel bir kavramı kullanırken dikkatli olmak, dahası kılı kırk yarmak zorundadır.

Bir şeyi av yoluyla ele geçirmek için öldürmek gerekir. Avlanan şeyi yemek için ise soğumuş olan gövdeyi ısıtma zorunluğu vardır. Bir eşittir bir, diye bir saptama yaparsam, bir şeyi saptamış olurum —artık o şey kendi kendisiyle

özdeştir, yalnızca kendisine benzer—, ama artık bilincimde sallantıda olan bir şey değildir. Buna karşılık aynı şey gerçekte sallantıdadır, bağlaşıktır, tehlikeli girişimlere bulaşmıştır, geçici çözümler arasında devinir, ihanet eder, kovulur, tehdit altında kalır, bencildir vb. Bu şeyin niteliklerini gözlemlemeyi sürdürürsem, o zaman bir nitelik daha saptarım: Bu niteliğin özü, niteliklerin değişmesi, tanınamaz duruma gelecek ölçüde azalması ya da çoğalmasıdır.

Büyük Yöntem ancak kitle olaylarına ilişkin bir öğreti olarak alındığında en iyi biçimde anlaşılır. Bu öğreti şeyleri hiçbir zaman tek tek ele almaz, onları gerek birbirine benzer, gerekse birbirine karşıt şeylerden oluşan bir kitle olarak görür ve ayrıca öğretinin kendisi onları kitleler içersinde eritir. *Büyük Yöntem'de devinimsizlik*, kavganın sınırında yer alır.

KAVRAMLAR KATALOĞU

Sıkıdüzen

Me-ti'ye göre *sıkıdüzen*'den ancak *itaat* deyimi ile birlikte kullanılabildiği takdirde söz edilmelidir. Bir fabrikanın işçiler arasında *sıkıdüzen* bulunmaksızın üretim yapamayacağını her işçi bilir. Bu yüzden de işçi, *sıkıdüzen* sözcüğünü saygıyla kullanır. Ama bu sıkıdüzen, salt *itaat* kavramını da içerir ve itaat olmaksızın fabrikaların ürettikleri işçilerden alınamaz. Yalnızca üretimden yola çıkılarak, sorun yalnızca üretim açısından ele alınarak, daha eksiksiz bir *sıkıdüzen'e*, başka deyişle daha üretici nitelikte bir *sıkıdüzen'e*

güçlü bir *itaat* ile erişilebilir. Pek çok devlet işinde ancak iyi işleyen bir yöntem için istenebilecek olan *sıkıdüzen*, yalnızca yönetimin üreticilikle ilgisi bulunmayan, dahası zararlı amaçları için istenir; çünkü yönetimler alabildiğine *sıkıdüzen*'den yoksundur ve *itaat*'i zorla sağlar.

Yaşama alanı

Hu-ih, ulus için *yaşama alanı* ister; bununla belirtilmek istenen, ulusun sömürebileceği alanlardır. Me-ti, bunu *öldürme alanı* diye adlandırır.

Nİ-EN'İN ANAYASASI

Me-ti, Su anayasasının Ni-en'in adına bağlanmasına saldıranlara karşı çıkarak şöyle der: Bu, gerçekten de sorumluluğunu hazırlayanın taşıması gereken bir anayasadır. Şu anda yeryüzündeki ilericiler iki kampa ayrılmış durumda. Bazıları Su'da *Büyük Düzen'in* egemen olduğunu söylüyor, ötekiler bunun tersini savunuyor. Gerçekte her iki görüş de hem doğru, hem de yanlış. *Büyük Düzen'in* bazı öğeleri getirilmiştir ve geliştirilmektedir. Bireylerin çalışma araçları üzerindeki mülkiyeti kaldırıldı; toprağa da bir çalışma alanı gözüyle bakıldığından ve toprak üzerindeki özel mülkiyet kaldırıldığından, kent ve kent dışı karşıtlığı da silinmekte. Çünkü şimdi toprak da büyük boyutlar içersinde işlenebiliyor. Ancak dünya tarihinin bugüne değin gördüğü en ilerici sistem olan yeni sistem henüz çok kötü çalışıyor ve organik olmaktan uzak. Bu sistemin çok büyük bir çabayı gerektirmesi, bireylerin özgürlüğünün

sınırlarının çok daralmasına yol açıyor. Sistemi gerçekleştirme çabası henüz küçük küçük toplulukların bireylerince harcandığından her yerde zorlama var, ama halk egemenliği yok. Düşünce ve bağlaşma özgürlüklerinin bulunmaması, dalkavukluk ve kamu makamlarının zorbalığı, *Büyük Yöntem'in* tüm öğelerinin henüz gerçekleştirilmediğini ve gelişme sürecinde bulunduğunu kanıtlıyor.

Nİ-EN'E GÖSTERİLEN BAĞLILIK (2)

Me-ti, şöyle dedi: Bazı kişiler, Ni-en'in birçok bakımlardan yararlı bir insan olduğunu bilir. Bunun onlarca büyük önemi vardır. Bazıları da Ni-en'i bir dahi, insanların en büyüğü, bir tür tanrı olarak görür. Ama belki de bunun onlar için taşıdığı önem, Ni-en'in yararlı olduğunu bilmenin birinciler için taşıdığı önem denli büyük değildir.

SU'DAKİ ÖZGÜRLÜKTEN YOKSUNLUK

Me-ti, şöyle dedi: Duyduğuma göre *Büyük Düzen'in* gerçekleştirilmekte olduğu Su'da özgürlük yokmuş. İnsanlar orada yalnızca *Büyük Düzen'i* kurma özgürlüğüne sahipmiş. Ama bu kurma biçimi de özgür olmaktan uzak. Ne demeli şimdi buna? *Büyük Düzen*, özgürlüğün temeli değil mi? —Özgürlüğün insanların yaşam için en gerekli olan şeyleri üretme biçiminden, bunu sağlarken gerçekleştirilen işbirliğinin türünden bağımsız olduğuna inanıldığı sürece, insanların belirli özgürlüklerle, onlara şunu ya da bunu istedikleri gibi yapma izninin verilmesiyle özgür

kılınabileceklerine de inanıldı. Ama bu yol, insanları özgürlüğe götürmedi.

BİRLİKTE ÇALIŞILANLARIN ZAYIF YANLARI

Me-ti, şöyle dedi: Mi-en-leh, herkesin zayıf yanını biliyordu ve herkesle birlikte çalışabiliyordu. Ni-en ise çok az kişiyle işbirliği yapabiliyordu ve onların zayıf yanlarını tanımıyordu.

FİLOZOF KO'NUN SU'DA DÜZENİN KURULMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞÜ

Filozof Ko, işçi ve köylü sınıfının tarihin hiçbir döneminde Mi-en-leh'in ve partisinin yönetimindeki Su'da olduğu kadar büyük başarı kazanmadığını kabul ediyordu. Ama Mi-en-leh'in işçiler ve köylüler açısından kazandığı başarıların kaynağı olan tutumunu ise, işçiler ve köylüler için gelecekte büyük zararlar ve başarısızlıklar getirebilir nitelikte görüyor ve bunu belirtmeğe önem veriyordu. Mi-en-leh, *Büyük Düzen'i* kurabilmek için çok güçlü bir devlet aygıtı oluşturmuştu; bu aygıt çok yakın bir gelecekte *Büyük Düzen* için kesinlikle bir engel olacaktı. Ko'nun en büyük korkusu, *düzenleyicinin, düzenin* engeline dönüşmesiydi. Sözü geçen aygıt gerçekten de çok kötü işledi ve giderek çürüdü. Saldığı kötü koku giderek dalga yoğunlaştı. Toprağın çok büyük alanlarda ortaklaşa işletilmesi ve üretim alanında planlama gibi en büyük değişiklik ve ilerlemeler, devletin başında bulunan, bu önlemleri hem alan hem de önleyen çetelerin ortaya çıkarılmasına koşut olarak gerçekleştirildi. Ko'nun görüşüne

göre Mi-en-leh'in aralarında görüş ayrılığı bulunan öğrencileri arasındaki (Ni-en ve To-çi arasındaki) çatışma, Mi-en-leh'in ilkelerinin eskimiş olduğunu kanıtlamaktaydı. Ne bu ilkelerin Ni-en tarafından gerçekleştirilen uygulaması, ne de To-çi'nin uygulamaya ilişkin önerileri önemli bir başarı getirebilmişti. Ko'ya göre To-çi yalnızca aygıt için başarısı çok tartışma götürür reformlar önermişti; asıl engeli bu öneriler oluşturmağa başlamıştı. Ko'nun kendisinin önerdiği ilkeler, Mi-en-leh'in ilkelerinin güçlü olduğu noktalarda zayıf kalmıştı; ama Ko, yine de daha çok Mi-en-leh'in ilkelerinin zayıf yanları üzerinde durur, ama öğrencilerinden farklı olarak bu ilkeleri büyük bir saygıyla ele alırdı.

Nİ-EN'İN DAVALARI

Me-ti, Ni-en'i, parti içersindeki düşmanlarına karşı açtığı davalarda halktan çok güven beklediği için suçlar ve şöyle derdi: Benden kanıtlanabilir bir şeye inanmam (kanıtlanmaksızın) istenirse, bunun, benden kanıtlanması olanaksız bir şeye inanmamın istenmesinden farkı yoktur. Böyle bir şey yapmam. Ni-en, parlideki düşmanlarını uzaklaştırmakla halka yararlı olmuş olabilir, ama yaptığının kanıtını getiremedi. Kanıtlayamadığı davalarının halka zararı dokundu. Ni-en'in asıl yapması gereken, kanıt istenmesini öğretmekti.

Nİ-EN'İN İKTİDARI

Me-ti, Kin-yeh'le, iktidarı kendi adına kulla-

nan Ni-en üzerine konuşuyordu. Me-ti, şöyle dedi: Ni-en'in öğretmeni sayılması gereken Mi-en-leh, büyük devrimden önce işçilerin imparatorluk yönetiminden kurtulabilmesi için burjuva sınıfına yardım etmeleri gerektiğini düşünüyordu. Ona göre işçiler henüz bir halk egemenliği içersinde büyük mekanizmayı kurabilecek düzeyde değildi. Daha sonra işçiler, Mi-en-leh'in yönetimi altında iktidarı ele geçirdiler. Ama Mi-en-leh'in yerine geçen Ni-en hemen bir imparator gibi davranmağa başladı. Su ülkesinin Mi-en-leh'in hep sözünü ettiği geriliği, kendini bu noktada belli etmiş oldu. Büyük mekanizma burjuva sınıfınca bir halk iktidarının yönetiminde değil, ama işçiler tarafından bir imparatorun yönetiminde kuruldu. Kin-yeh, şöyle sordu: Peki nasıl açıklayabilirsiniz bunu? Me-ti, şöyle karşılık verdi: İşçiler, köylülerle savaşmaktaydılar. Başlangıçta hiç olmazsa kendi aralarında demokrasi vardı, ama savaşlar şiddetlendikçe devlet aygıtı işçilerden soyutlaştı ve gerici bir biçime dönüştü. Ni-en, işçiler için henüz bir sekreterken, köylüler için bir imparator oldu. Daha sonra işçiler arasında sınıf kavgaları başgösterdiğinde, onlar için de imparator oldu. Kin-yeh, sordu: Bu noktada Ni-en'in bir yanlışı gösterilebilir mi? Me-ti, karşılık verdi: Ni-en'in planlama çalışmasının örgütlenmesini politik bir sorun yerine ekonomik bir sorun olarak ortaya koyması, yanlış bir davranıştı.

Nİ-EN YÖNETİMİ ZAMANINDAKİ YÜKSELİŞ VE ÇÖKÜŞ

Ni-en'in yönetimi altında Su'da endüstri sömürücüler olmaksızın kuruldu, tarım kolektifleştirildi ve makinelerle yapılmağa başlandı. Ama Su'nun dışındaki partiler giderek çöktü Üyeler sekreterleri değil, sekreterler üyeleri seçti. Seçimler Su tarafından yönetildi ve sekretere paralar Su tarafından ödendi. Yanlış yapıldığında, bu yanlışları eleştirenler cezalandırıldı; yanlışları yapanlar ise yerlerinde kaldılar. Çok kısa bir süre sonra devlet kadrolarında en değerliler değil, en çok boyun eğenler çalışır oldu. Bazı iyiler, sonuna değin kaldılar ve dayandılar, çünkü yerlerinden ayrıldıkları takdirde üyelerle konuşmaları olanaksızlaşacaktı. Ama onlar da üyelere ancak buldukları yanlışları söyleyebildiklerinden, önce üyelerin güvenini sonra da kendi kendilerine güveni yitirdiler. Bu koşullar altında duruma ilişkin ve planlı harekete elverişli hiçbir doğru değerlendirme ortaya çıkmaz oldu; durumu hiç olmazsa deneyleriyle bilenler ise, önceden durumu bilmeyenlerin onaylamadığı hiçbir adımı atamadılar. Su'daki yöneticiler, sekreterlerin hoşa gitmeyebilecek şeyleri kendilerine bildirmemeleri yüzünden gerçeklerden uzak kaldılar. Bu durum karşısında en iyiler bile çaresizliğe kapıldı. Meti, *Büyük Yöntem'in* çöküşünden yakındı. Üstad Ko, *Büyük Yöntem'e* sırt çevirdi. To-çi, Su'daki en belirgin ilerlemeleri bile yadsıdı. Su'nun dışında, Ni-en'in partiler üzerindeki etkinliğine karşı savaşanlar kısa bir süre sonra kendilerini yal-

nız buldular. Su sınırları içersinde Ni-en'e karşı savaşanlar ise çevrelerinin katillerle sarıldığını görünce, kendileri halka karşı cinayet işlemeğe başladılar. Tüm bilgelik, politika alanındaıı kovularak yalnızca kalkınmanın sınırları içersine sokuldu. Su'nun dışında Ni-en'in hizmetleri arasından en yadsınamayacak nitelikte olanları övenler bile satılmışlık kuşkusu altında kaldı; Su'da ise Ni-en'in yanlışlarını ortaya çıkaranların tümü hainlikle suçlandı. Bu yanlışların bazılarından ötürü Ni-en'in bile acı çekmesi ise durumu değiştirmedi.

DEVLET ÜZERİNE

Ma-ti, şöyle dedi: Mi-en-leh ve Ni-en'in zamanlarında demirci işliklerinin sahiplerine ait devletin alternatifi devletin yokluğu değil, ama bir demirciler devletinin belirmesiydi. Demircilerin ezilmesinin yerini ise ezilmenin ortadan kalkması değil, demirci işliklerinin sahiplerinin ezilmesi aldı. Ve, kim olursa olsun, ezilenin bulunduğu yerde özgürlükten söz edilemeyeceğinden, demirciler de henüz tam anlamıyla özgür olamamışlardı.

Devletle ilgili olan bir takım kişiler sürekli olarak ortaya çıkıp artık ezilmenin ortadan kalktığını ileri sürdüler. Bunların savı sürekli olarak hem devletin her türlüsünden nefret edenlerce, hem de demirci işliklerinin sahiplerine ait devletin ortadan kalkabilmesi için bir demirciler devletini zorunlu bulanlarca çürütüldü. Ama kimse üretime ilişkin olarak devlete benzemeyeıı bir

örgütlenme biçimini öneremedi.

Me-ti, bu dönem içinde bireyin özgür olduğunu, dahası daha da özgür olduğunu ileri sürenlere güldü. Ve şöyle dedi: Kötü bir ülkede özgür olmaktansa, iyi bir ülkede özgür olmamak yeğdir, diyebilirsiniz. Eskiden çoğunluğa zarar verebilme özgürlüğü vardı, şimdi ise yalnızca çoğunluk için yararlı olanı yapabilme özgürlüğü var, diyebilirsiniz. Her şey denebilir, ama özgürlüğün bulunduğu söylenemez. Şimdi dönem, büyük üretici birliklere hukuksal biçimini verme dönemidir. Bu dönemde bireyin görevi, önce kendini toplumla katmaktır. Yine toplumdan soyutlanmak, ancak bundan sonra yararlı olabilir. Kendini topluma katma olayı, bireyi ortadan silmemelidir hiç kuşkusuz; ayrıca daha sonraki ayrılma olayı da toplumu parçalamayacak nitelik taşımalıdır.

Bireyin sınırları her yandan daralmıştır; o şimdi her yönden vermek, vazgeçmek, bırakmak zorundadır Şimdi hareket edebilme olanağını elde eden üretici birlikler ise özgürdürler.

Me-ti, memurlardan nefret ederdi. Ama onlardan kurtulmanın tek yolunun herkesin memur olması olduğunu da belirtirdi.

YÖNETİCİLİK ÜZERİNE

Güç durumlarla karşılaşıldığında tartışmaları kesmek, coşku yerine herkesin boyun eğmesini istemek, aceleciliği hızlı tempoyla karıştırmak, sorumlulukları çalmak —bunlar kötü yöneticiliğin nitelikleridir.

YASALAR ÜZERİNE

Me-ti, yasalar üzerine şöyle der: Eskiden yasalar, yüce varlıkların insanların davranışlarını düzenlemek için belirledikleri bir planın ana çizgileri olarak düşünülürdü. Şimdi ise yasalara insanların başka insanlara gösterdikleri yollar, çok eksik davranış yönerimleri gözüyle bakılıyor. Yararlı olup olmadıklarına, yalnızca uygulandıkları olayda yarar sağlayıp sağlamadıklarına bakılarak karar veriliyor. Yasaların, insanların birlikte yaşamasını elverişli kılmaktan başka bir yararı olamaz. Önlerine gelen olayları işleyerek yasaların eksiklerini gidermek, yasaları uygulayanların görevidir. Birey gibi, bir bütün olarak toplum da düzeltilmeği gereksinir.

EĞRİ UZAY

Me-ti'nin isteği üzerine Üstad Yu, matematikçilerin dünyaya ilişkin betimlemelerini anlattı.

Eskiden, dedi Üstad Yu, uzaya duvarları olmayan bir kutu gözüyle bakılırdı. Ve bu uzayın içersinde her şey vardı. Yeni matematikçilere göre ise uzay, yalnızca maddenin genişlemiş biçimidir. Demek ki madde boşluğun ortasında bulunmayıp, kendisi her şeydir. Bir şey olan, yalnızca maddedir, onun dışında boşluk da dahil, hiçbir şey yoktur. Eski metafizikçilerin hiçliği gerçekten hiçliktir ve hiçlikte hiçbir şey bulunamaz. Böylece uzay, maddenin devinimleri için bir uzaya dönüşmüştür. Bir anlamda uzay, maddenin yoludur ve bu yol eğri biçimindedir. Çünkü deneylerin gösterdiği gibi, madde düz devinemez.

IŞIĞIN AĞIRLIĞI

Üstad Yu, açıklamalarını şöyle sürdürdü: Işık da maddedir, bir ağırlığı vardır ve yalnızca eğrik çizgi üzerinde devinebilir. Üstad İn'in, düşüncelerine dayanarak şu noktayı belirtmişti: Gökyüzünde belli bir noktada bulunduğu bilinen belli bir yıldız, güneş tutulması sırasında başka bir noktada görülebilir, başka deyişle yeryüzüne yansıttığı ışık demetinin uzantısı içersinde görülebilir. Ama yıldızın kendisi bu uzantıda değildir. Yalnızca güneş tutulması sırasında o naktadaymış gibi görünür, çünkü ışık demeti, yanından geçmek zorunda olduğu güneş tarafından kırılır. Gökbilimciler gerçekten de güneş tutulması sırasında yıldızı, aslında bulunmadığı noktada bulmuşlardır.

KURTULUŞ VE ÖZGÜRLÜK

Ka-oş, Me-ti'ye şöyle sordu: Büyük devrim, özgürlüğe olan büyük susamışlığın bir sonucu değil midir? Me-ti, bunu onayladı. Ka-oş, sormayı sürdürdü: Peki o zaman büyük devrim gerçekleştirildikten sonra devrimcilerin eskisine oranla daha az özgür oldukları yolundaki yakınma nasıl açıklanabilir? Me-ti, şöyle karşılık verdi: Onlar büyük devrimden önce gönüllü olarak savaşıyorlardı. Onları ne savaşmağa, ne de belli bir biçimde savaşmağa zorlayan vardı. Gerçekte savaşı kazanmalarını, kendi kendilerine karşı kullanabilecekleri gücün az olması zorlaştırıyordu. Yengiden sonra bu gücü elde ettiler ve bu güç, yenilenlerin bastırılması zorunluluğu yüzünden, eskisin-

den daha az gerekli değildi. Ka-oş, şöyle dedi: Anlıyorum: Burjuva özgürlükleri ortadan kalkınca, proleter özgürlüklerini de yitirdiler. Me-ti, şöyle karşılık verdi: Büyük devrimin ereği, sömürüden kurtulmaktı. Devrim, sömürme özgürlüğü ile birlikte kendini sömürtme özgürlüğünü de ortadan kaldırdı. Bu sonuncu özgürlük kendini çok değişik biçimler içersinde göstermişti ve bu biçimlerden, ortada bir kendini sömürtme özgürlüğünün söz konusu olduğunu saptamak her zaman kolay olmamıştı. Ka-oş, sordu: Peki sence artık özgürlüğe olan susamışlığın bir işlevi kalmadı mı? Bu susamışlık senin için artık bir kurtuluşun gerekli olduğu anlamına gelmiyor mu? Me-ti, şöyle karşılık verdi: Gerekli olan, yoksulluktan kurtulmaktır. Erek budur. Bu erek pek çok kurtuluş çabasını ve sürekli olarak özgürlüğe susamışlığı gerekli kılar.

WEİ VE YEN'İN SIKIDÜZENİ SAĞLAMA KONUSUNDAKİ YETENEKSİZLİĞİ

En kötü mevsim olan kış, düşmanları yiyeceği hemen hemen tükenmiş bir ülkede yakalamıştı. Köylülerin, kaynağını toprak ağalarının acımasızlığında bulan tembelliği yiyecek kıtlığına yol açmıştı. Köylüler, kendi yiyeceklerini kaçırıp saklayacak denli bencildiler. Düşman ordusu büyük açlık çekmeğe başladı.

Hao'nun, daha küçük yaştan askerliğin tüm «erdemler»ini edinebilecek biçimde eğitilmiş olan acımasız ve vicdansız halkı, toprak ağalarını eline geçirdi ve yiyecek sağlayamadıkları için çoğunu öldürdü. Ama ondan sonra korkunç bir aç-

lığın pençesinde kıvranan ordu çözülerek sınıra doğru kaçtı. Hao ahalisinin büyük bir kısmı, sınırda daha önce kendilerince yerle bir edilmiş bölgelerde can verdi.

İlkbaharda köylüler yine kulübelerinden çıktılar ve Yen'in umut ettiği oldu; eski zaafları olan bencillikleri kendini şaşılacak boyutlarda yine belli ettl. Toprak ağaları ya düşman tarafından öldürülmüş, ya da korkup bir köşeye sinmişlerdi. Artık ürünlerin kendilerinin olacağından emin bulunan köylüler de deliler gibi ekin ekmeğe giriştiler. Wei canlandı.

İyi bir hükümdar olan Yen öldüğünde, onun askerî zaferler kazanmaksızın, yalnızca korkaklığı sayesinde büyük bir savaşı yengiyle sonuçlandırdığını, Wei ülkesini de buyruklara ve uyarılara gerek kalmaksızın bir bahçeye çevirdiğini söyleyebilme olanağı doğdu.

ÇELİŞKİLİ BİRİMLERİN OLUŞMASI ÜZERİNE

Ger halkının Hu-ih'in savaşına neden katıldığını çok kişi anlamamıştı. Me-ti, bunu şöyle açıkladı: *Büyük Düzen'in* kolayca gerçekleştirilebileceğine pek az kişi inanıyordu. Oysa bu düzen büyük bir rahatlık getirecekti; halk da bunu biliyor, ya da seziyordu. Bu yüzden egemen olanlar, Hu-ih'in aracılığıyla halkı ezmek zorunda kaldılar. Ama halkı daha çok sömürmek, ya da başka halkları sömürmek için savaş yapmak şıklarından birini seçme zorunluğuyla karşılaşınca, savaşı seçtiler. Böylece üçüncü şıkkın, başka deyişle sö-

mürüyü ve baskıyı gerektirmeyen *Büyük Düzen'in* engellenmesi için halkın üzerindeki baskı artırıldı; ama sömürü pek fazla artırılmadı ve halk, *büyük düzensizliğin* kaçınılmaz sonucu olan savaşa girdi. Herkes belli bir süre ekmeğini sağladığı işde, savaş için silâh yapan işletmelerde çalıştı.

YÖNETİMİN DEVRİLMEMESİNİN NEDENİ

Yönetim devrilmedi; çünkü bu tür yönetimlere özgü olan bir yol, fetih savaşı, henüz açık gibiydi. Yönetim, halkı henüz bu yola gitmeğe zorlayabilecek durumdaydı.

HALKIN VE YÖNETİMİN SAVAŞTAKİ DURUMU

En-eng'teki bir çetenin elinde bulunan beceriksiz yönetim orduyu yeterli silâhlarla donatmaksızın denizin ötesine yolladığında ve ordu yenildiğinde, kıyıda yaşayanlar küçük tekneelerle denize açılıp ağır topçu ateşi altında babalarını ve oğullarını geri getirdiler. Böylece halkla yönetim arasındaki ilişki daha yoğunlaştı. —Hu-ih, ordusunu soğuk kış için yeterli giysilerle donatmaksızın Su'ya yolladığında, ve halktan askerler için yünlü giysiler istemek zorunda kaldığında halk isteneni yaptı; bu işle uğraşırken de yönetimin bir suç olarak nitelendirilebilecek ihmalini bir süre unuttu. Bu felâket, halkla yönetim arasındaki ilişkiyi yoğunlaştırdı.

ÜÇÜNCÜ KİŞİDE YAŞAMAK

Me-ti öğrencilerine, o günkü uğraşlarını, san-

ki uğrunda savaşmayı amaçladıkları sınıf için hazırlananan bir biyografide yer alacakmışcasına yazmalarını öğütledi.

YANLIŞLARI ONAYLAMAK, ONLARI HAKLI GÖSTERMEĞE ÇALIŞMAKTAN İYİDİR

Me-ti, Su'dan geçerken ülke büyük bir savaş beklemekteydi. Parti, ülke içinde düşmanların eyleme geçtiklerini sezdiğinden, çok sayıda tutuklama yapılmıştı. Me-ti, hemen hemen kimsenin insanları sırf tutuklandıkları için suçlu saymadığını övgüyle belirtti. Buna karşılık pek çok kişi, kendilerinden kuşkulanılanların da tutuklanmasını onaylamaktaydı. İlgili makamların gerçek suçluları bulamaması yanlış bir tutum sayılıyordu; ama gerekli denetimi yapamayan bu makamların hiç olmazsa kötülüğe karşı toptan bir tutum alması onaylanıyordu. İyi cerrahlar kanserli kısmı sağlıklı etten ayırır, kötüleri ise sağlam kısmı da beraber keser, deniyordu. Me-ti, halkın tutumuna hayran kaldı ve şöyle dedi: Polislerine kötü, beceriksiz ve budala hizmetkârlar gözüyle bakıyorlar ki, bu da bir şeydir.

SU POLİSİ

Me-ti, şöyle dedi: İyi adamlar istemek yerine, iyi görevler yaratın! İyi bir görev, iyi adam gereklirmeyen görevdir. Polislik bir meslek değildir. Yalnızca kısa süreli bir görev olabilir. Bazı işler vardır, ancak kısa bir süre görülebilir. Polislik işi de bu işler arasındadır. Polisin polislikte değil, çalışan insan olmakta tecrübeli olması gerekir.

EDİNİLEN DENEYLERİN TOPLUMSALLAŞTIRILMASI

Me-ti, şöyle dedi: Kimseyi, özellikle o alanda «deney sahibi» olduğu için bir kamu görevinde tutmamak gerekir. Böyle bir görevde bulunan kişi, deneylerini kendine ait bir malmış gibi değerlendirmek yerine, başkalarına aktarmasını öğrenmelidir.

İŞÇİ VE İŞÇİ SINIFI

Me-ti, şöyle dedi: Klâsik yazarların yazılarından işçi sınıfının şu ya da bu koşullar altında nasıl bir tutum alacağına ilişkin bir şeyler söylemeyi öğrenmekten daha kolaydır *Büyük Yöntem*, kitlelerin devinimine ilişkin bir öğretidir. Birimler, kitlelerin küçük parçaları ya da doğrudan doğruya kitleler olarak ele alınır; bu da birimler içersinde de bir birlik oluşturmayan oluşumların, kitle oluşumlarının ortaya konmasıyla gerçekleştirilir.

TEK'E İLİŞKİN ÖĞÜTLER

Klâsik yazarların tek işçiye verdikleri öğütler arasında, onun işçi sınıfıyla olan ilişkisine değinmeyeni yok gibidir. Bu yazarlar hep işçinin ancak kitlenin iyi bir parçası olarak davrandığı takdirde etkin eylemde bulunabileceğini gösterirler.

TARİHSEL ÖZELEŞTİRİ ÜZERİNE

Me-ti, klasik yazarların yapıtlarında bireyin tutumuna ilişkin çok az öneri bulmuştu. Çoğun-

lukla sınıflardan, ya da yine insanlardan oluşan başka büyük topluluklardan söz ediliyordu. Me-ti, buna karşılık tarihsel bakış açısının çok yararlı diye nitelendirildiğini saptadı. Bunun üzerine o da uzun süre düşündükten sonra bireye, tıpkı sınıflarda ve büyük insan topluluklarında yaptığı gibi kendisine tarihsel açıdan bakmasını ve tarihsel davranmasını öğütledi. Bir yaşam öyküsünün konusu olarak yaşanan, belli bir önem kazanır ve tarih oluşturabilir. Komutan Ju Seser, anılarını kaleme alırken kendisinden üçüncü kişi gibi söz etmişti. Me-ti, şöyle dedi: İnsan, üçüncü kişide de yaşayabilir.

BÜYÜK YÖNTEMDEKİ EŞİTSİZLİK ÖNERMESİ

Me-ti, şöyle dedi: Hiç kuşkusuz bazı kişiler He-leh'i, görüşleri kendilerine karşıt biçimde iletildiğinde daha iyi anlarlar. Başkalarına ise hem gözüpek, hem de dikkatli olan bu öğretiyi dikkatle ve dikkati amaçlayan bir öğreti olarak sunma gereği vardır. «Bir eşit bir değildir» önermesi, bazı aldatmacalara dikkati çeker, ama önermenin kendisi de aldatmacalar içermektedir. Aslında önermenin şöyle olması gerekirdi: «Bir yalnız bire eşit değil, aynı zamanda bire eşit değildir de». Bu önerme şunu dile getirir: Uzun süre kendisine sadık kalması sağlanabilecek bir şey bulunamaz; bunun gibi, konuşulduğu sürece, bir tümceden fazla konuşulduğunda, aynı konunun alanında kalmağa hazır bir kavram da bulunamaz. «Tahta tahtadır» önermesi, ancak dikkatli kullanıldığı sürece yararlı olabilir. Tahtadan bir ev ismarlarsam, bu önermeyi bana taştan yapılma

bir ev vermek isteyen her mimara karşı kullanabilirim. Böyle bir durumda: «*Tahta* tahtadır, demir tahta değildir», diyebilirim. Buna karşılık tahta tahta olabilir, ama kötü tahta olabilir, ve mimar bana şöyle diyebilir: «Tahta tahtadır»; böylece kötü tahtanın da tahta olduğunu belirtir, benim siparişim de yanlış anlatılmış olur.

KA-MEH VE FU-EN'İN FİLOZOFLUKLARI

Ma-te, şöyle sordu: Ka-meh ve Fu-en birer filozof sayılabilir mi? Me-ti, şöyle karşılık verdi: Ka-meh ve Fu-en, filozofların yalnızca dünyayı açıklamayı değil, aynı zamanda dünyayı değiştirmeyi de erek bilmelerini istediler. Bu göz önünde tutulduğunda Ka-meh ve Fu-en birer filozof sayılabilir. Ma-te, sordu: Peki dünya açıklamakla aynı zamanda zaten değişmiş olmaz mı? Me-ti, karşılık verdi: Hayır. Çoğu açıklamalar yalnızca olanı haklı gösterme çabasından başka bir şey değildir.

GÜZEL NEDİR?

Büyük mimar Len-ti, yeni bir güzellik ülküsü ortaya atmıştı. Yararlı olanı güzel saymıştı. Ko-ha kentinde işçiler için konut yapılacağında, ona baş vurdular. Len-ti de hiç süsü olmayan, içinde ise oturacakların tüm gereksinimlerinin düşünüldüğü evler yaptı. İşçiler konutlarına taşındıktan kısa süre sonra Len-ti, onların yeni evlerinden memnun olmadıklarını duydu. Konutlarını güzel bulmamışlardı. Len-ti, ama bu konutlar güzel, diye bağırdı. Onları yaparken sizin makinelerini-

zi örnek aldım; makineleriniz ise yaşamımda gördüğüm en güzel şeylerdi. Üstelik de yararlı şeyler. Ben de en yararlı insanlar için en yararlı konutları yapmak gerekir, diye düşündüm. İşçiler şöyle karşılık verdiler: Çalıştığımız fabrikalarda her şey pratik amaçlara göre düşünülmüştür, orada yararlı olmayan şey yoktur. Bize de ancak yararlı olduğumuz ölçüde gerek duyulur. Yalnızca yararlı olandan tiksiniyoruz. Yaşamımızı kemiren makine, metal ve camdan yapılma; şimdi sen kalkmış eşyalarımızı da metal ve camdan yapıyorsun. Bu yaptığın, mavnayı yürütürken deri kamçıyla dövülen bir forsaya, oturulacak yerleri deri şeritlerden örülü sandalyeler sunmağa benziyor. Belki de güzel olan, gerçekten de yararlı olandır; ama o zaman bu demektir ki, makinelerimiz güzel değil, çünkü onların bizim için yararı yok. Len-ti, üzüntüyle şöyle bağırdı: Ama makineler yararlı olabilirdi! Evet, diye karşılık verdi işçiler, senin yaptığın evler de güzel olabilirdi, ama değiller işte!

PAMUĞUN FİYATI

Me-ti, şöyle dedi: Yüz yıl önce yarım kilo pamuğun fiyatı bugünkü kadardı. Aradan geçen zaman içersinde bazen bu fiyat onbeş katına çıktı, bazen de yarısına düştü. Büyük buluşlar yapıldı, dev barajlar kuruldu, savaşlar oldu. Bugün yüz yıl öncesine oranla üç bin kez daha çok pamuk üretiliyor, ama fiyat aynı fiyat. Pamuğun pahalı olmasına yol açan hava koşulları değil, aracılardır. Onu ucuzlatacak olan da buluşlar değil, ama *Büyük Devrim*'dir.

GÜVENİLİRLİK

Me-ti, şöyle dedi: Bir tutam aklı olan kişi, uçup giden kum tanesi kadar güvenilir olmaktan uzaktır. İki tutam aklı olan kişi ise kaya gibi sapasağlam ve güven vericidir.

Hİ-YEH'İN SUÇLARINDA AKLIN VARLIĞININ KANITLANMASI

Hi-yeh'in işlediği suçlarda akla uygun bir yan bulunduğunu kanıtlamağa çalışan Me-ti, şöyle dedi: Onu izleyenler, suçlarından ötürü değil, davranışlarında akla uygun bir yan bulunduğu için ardından gidiyorlar. İşçilerin Ga'lı zenginlerce sömürülmesine bir de yabancı zenginlerin sömürmesi eklendi. Hi-yeh'in yönetimdeki selefleri, ülkedeki sömürü sistemini korumuşlardı. Ama bu sistemi tutarlı biçimde sürdürmüşlerdi; örneğin bu sistemin ekonomisi açısından zorunlu olan dış ülkelerle savaşı istememişlerdi. Malların üretimine konan kısıtlamaları kaldırmadıkları halde üretilen malların dağılımına da açık kısıtlamalar getirmemişlerdi. Oysa Hi-yeh, yürürlükteki sistemden çıkarı olanlar açısından akıllı görüşler savundu. Bu yüzden onları toplamasını bildi. Küçük burjuva sınıfından olanlara kasap dükkânları ya da giysi satılan dükkânları için savaşın zorunlu olduğunu göstermesi, onlara askerlik hizmetine ilişkin buyruklar vermesi, akıldışı davranışlar değildi. Buna karşılık büyük fabrikalarda çalışan işçiler, ona deli gözüyle baktılar; çünkü üretimlerini özgür ve her türlü kısıtlamadan uzak bir yapıya kavuşturmalarına izin verildiği takdir-

de savaşların gerekli olmadığını seziyorlardı. İşçiler küçük burjuva sınıfından olanlara akla uygun olarak yalnızca savaşı gerekli kılan çalışma biçimlerinden vazgeçmelerini söyleyebilirlerdi; buna karşılık önerdikleri çalışma biçiminin savaşı gerektirmediğini söyleyemezlerdi.. Köylüler de alıştıkları küçük işletme tipinin sınırları içersinde kaldıkları sürece, Hi-yeh'in konuşmaları onlara da akla uygun geliyordu. Akla aykırı olan, bu köylülerin küçük işletme tipini sürdürmekte direnmeleriydi. Bütün bunları göz önünde tutmaksızın Hi-yeh'in kanıtlarını çürütebilmek olanaksızdı.

AKILLILIĞIN İKİ TÜRÜ

Akşam yemeğini sağlayabilmek için akıllı olmağa gerek vardır; bu akıllılık, amirin sözünden çıkmamak olabilir. Başka bir akıllı iş de, üst-ast sistemini ortadan kaldırmaktır. Ama bu girişim için de yukarda sözünü ettiğimiz birinci türden akıllılık gereklidir; çünkü bu girişimi gerçekleştirmek için de insanın akşam karnını doyurması zorunludur.

AKILLI, İYİ, YÜREKLİ

Akıllılar akıllı, iyiler iyi ve yürekliler yürekli davranır.

DİYALEKTİK ÜZERİNE (BÜYÜK YÖNTEM NE ZAMAN DOĞDU?)

Me-ti, şöyle der :

İnsanlar şunları gördüler : Tüm gereksinimlerin karşılanmasına iki sınıf karar veriyordu,

ama bu sınıflar, gereksinimlerin karşılanması için çaba harcamıyordu; her iki sınıf da öteki sınıfların yararlarını temsil etmiyordu, ama her ikisinin de birbirine karşıt yararları vardı; bazılarının varlıklı olmasının koşulu, geri kalanların yoksul olmasıydı; belli bir açıdan ilerleme diye nitelendirilebilen, başka açıdan bir gerileme olarak belirginleşiyordu; devletin ön koşul olarak bir birlik olması niteliği, devleti oluşturan sınıflar arasındaki ayrılıktan doğuyordu; belli yararları korumak için bir araya gelen insan toplulukları, başka yararlar ortaya çıktığında hemen bölünüyor ve topluluk içersinde savaş başlıyordu; bir gün mülkiyet olan, ertesi günü bir borca dönüşebiliyordu; insanın insanı sömürmesinde kullanılamayacak her şeye değersiz gözüyle bakılıyordu; büyük grupların davranışlarına ilişkin olarak önceden söylenenlerin, bu grupların kimlerden oluştuğu ve hangi yararlarının birbirine karşıt düştüğü bilinmedikçe, ne denli doğru çıkacağı belli değildi; belli bir noktadan ötesine egemen olmak olası değildi; ordu, devlet, işçiler. para, kaba güç vb. gibi kavramları, örneğin zamanı, yeri ve belli bir toplum düzenini göz önünde bulundurmaksızın kullanabilmek olanaksızdı; aynı davranışın uygun düşeceği eş durumlar. sanıldığından ya da öncesinden daha enderdi; işte insanlar bütün bunları ve daha başkaca şeyleri gördüklerinde, *Büyük Yöntem* doğdu.

ÖLDÜRMEK ÜZERİNE

Klasik yazarlar, öldürmeyi yasaklayan kurallar getirmemişlerdir. Bu yazarlar, acıma duy-

guları en güçlü olan kişilerdi; ama önlerinde inandırma yoluyla yenilgiye uğratamayacakları insanlık düşmanları gördüler. Klasik yazarların tek amacı, öldürmenin artık kimseye yarar sağlamayacağı koşullar yaratmaktı. Saldıran ve gelişmeleri engelleyen kaba güçle savaştılar. Kaba güce yine kaba güçle karşı koymaktan kaçınmadılar.

SANATÇILAR SAVAŞIM VEREBİLİR Mİ?

Hi-yeh'in baskısının en çok arttığı dönemde bir yontucu Me-ti'ye, hem gerçekten ve doğruluktan ayrılmamak, hem de polisin eline düşmemek için ne yapabileceğini sordu. Me-ti, ona şunu öğütledi : Gebe bir işçi kadın heykeli yap, kadın üzüntü dolu bakışlarla karnını süzsün. O zaman çok şey söyleyebilmişsin demektir.

KÖTÜ MEMUR

Me-ti, kötü memuru şöyle betimler: İşleri kolaylaştırmakla görevlendirilmiştir, ama işleri güçleştirir. Yalnızca yaptığıyla değil, yapmadığıyla da pahalıya mal olur. Bu tür memur, aylığından daha pahalıya gelir. Amacı onsuz olunamayacağını kanıtlamaktır. Kendisine söyleneni yaptığında yerinde kalır; yeteneksiz oluşundan, işini yapamadığı zaman da yerinde kalır. Genellikle tembeldir; ama çalışkan olduğunda verdiği zarar daha az değildir. Genellikle parayla satın alınabilir; parayla satın alınamıyorsa, o zaman ona herhangi bir işi gördürebilmek tümüyle olanaksızdır. Ortada yönetilecek bir şey bulunmasa bile, yönetici yerinden ayrılmaz.

Hİ-YEH'İN ÖĞRETİSİ VE GENÇLİK

Ne yapacağını şaşırmış biri, sürgünde yaşayan Me-ti'ye şunları anlattı : Gençlik Hi-yeh'in avucunda; ve Hi-yeh, gençliğin bir ulusun geleceği olduğunu, yirmi, otuz yıl içerisinde tüm ulusa öğretisini kabul ettirmiş olacağını söylüyor. Me-ti: Hangi öğretiyi? diye sordu. Çaresiz kalmış olan adam : Bu öğretiye göre toplumda sınıflar yokmuş ve bugün var olan düzen, adil bir düzenmiş, diye karşılık verdi. O zaman Me-ti, şöyle dedi: Yirmi, otuz yıl sonra bugünün gençleri hiç kuşkusuz toplumda sınıfların bulunduğunu algılayacaklar, çünkü bir azınlığın yararına olarak bülün yükleri onlar taşıyacaklar ve bu durumu adalete aykırı bulacaklar. Gençlik artık gençlik olmaktan çıktığı zaman da Hi-yeh artık onları avucunda tutamayacak. Evet, gençlik bir ulusun geleceğidir, ama ancak olgunlaştığı zaman!

BAŞARI ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Genel yargı, başarı kazanıldığında başarandan yana, başarısızlık durumunda ise başarısıza karşı olur; buna kızmak ve düş kırıklığına uğramak, ancak delilere özgüdür. Başarı insanı başarılı, başarısızlık ise zayıf kılar. Başarılı olanı tırmanılması zor doruğa ulaştıran sağlam adımı yalnız başkaları değil, başarıyı kazananın kendisi de görür; başarısızlığı getiren aksamayı ise, başkalarının yanında, adımı atan kişi de farkeder. Başarı, insanı güzel, cömert ve kendine güvenli kılar, en azından insanın yüzü

olur. Başarısızlık ise var olan bir yüzü silebilir. En iyi toplum biçimi, en çok sayıda insana en büyük başarının kapılarını açabilen toplumdur.

ÜÇÜNCÜ KONU

Me-ti, şöyle der: İki insan arasındaki ilişki, ikisini de ilgilendiren bir üçüncü konunun varlığı halinde iyi olur. Mi-en-leh, şunu ekler: Aynı durum, irili ufaklı insan toplulukları açısından da geçerlidir. Topluluklar kendilerinin dışında bir konuya dönük olurlarsa, kendi aralarındaki sorunlar çok daha kolay çözüme ulaşır. Me-ti, iki elin, örneğin erkekle kadın elinin ortak bir işte, örneğin kova taşırken buluşmasından yarar bekler; Mi-en-leh için aynı durum, genç ulusların ellerinin tarihin çarkını döndürürken buluşması halinde, bu uluslar için de geçerlidir.

FİLOZOFLARIN KARŞISINA FİLOZOF OLARAK MI ÇIKMAK GEREKİR?

Me-ti, şöyle der : Üstad Ka-meh, filozofların karşısına yaşamının çeşitli dönemlerinde farklı çıktı. Önce onlara bir filozof olarak yaklaştı ve savlarını kendi bakış açıları yönünden eleştirdi. Sonra onlara filozoflukla ilgisi bulunmayan biri olarak yaklaştı ve yine onları örnek alarak insanın yaşamak için felsefe yapması yerine, felsefe yapmak için yaşamasının ne gibi tatsızlıklara yol açabileceğini gösterdi. Sonunda ise artık filozoflarla değil, ama uygulamaya ilişkin araştırmalarla ilgilendi, filozofları ise zaman zaman yapışkan sinekler gibi eliyle kovaladı.

BASKI DÜZENİ ÜZERİNE

Klasikler şöyle demez : Baskı ve sömürü düzeni her zaman ayakta kalmıştır, bundan sonra da kalacaktır. Ya da şunu da söylemezler: Bu düzenler her zaman vardı, ama bundan böyle artık olmayacak. Klasikler daha açık ve kesin konuşarak şöyle derler: Baskı ve sömürü düzenleri şu ya da bu zamanda, falanca ve filanca biçimde, çeşitli nedenlerden ötürü insanlar için var olmuştur. Üstelik klasikler, bu düzenleri her zaman gereksiz ya da verimsiz bulmuş da değillerdir. Bu denli açık ve kesin oldukları için de kendilerine şunu söyleyebilecek denli güvenebildiler: Şimdi bu düzenlere gerek kalmadı, onun için ortadan kaldırılmalarına girişilebilir.

AĞLANDIRMADA DEĞİŞİKLİK YAPMANIN YARARLARI

Ni'li subaylar, fetih savaşına karşı olan bir gurup devlet adamını öldürdüklerinde, gazeteler onları suçlu değil, aktivist diye nitelendirdi. Belirtilmek istenen, bu subayların eylemden yana aktivistler olduklarıydı. Böylece girişilen eylemin yargılanması yerine, yalnızca konuşmanın mı, yoksa konuşmanın yanı sıra eylemde bulunmanın mı daha iyi olacağı konusunda tartışılması sağlandı.

EKMEK VE İŞ

Ga halkı, ekmek ve iş istemişti. Çünkü pek çoklarının işi ve bundan ötürü de yiyecek ekmeği yoktu. İleri sürülen istek, ekmeğin karşılıksız

değil, emekle kazanılmak istendiğini dile getiriyordu. Ti-hi yönetimin başına geçince, halka önce iş, ondan sonra da ekmek vermek istediğini açıkladı. Gerçekten de savaş hazırlıklarına hizmet eden iş alanları açtı. Ama gerekli alanlarda çalışılmadığı için, eksikliği duyulan şeylerin sayısı arttı. Bunun üzerine Ti-hi, şu sloganı buldu: Ya ekmek, ya iş.

EKONOMİYİ YÖNETENLERİN GEREKLİLİĞİ ÜZERİNE

Me-ti, ekonomiyi yönetenlerin kendi varlıklarının gerekliliği üzerine söyledikleri masallara çoğu kez güler ve şöyle derdi : Bu yöneticiler ekonomiyi işçilere hep çok karışık bir şeymiş gibi gösterirler; kendileri karıştırdıkları sürece ekonomi gerçekten de karışık bir konudur. Çünkü en büyük kargaşa, doğrudan doğruya kendileridir. Ekonomileri plandan tümüyle yoksundur, herkes birbirinin zararına çalışır, birinin kazancının kaynağı ötekinin zararıdır; bu yöneticiler, plan yapmanın güç olduğunu söylediklerinde, karşılık olarak onlara, bu tür planların gereksiz, dahası zararlı olduğunu söylemek gerekir. Bu yöneticilerin kargaşası, düzensizliğin kargaşasıdır, harcadıkları çabalar ise onlar için kazanç kaynağı olan düzensizliğin ayakta tutulmasını ve yaygınlaştırılmasını amaçlar. Bu yöneticiler, düzensizlik için kesinlikle gereklidir; düşünceleri ise yalnızca sömürü düzeni için yararlıdır.

GEREĞİNDEN AZ İSTEMEK, GEREĞİNDEN ÇOK İSTEMEK OLABİLİR

Me-ti, şöyle dedi : Ga ülkesi, birkaç yıl halk egemenliği altında yaşadı. Bu yönetim, halk için iki şey yaptı. Dışa karşı bir barış politikası yürüttü, içerde ise çalışan kesimlerin gelirini yükseltti. Ama ticarette ve üretimin türünde bir değişiklik getirmedi. Yürürlükte olan üretim düzeni tüm güçleri kullanacak yerde bu tür bir kullanmayı engelliyordu. Böylece eskisinden daha çok üretim yapılmadı, ama eskiden olduğundan daha çok mal dağılımı gerçekleştirildi. Savaş ise eskiden olduğu gibi, gerekliliğini korudu, buna karşılık savaş için hazırlık yapılmadı. Ülke bir çöküntü sürecine girince halk yönetimi iş başından kovuldu.

KA-MEH'İN ÖĞRENCİLERİ TÜM SORULARA VERECEK KARŞILIK BULURLAR

İnsan Ka-meh'in öğrencilerinin konuşmalarını dinlediğinde, onların tüm soruların karşılığını bulmuş olduklarını izlenimine kapılıyordu. Bu yüzden de bir çok filozof tedirgin olmuştu. Bu öğrenciler için şöyle deniyordu: En zor sorular sorulduğunda bile, sorunun çok kolay olduğunu söylüyorlar. Her şeyi ekonomiye bağlıyorlar ve her şeyi üretim biçiminde yapılacak değişiklikten bekliyorlar. Onları dinlediğinizde sanıyorsunuz ki tüm bilmeceler çözülmüş ve yaşam, pasta yapmak kadar kolay. Bunları duyan Me-ti, öğrencileri koruyarak şöyle dedi: Eğer sorunlardan birkaçı çözülmüş olsa, başka sorunların ortaya çıkmaya-

cağı varsayılabiliyorsa, o zaman temel sorunların çözümlenmesini isteyen kişilerin, karşılarına çözemeyecekleri çok sayıda soruyla çıkıldığında sabırsızlanmaları olasıdır. Toplumun şu andaki durumu o denli kötü ki, tüm alanlar aynı zamanda yıkıma uğruyor. Bundan ötürü toplumun durumu üzerine bir şey söylendiğinde, her alan üzerine bir şey söylenmiş oluyor.

DÜŞÜNCE ALIŞTIRMALARI

Bu sözler, badana ustasının çok iyi niyetler besleyen dürüst bir insan olduğu, yalnızca ona iş verenlerle onun buyruğunda çalışanların alçak diye nitelendirilmesi gerektiği görüşünde olanlar içindir.

Onu badana yaparken görenlerin çoğu, eski, köhne ve içi kokuşmuş barakanın tüm çatlaklarını ve deliklerini sıvamak için harcadığı çaba karşısında sarsılıyor. Alnından ter damlamıyor mu? Kendine bir dakika olsun dinlenecek zaman ayırıyor mu? Badanayı satın alırken hile yapıyor mu? Badana kötü mü? Badanadan sonra her şeyin yine çok güzel görüneceğini söylüyor da, kendi buna inanmıyor mu?

Ama esriklik veren içkiler içmiyor, bir köy evinde yaşıyor ve kadınlarla zaman yitirmiyor.

Kimi insanlar içip sarhoş olduktan sonra kötü şeyler yaparlar. Ama ne yazık ki kötülüğü ayıkken yapanlar da vardır. Saçma sapan davranışlarda bulunmak için 10 kadeh bira içilmiş olması gerekmez; bir bardak su içtikten sonra da saçmalık yapmak olasıdır. İşte bunun gibi insan bir köylü evinde yaşarken koca bir ulusun

ekonomisini batağa sürükleyebilir, ucuz bir tahta sıranın üstünde otururken yaptırdığı tapınakların planlarını inceleyebilir ve onlara daha birkaç kilometre duvar ekletebilir. İnsan kadınlarla çok zaman yitirebilir; ama bana karşı bir saldırı planlamış olan kişi, beni yakalayabileceği zamanı bir kadınla yatakta geçirirse, bu zararlı mıdır? Toplama kamplarında nöbetçilerin kadınlarla sevişmekleri saatlerde tutuklular dayak yemez.

Duvarcı ustası içki içseydi ve iyice sarhoş olduktan sonra, isterse peltek bir dille, fabrikaların fabrikalarda çalışanlara, Doğu Prusya topraklarının da bu toprakları ekenlere ait olacağını söyleseydi, çok daha iyi olurdu. Ayrıca keşke bir sarayda yaşasaydı da, savaş yerine barış planları yapsaydı!

ÖNEMLİ OLAN

Öğrenci Ro, şöyle dedi: Yoksul ve varlıklı ayrımının bulunması adaletsizliktir. Me-ti, şunu ekledi: Zenginlerin adaletsizliği. Öğrenci Ro, şöyle dedi: Yoksulların adalet sevgisi daha büyüktür. Me-ti, şu karşılığı verdi: Öyle midir, bilmem. Ama yoksullar adaleti, varlıklılar ise adaletsizliği gereksinir. Önemli olan da budur.

KÖTÜ DÜŞÜNCE ÜZERİNE

Ozan Kin-yeh, kötü düşünceli olmakla suçlanarak vatanından kovulmuştu. Kendisi ise suçlamanın kötülerin düşüncelerince yapıldığını, böylesinin çok daha iyi olduğunu söyledi.

HER ŞEYI YAPAR MIYDIN'?

Yöneticilerin acımasızlığı karşısında öfkeye kapılan biri Mi-en-leh'e şöyle dedi: İyi bir dava uğruna her dürüst eylemi yapardım. Bu sözlerle henüz istediği karşılığı alamamış görünen Mi-en-leh, sordu : Peki iyi bir dava uğruna daha başka ne yapardın?

Mİ-EN-LEH'İN ÖĞRENCİLERİNİ TANIMLAMASI

Mi-en-leh, şöyle tanımlar öğrencilerini: Onların, savaşımlarının onlara kazandırdığından başkaca bir nitelikleri yoktur; adlarını başardıkları işlerden alacaklar ve ele geçirecekleri evlerde oturacaklar.

Onlar, kendilerinin nasıl olmaları gerektiğinden önce, partinin nasıl olması gerektiğini bilirler.

Yola çıkmak gerekiyorsa, nereye gidecekleri-ni bilmeksizin istasyona yönelirler. Nereye gidileceğini bilenler ise, kimin gideceğini bilmezler.

KİTAP OKUMAK ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi : Kitap okuyan çok kişi görüyorum; bu, onlara kimsenin öğretmediği zor bir sanattır. Ön bilgileri, kitapların güçlü ve zayıf yanlarını ayırabilmeleri için yeterli değildir. Bilgi kazanabilmek için daha önce bir şeyler bilmeyi şart koşan bilimsel kitaplardan söz etmiyorum. Ama anlatıların okunması da güçtür. Çoğu kez yazar, yazdığı kitabın dünyayla kurduğu ilginin çok daha fazlasını, okurun kitabın dünyasına gös-

termesini sağlamış olur. Yazarın etkisiyle okur, kitap yüzünden, kitapla betimlenmesi öngörülmüş dünyayı unutur. Kolayca öğrenilebilen, ama ilk bakışta anlaşılması zor bazı yollara baş vurularak bir gerilim sağlanır; bu gerilim okurun ilgisini olayların nasıl gelişeceğine çeker ve okura olayların nasıl olduğunu unutturur. Okur, başkaca yalanları öğrenebilmek için o an'a değin öğrendiği yalanları yutar. Okuruna arada sırada kitabı elinden bırakıp okuduklarını düşünmek ve kendi düşüncelerini yazarın düşünceleriyle karşılaştırmak olanağını sağlayacak biçimde yazan bir yazar, zayıf bir yazar sayılır. Böyle bir yazar için, okuyucularını avucunun içine alamadığı söylenir. Alışılagelmiş estetik anlayışına göre yazarın düşünceleri gizli olmalı ve güç anlaşılmalıdır. Ayrıca okur şu soruyu yöneltmelidir kendi kendisine: Yazar, istediğinin ne kadarına erişmiştir? Araştırılması gereken nokta, işlenen cinayetin haklılığı değil, cinayetin gerektiği biçimde işlenip işlenmediğidir. Gerçekte kitapları okurken, onlara kendilerinden kuşku edilmesi gereken kişilerin kaleminden çıkma yazılar olarak bakılmalıdır. Çaresiz kalmış kişilerin büyük kitleler halinde kanlı savaşlara itilmesine yardımcı olan, ya da kendileri çaresizlik içersinde böyle savaşlara itilen yazarların, buğdayı çürütüp insanları aç bırakan, tekme atan ya da kendilerine tekme atılmasına meydan veren yazarların kaleminden çıkma anlatılar, kuşkuların en büyüğü ile değil de, neyle karşılanır?

[USTALARIN YAŞAMI]

Dönemlerinin en büyük davranış öğretmenleri olan iki usta, Ka-meh ve Eh-fu, bireylerin davranışı üzerine az şey öğrettiler. Aileye karşı tutum ne olmalıdır, insan hayatını nasıl kazanmalıdır, hemcinslerine nasıl davranmalıdır, nasıl saygınlık kazanmalıdır, evlenmelidir, sanat yapmalıdır, kısacası insan nasıl yaşamalıdır —sözü geçen ustaların öğrencileri, bu konularda çok az şey öğrendiler. Ustaların kendi yaşamları da çok yalın geçti. Ne ailelerine, ne de yakın dostlarına karşı dikkati çekecek biçimde davrandılar. Biri varlıklıydı. Öteki ise para sıkıntısı içinde yaşadı. İkisi de kendileriyle konuşanların tümünü inandırmayı başaramadılar, sık sık da başarısızlıklarla karşılaştılar. Söylediklerinin çoğu çıkmadı. Büyük yapıtları tamamlamadan bıraktılar. Düşüncelerinin çoğunu, başkalarının düşüncelerini eleştirerek açıkladılar; bundan ötürü kitapları, ancak bu ustaların karşıtlarının kötü kitapları da okunduğu takdirde kısmen anlaşılabilir.

[ÇAY NASIL İÇİLMELİ?]

Me-ti, şöyle sordu: Üstad Ka-meh, çayını, sanki Si koyunu kurutuyormuş gibi mi içmeliydi? Si koyunu çay içercesine kurutmak daha iyi olmaz mıydı? Binlerce insan kürek sallarken, kimileri yalnızca masa başında plan çizmiyor mu? Ya da üstad Ka-meh, yeryüzünün yarısına hükmedenlerden korkmayan Ka-meh, icra memurunun önünde korku göstermemeli miydi?

AYGITLARA VE DÜŞÜNCELERE İLİŞKİN SORULAR

Me-ti, şöyle dedi: Yıkıntılar arasında bronz ya da demir parçaları bulduğumuzda şöyle sorarız: Eskiden nasıl bir aygıttı bunlar? Neye yararlardı? Silâhlar savaşları, süsler de ticareti kanıtlar. Böylece insan türlü türlü olasılıklar ortaya çıkarır.

Eski zamanlardan kalma düşünceler üzerinde neden böyle durulmuyor?

DÜŞÜNCELERİN TEMELİ

Ro, şöyle dedi: Düşünceler kendi kendilerini açıklar. Me-ti, şu karşılığı verdi: Her akşam kıyısında oturduğum akarsudan iki ışığın oluşturduğu bir şey geçer. Işıkların yüksekte olanı altın rengi, daha alçakta yananı ise kırmızıdır. Bu ışıkları taşıyanın bir sal olduğunu bilmezsem, ışıklara ilişkin olarak bin türlü şey düşünebilirim; düşündüklerim ise hem yetersiz, hem de alabildiğine abartmalı olabilir.

DAHA YAPILACAK OLANLAR

Düşünceleriyle olayları biçimleyen Ka-meh öldüğünde, yıkmak için savaşım verdiği çetenin yönetimi henüz kapsamını genişletmekteydi. Düşmanın parlak dönemi, henüz başlamamıştı.

DAHA YAPILACAK OLANLAR

Düşünceleriyle olayları biçimleyen Ka-meh öldüğünde, zafer sütunlarının üstünde henüz hekimlerin değil, kasapların adı yazılıydı; yapıl-

lar ise henüz onları yaratanların değil, onların tadını çıkartanların adını taşımaktaydı.

KLASİKLER VE ÇAĞLARI

Klasik yazarlar en karanlık ve kanlı dönemlerde yaşadılar. Onlar insanların en neşelisi ve kendine güveneniydi.

SANAT

Me-ti, Mi-en-leh'e karşı, eliyle tutuğu kömürleri elini kirletmeden ateşe atabilmekle övünürdü.

Mİ-EN-LEH'İN ÖĞRENCİLERİ

Me-ti, şöyle anlatır: Mi-en-leh'in öğrencileri yüzülerine boya sürmeden ve sakal takmadan kendilerini çok iyi değiştirebiliyorlar. Kentin alt kesiminde bu öğrencilerin en iyilerinden biri çalışıyor. Yaklaşık olarak bir yıldır işçileri partiye sokma işiyle uğraşıyor. Kimi zaman ereğine sertlikle, kimi zaman da sabır göstererek ulaşıyor gibi. Bir yıl önce onu bir işçi olarak görmüştüm. Birkaç ay önce ise bir aydın gibi gördüm karşımda. Sık sık haklı çıktığından ve hemen hiç başarısızlığa uğramadığından, işçiler de ona güveniyorlardı. Ayrıca bu öğrenci sık sık ad değiştirir, aynı yerde asla uzun süre oturmaz ve hep değişik görünüştedir. Buna karşılık düşünceleri hiç değişmez.

Ben, kentin o kesiminde Mi-en-leh'in dört ya da beş örgütlendiricisinin birbiri ardından çalışmış olduğunu biliyordum. Ama Me-ti, onlardan sanki bir tek adamdan söz ediyormuşçasına söz etti; Mi-en-leh'in o iyi örencisinin dört ya da beş

annesi olduğunu sanki hiç göz önünde tutmuyordu.

ACIMA ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi: Mi-en-leh, acımalı bir insan değildi. Sömürülenlerin ve ezilenlerin sefaletini gördüğünde, içinde anında öfkeye dönüşen bir duygu uyanırdı. Aynı duygu, bilgiden yoksun kişilerde acımaya dönüşür. Bir anlamda yakınmayı andırır bir çaresizlik duygusuzdur bu. Mi-en-leh, şöyle derdi: Acıma kendilerinden yardım esirgenenlerden esirgenmeyen şeydir. Ben kendimi acı çekmek için değil, onların acılarına son vermek için acı çekenlerin yerine koyarım.

İÇKİ İÇMEK ÜZERİNE

Kin-yeh, kendisine sunulan esriklik verici bir içkiyi şu sözlerle geri çevirdi: Önümüzdeki birkaç yılda sağ kalma olasılıklarımızın, hükümetlerimizin şu andaki savaş hazırlıklarının haklı kılabileceği ölçüden iki kez çok olduğuna inanıyoruz; görevlerimizi kesinlikle saptayamıyoruz; aklın yolunda yalpa vura vura ilerleyebiliyoruz; başkalarının alın teriyle kazandıklarını kendi kazandıklarımızla karıştırıyoruz; bize kamu yararı için ne yapmak istediğimiz sorulduğunda, karmakarışık konuşuyoruz; bu durumda bir de içki içmemize ne gerek var? Ha, insanı ayıltan içkiler biliyorsanız, o başka!

KENTLERİN BETİMLENMESİ

Kin-yeh, şöyle anlatır: Ni-Yi kentinde içtim.

Ko kentinde konuştum. Bi-leh kentinde çalıştım. Len kentinde vakit öldürdüm. Mo-su kentinde öğrendim. İşte, bu sözlerle betimlemiş oldum sizlere bu kentleri.

ESKİ ZAMANLARDA BİR ADAMIN İDEALLERİ

Herkes ne yapacağını şaşırdığında soğukkanlılığını korumak; bizden herkes kuşkuya düştüğünde kendimize olan güvenimizi sarsmamak, ama onların kuşkulanmalarına da karşı çıkmamak; beklemesini bilmek ve beklemekten yorulmamak; bu konuda söylenen yalanları dinlemek, ama yalanlara katılmamak; ya da nefret edilmek, ama bu nefreti haklı kılacak biçimde davranmamak ve çok iyi görünüp çok bilgece konuşmamak; düşleyebilmek, ama düşlerin tutsağı olmamak; düşünebilmek, ama düşünceleri ereğe dönüştürmemek; yenginin ve yenilginin karşısına çıkmak, ama bu iki yalancıya da aynı biçimde davranabilmek; söylediğimiz gerçeğin, her söylenene kolayca inananlara tuzak kurulması amacıyla alçakların ağzında değişmesine dayanabilmek; uğruna yaşamımızı adadığımız şeylerin parçalandığını gördükten sonra, eğilip parçaları toplayabilmek ve onları kullanılmış aletlerle onarabilmek; tüm kazançları bir yığın yaptıktan sonra, bir çırpıda tehlikeye atabilmek; yitirmek, hep baştan başlayabilmek ve yitirilen üzerine tek sözcük söylememek.

Sefaletin her yeri kapladığı zamanlarda, bu sefaletin kaynağını bilenlerin sayısı çok az olur. Sefalet seli zaman zaman geri çekildiğinde ise bu kişiler kurumuş kaynakları gösterdiklerinde, kendilerine gülünür. Her şey yolunda gidiyormuş gibi görünür. İşlerin iyiye gittiği dönemde iş başında olan yönetim, becerikliliğinden ötürü övülür. En yoğun sefaletin egemen olduğu yerde sağlanan en küçük rahatlıklar bile alabildiğine büyütülür. Sefalet çekenlerin dostları ise amansızca izlenir. Böyle dostlar, havada fırtınanın izi yokken geminin çürüklüğünden söz eden kişilere benzerler.

ME-Tİ, ŞÖYLE DEDİ

Bir imparatorluk, yönetimi eline geçiren çetelerce uçuruma götürülürken, varılacak sonu kestirenlere şu nedenlerden ötürü pek inanılmaz: Büyük imparatorluklar, salt büyüklükten ötürü bir süreklilik izlenimi uyandırır. Günlük yaşam alışılan biçimde akışını sürdürür, fırıncılar ekmek satar, kitaplar basılır, gazeteler çıkar, insanlar evlenir, ölüler gömülür, evler yapılır. Bütün bu olup bitenlerde aklın katkısı vardır. İzleyici, olup bitenlerin hesabını fazla çıkartmaksızın, bütün bu akıllar toplamının, bu denenmiş davranışların, yöneticilerin delice hamleleriyle karşılaşmasını umut eder. Ve bu sayede yöneticilerin delice hamleleri biraz olasılık alanına girer, dahası biraz akla sığar olur.

UZAY

Me-ti, *uzaya* maddenin varoluş biçimi olarak bakılmasını öğütler.

NEDENSELLİK

Me-ti, doğa görüngülerinin belirlenmişliğinin tartışılmasına, ya da fizikçilere tartıştırılmasına karşı uyarıda bulunur. Me-ti'ye göre doğa bilimcilerinin uğraşısının özü, elden geldiğince çok sayıda belirlenimler saptamak ve bunları insanlar için yararlanılabilir kılmaktır.

EN KÜÇÜK CİSİMLERİN KESTİRİLMEZLİĞİ

Me-ti, şöyle dedi: Şimdilerde fizik, en küçük cisimlerin kestirilmezliğini saptıyor. Bu cisimlerin devinimlerini önceden kestirebilmek olanaksız. Sözü edilen cisimler, özgür istenç taşıyan bireylere de benzetilebilir. —Ama bireyler kendilerine özgü özgür istençle donatılmış değildir. Davranışlarının güç kestirilebilirliği ya da davranışlarını kestirmenin olanaksız oluşu, bizim açımızdan belirlenen niteliklerinin bulunmaması değil, tersine bu niteliklerden çok sayıda bulunması nedeniyledir.

POLİS ÜZERİNE

Me-ti, şöyle dedi : Devletin bir insanı sürekli olarak polis yapmağa hakkı yoktur.

BÜYÜK DÜZEN VE SEVİ

Jü, Me-ti'ye şöyle dedi : *Büyük Düzen*'den

yana olanlar, seviyi kaldırmak istiyorlar. Me-ti, şu karşılığı verdi: Ben bunu duymadım. Bildiğim tek şey, *Büyük Düzen*'in düşmanlarının seviyi neredeyse ortadan kaldırmış oldukları. Sevinin henüz ayakta kalabildiği yerde ise *Büyük Düzensizlik*, sevenleri en büyük güçlüklerle karşı karşıya bırakıp yıkılmalarını sağlıyor.

Mİ-EN-LEH'İN GEREKSİNİMLERİ

Mi-en-leh, küçük bir oda, bir masa, bir sandalye, bir leğen ve bir yataktan başka bir şeye gereksinim duymazdı. Patates yer, açık çay içerdi. Ama buna karşılık dünyanın tüm evlerinin, güçlerinin ve özgürlüklerinin çalışanların olmasını isterdi, başka deyişle dünyanın kökten değişmesini isterdi.

AŞÇI KADINLAR DEVLETİ YÖNETEBİLMELİ

Mi-en-leh, her aşçı kadının devleti yönetebilmesi gerektiğini söylerdi. Böylece hem devletin, hem de aşçı kadınların değişmesini amaçlardı. Ama bundan şu dersi çıkarmak da olasıdır: Devleti bir mutfak, mutfağı da bir devlet gibi düzenlemek yararlıdır.

[ÖĞRETMENLERİN BAŞARISI]

Kung fuçe'nin öyküsü, insanlığın en başarılı öğretmenlerinin başarılarının gerçekte ne denli az olduğunu gösterir. Kung fuçe, genel ahlâk düzeyini yükselterek çağının devlet biçimini ölümsüz kılmayı amaçlamıştı. Ama bu devlet biçimi sürdükçe ahlâk düzeyi de düştü, ve bu devlet bi-

çiminin sürekli olmayışı, ahlâkın yararına oldu. Kung fuçe, müzikle uğraşmanın çok yarar sağlayacağına inanırdı. Ama halk, müziğin kendisinden çok onun müziğe ilişkin açıklamalarıyla ilgilendi ve bunlar kalıcı oldu. Din konusundaki açıklamalarında ise Kung fuçe daha dikkatli davrandı ve çok konuşmadı; ancak onun bu alandaki suskunluğu, kör inançların onun yandaşları arasında her yerde olduğundan çok artmasına yol açtı. Halkın bu öğretmende, ya da daha iyi niyetli bir deyişle, bu öğretmenle birlikte kazandığı başarılar ise, çok daha büyük oldu. Kung fuçe'nin tutumunu yansılamak, halka büyük yarar sağladı. Eğer Kung fuçe'nin çoktan geçmişe karışmış yaşam biçimlerine ilişkin yargıları yinelenseydi, bu yargılar da çoktan adaletsiz olmuş oludu; ne var ki Kung fuçe'nin tutumu, her zaman adillerin tutumuydu.

[LAİ-TU'NUN ÖYKÜLERİ]

KİN-YEH, ŞÖYLE ANLATIR :

Lai-tu'nun beni sevdiğini henüz bilmediğim dönemlerde o, yalnız kaldığı zamanlar içine düştüğü kötü durumları anlatarak beni kaygılandırırdı. Anlattığına göre sık sık hiç bir iş yapmamaksızın, birbiriyle ilgisi bulunmayan düşlere dalarak saatler boyu oturuyordu. Odasındaki masayla sandalye ise gözüme bir gölge gibi görünüyordu. Giderek ben de bu durumlarla karşılaştığımda, Lai-tu'yu sevdiğimi anladım.

DİNGİNLİK VE SEVİ

Kin-yeh, dinginliğini korumağa çalışıyordu; Lai-tu'nun amacı ise onu bu dinginlikten uzaklaştırmaktı. «Dinginlik sevi ile bağdaşır mı?» diye sordu Lai-tu. Kin-yeh : «Evet», diye karşılık verdi.

BİR ÖNERİ

Sille yiyenler kolay kızarlar, Kin-yeh, Lai-tu'ya şöyle dedi: «Ben, senin sille yememeni sağlamağa çalışacağım; sen de kızmamağa çalış.»

LAİ-TU'NUN GÜZELLİĞİ VE MUTLULUĞU

Me-ti ile Kin-yeh, Lai-tu'nun güzelliği üzerine konuşuyorlardı. Me-ti, gülümseyerek şöyle dedi: «Bence mutlu insanlar bize hep güzel görünüyorlar. Sen de Lai-tu'yu mutlu ediyorsun.» Kin-yeh: «Hayır», diye karşılık verdi, «onu mutlu eden ben değilim; o kendisini benim için mutlu ediyor.»

KİN-YEH'İN SEVGİYE İLİŞKİN SÖZLERİ

Burada üzerine çok şey söylenebileceğinden kuşku etmediğim bedensel zevklerden söz etmiyorum. Amacım, üzerine söylenebilecek pek bir şey olmayan aşktan söz etmek de değil. Dünya, bu iki olguyla da yetinebilirdi. Ama sevgi bir üretim olgusu olduğu için, onu ayrıca ele almak gerekir. Sevgi, iyi ya da kötü yönde olmak üzere, sevenleri ve sevilenleri değiştirir. Daha di-

şardan bakıldığında sevenler yüksek bir düzenin üreticileri olarak görünürler. Tutkuludurlar ve engel tanımazlar; yumuşakbaşlıdırlar, ama zayıf değildirler. Her zaman ne gibi sevecen davranışlarda bulunabileceklerini araştırırlar (ve bunu yalnız sevdikleri için değil, herkes için yaparlar). Sevgileri için sürekli olarak yapıcıdırlar, sanki bir gün gelip de tarihini yazacakmışçasına, o sevgiyi tarihsel kılarlar. Sevenler için hiç yanlış yapmamakla, tek bir yanlış yapmak arasındaki fark, çok büyüktür —oysa dünya, böyle bir fark üzerinde rahatlıkla durmayabilir. Sevgilerini olağanüstü kıldıklarında, teşekkür edecekleri yalnızca kendileridir; başarısızlığa uğradıklarında ise, nasıl halkın yöneticileri, halkın kusurlarını ileri sürerek kendilerini aklayamazlarsa, sevenler de sevdiklerinin kusurlarıyla kendilerini aklayamazlar. Sevenlerin üstlendikleri görevler, kendilerine karşı görevlerdir: bu görevlerin yüklediği borçları yerine getirmek için gösterdikleri titizliği kimse gösteremez. Sevenlerin başkalarının ciddiye almadığı pek çok şeyi, en küçük dokunmaları ve en algılanamaz gibi görünen sesleri bile ciddiye almaları, gerek sevginin, gerekse başka büyük üretimlerin özünden ileri gelir. Sevenler arasından en iyileri, sevgileri ile başka üretimler arasında tam bir uyum sağlamayı başarırlar; o zaman sevecenlikleri genel bir nitelik kazanır, yaratıcı yetenekleri çoğunluğa yarar sağlar ve bu türden sevenler üretici ne varsa desteklerler.

İNSANIN KENDİ KENDİSİNE YARDIM ETMESİ

Tu-su, Me-ti'ye karşılaştığı ruhsal bunalımlardan söz ediyor ve büyük bir gezi yapmak istediğini söylüyordu. Me-ti, ona şu öykiiyü anlattı :

Mi-ir, kendini iyi hissetmiyordu. Peşpeşe kadın arkadaşını, uğraşını ve dinini değiştirdi. Bütün bunları yaptıktan sonra kendini daha da hasta hissedince, bir dünya turu yaptı. Bu geziden döndüğünde eskiden olduğundan çok daha hastaydı. Yatağa yatıp sonunu beklemeğe başladı. Ama tam bu sırada —ki iç savaş vardı— askerlerin evin arkasında gizlenen birkaç işçiyi öldürmek için attıkları bir bomba, evini tutuşturdu. Büyük bir öfkeyle yerinden fırlayan Mi-ir, işçilerle birlikte yangını söndürdü ve askerlerin peşine düştü. İlerki yıllarda da kötü durumlara son veren iç savaşa katıldı. O günlerde Mi-ir'in kendini ruhen iyi hissettiğini söylediğini hiç duyan olmadı; bunun nedeni kuşkusuz kimsenin ona nasıl olduğunu sormamasıydı.

ME-Tİ'NİN ÖĞÜDÜ

Me-ti'nin öğrencisi olan Lai-tu, bir defasında Me-ti'ye büyük bir gezi yapmak istediğini söyledi. Me-ti, şöyle dedi : Deh, Sueh ve Noh ülkeleri, karşılarında bu denli güçlü bir düşmanın bulunmasına karşın daha birleşmemişken sen nasıl kalkıp geziye çıkabilirsin? Lai-tu, kendi halinde bir kızacağızdı ve üç ülkenin birleştirilmesi işinin kendi gücünün çok üzerinde olduğunu dü-

şünüyordu. Bunu söylediğinde, Me-ti ona şu karşılığı verdi: Üç ülkenin birleştirilmesi, çok uzakta bulunan bir hedeftir. Ama uzakta bulunan bir hedefin daha ötesinde hiç hedef yoktur. Senin gezinin de hedefi yok.

LAİ-TU'NUN YANLIŞI

Lai-tu, kocasıyla yaşıyordu, ama mutlu değildi. Çünkü onunla yatmaktan hoşlanmıyordu ve ona karşı, onu biraz sevimli bulmanın dışında, ilgi duymuyordu. Me-ti'nin üçüncü konuya ilişkin olarak söylediklerini uygulamağa karar verdi ve kocasına ezilenler için çalışmasını önerdi. Kendi de aynı şeyi yapmaktaydı. Kocası bu öneriyi uygun buldu. Lai-tu da onunla yatmağa devam etti. Me-ti bu yüzden onu azarlayarak şöyle dedi: Sizi birleştiren üçüncü bir konu bulup, sizi cinsel açıdan birleştiren bu üçüncü konuyu sürdürmenin ne değeri var? Bu, bir parça ekmek bulup onu zehirle yutmağa benzer.

LAİ-TU'NUN ERKEKLERE YAKLAŞMASI

İlk zamanlarda Lai-tu, Me-ti'nin planlarına yardımcı olmak, ya da Kin-yeh bir tehlike ile karşılaştığında onu korumak için erkekler üzerindeki etkisinden yararlanırdı. Me-ti ise bu davranışı onaylamıyordu. Kin-yeh, Lai-tu'nun bağlılığından emin olduğundan olaya gülüp geçtiğinde, Me-ti ciddi bir ifadeyle şöyle dedi: Lai-tu, sana sadık kalmamak amacıyla erkeklere yaklaşsaydı, bir şey demezdim. Ama Lai-tu'nun yalnızca davamıza hizmet etmek için bu işi yapması, onun açısından yıkıcıdır.

LAİ-TU'NUN ATEŞ YAKMASI

Me-ti, Lai-tu'ya şöyle dedi: Bugün ateş yakmana baktım. Eğer seni tanımasaydım, hiç kuşkusuz kendimi hakarete uğramış sayardım. Ateş yakmağa zorlanmış birine benziyordun, ve ortada yalnızca ben bulunduğumdan, seni sömürenin ben olduğum gibi bir izlenime kapıldım. Kadın, şöyle dedi: Amacım odayı en kısa zamanda ısıtmaktı. Me-ti, gülümseyerek şu karşılığı verdi: Ben senin ne istemiş olduğunu biliyorum. Ama sen biliyor musun? Sen, senin konuğun olan benim rahat etmemi istedin; konuşmanın bir an önce başlayabilmesi için, bunun çabuk olmasını istedin; senden hoşlanmamı, ateşin yanmasını, çay suyunun kaynamasını istedin. Ama bütün bunlar arasından yalnızca ateşin yanması gerçekleşti. Önemli olan an ise yitirildi. Her şey çabuk yapıldı; konuşmalar ise gecikti. Çay suyu kaynadı, ama çayın kaynaması bitmedi. Her şey, bir başka şey için yapıldı, buna karşılık hiçbir şey doğrudan doğruya kendisi için yapılmadı. Oysa gerçekte ateş yakmakla o kadar çok şey ifade edilebilir ki! Ateş yakmak, bir geleneği dile getirir, konukseverlik çok güzel bir şeydir. Güzel çıraların tutuşturulması için yapılan hareketler de güzel olabilir ve sevgi doğurabilir; tek bir an'ın, bir daha geri gelmesi olanaksız bir an'ın değeri verilebilir. Eğer bir ressam, senin öğretmenin için ateş yakman gibi resim yapmak isteseydi, herhalde hiçbir şey yapamazdı. Çünkü hiçbir zevkli yanı yoktu senin ateş yakma biçiminin, tutsakça bir davranıştan başka bir şey değildi.

KİEN-LEH'İN ANLATIM BİÇİMİ

Lai-tu, Me-ti'ye, Kien-leh'in mektuplarının soğuk anlatımından yakınıyordu. Me-ti, genç kıza anlayışla baktıktan sonra şöyle dedi: Kien-leh'e neden U-ting'de bir sayfiye evi yaptırdığını sorduğumda, bana oranın kötü olmadığı karşılığını verdi. Hui-yeh elinden evi aldığı zaman ise yalnızca şunu söyledi: Yazık. Bir süre (onbeş yıl) incelemelerde bulunduktan sonra, Mi-en-leh'i yararlı bir adam olarak nitelendirdi; benim erdemlerden uzak kalınabileceğine ilişkin klâsik çalışmalarımı ise «çok hoş» diye övdü. Lai-tu, Kien-leh'in son mektubunu çıkardı, baktıktan sonra halinden memnun, oradan uzaklaştı.

BÜYÜK SÖZLERDEN KAÇINMAK

Me-ti, Tu'fu'ya şöyle dedi: «Sonsuz» yerine «bir süre», «biliyorum» yerine «umut ediyorum», «ben şunsuz ya da bunsuz yaşayamam» yerine «ben şu ya da bu olmadan daha zor yaşayabilirim», sözlerini kullan. O zaman hem sen kendinden emin olursun, hem de başkaları daha emin olur.

DOĞRUYU SÖYLEMEK

Me-ti, Tu-fu'ya şöyle dedi : Öğretmenine kokmuş bir balık armağan etmek ister misin? Odadan çıktıktan sonra onun için ne kadar aptal bir insan demek ister misin? Seni mi, yoksa kafasında sana ilişkin olarak yarattığı bir düşü mii sevmesini istersin? Öğretmenin senin nasıl biri olduğunu bilmeyince sana nasıl öğüt verebilir? Sen elma kaynatmak isterken, o sana başka şeyin na-

sıl kaynatılacağını anlatırsa, bu ne işine yarar? Şimdi dingin bir dönemde yaşıyoruz, ama kargaşa gelip çattığında ne olacak?

GERÇEK

Tu-fu, Kien-leh'i çok kızdıracak bir şey yapmış, ama ona tüm gerçeği anlatmıştı. Kien-leh, çok sarsılmıştı, ama gerçeği özenle topladı; Tu-fu'nun ona sunduğu tüm gerçekleri, tüm olanaklarını kullanarak özenle birleştirdi ve ortaya zengin bir hasat çıktı. Sonunda Kien-leh, şöyle dedi: Tu-fu'ya ilişkin olarak bazı öğrendiklerimden acı duydum, ama bana mutluluk veren bir şeyi, bana gerçeği söylemiş olduğunu da öğrendim.

HAKSIZLIK KARŞISINDA DUYULAN ÖFKE

Me-ti, Lai-tu'ya şöyle dedi: Haksızlık karşısında yeterince öfkelenmiyorsun. Oysa bu öfkeyi duymadan *Büyük Düzen*'in gerçek bir yandaşı olabilmek olanaksızdır. Haksızlık karşısında öfkelenmek, haksızlığı suçlamaktan ya da haksızlık yapmaktan korkmaktan çok daha öte bir şeydir. Kendisine yapılan bir haksızlık karşısında öfkelenemeyenin savaşabilmesi çok zordur. Başkasına yapılan bir haksızlık karşısında öfkelenemeyenin ise *Büyük Düzen* uğruna savaşım verebilmesi çok zordur. Duyulacak bu öfke, bir anda parlayıp sönen, çaresizlik dile getiren bir öfke değil, uzun süren ve uygun araçları seçmesini bilen bir öfke olmalıdır. Mi-en-leh ve Ka-meh, öfkeyle hareket etmediler, ama öfke duymasalardı, hiçbir zaman

haksızlık karşısında takındıkları tutumu takınamazlardı.

TU'NUN SAVAŞMAYI VE OTURMAYI ÖĞRENMESİ

Tu, Me-ti'ye gelerek şöyle dedi: Ben de sınıf savaşımına katılmak istiyorum. Bana öğret. Me-ti: Olur, dedi. Tu, oturdu ve sordu: Nasıl savaşmalıyım? Me-ti güldü ve sordu: İyi oturduğundan emin misin? Bilmiyorum, diye karşılık verdi şaşıran Tu, başka nasıl oturabilirim? Me-ti, ona nasıl oturabileceğini açıkladı. Tu, sabırsızlıkla: Ama ben buraya oturmayı öğrenmeye gelmedim, dedi. Me-ti, sabırla: Biliyorum, savaşmayı öğrenmek istiyorsun, dedi, ama şu anda oturduğumuz ve oturarak öğreneceğimiz için iyi oturabilmen gerek. Tu, şu karşılığı verdi: İnsan hep en rahat konumda olmayı amaçlarsa, var olanların arasından hep en iyisini isterse, kısacası hep tat alma peşinde koşarsa, nasıl savaşabilir? Me-ti'nin karşılığı şöyle oldu: Eğer tat alma amaçlanmazsa, var olanların arasından en iyisi alınmayacaksa ve en rahat konum istenmeyecekse, o zaman neden savaşılsın?

KİEN-LEH'İN LAİ-TU'YU YİTİRMESİ

Kien-leh, Me-ti'ye gelerek şöyle dedi: Keyfimin bozuk olmasından ötürü özür dilerim. Büyük bir gezi için tüm hazırlıklarımı tamamlamıştım ki, gemilerin hepsinin gitmiş olduğunu öğrendim. Şimdi burada ne yapacağımı bilemiyorum. Me-ti, ondan kendini tutmamasını, zorlama-

masını istediyse de, boşuna oldu. Aradan bir süre geçtikten sonra Me-ti'ye, Kien-leh'in geceleyin bahçede gezinirken görüldüğünü söylediler. O zaman Me-ti: Şimdi anlıyorum, dedi, demek Lai-tu onu terk etmiş.

ME-Tİ'NİN TU'NUN ÖLÜMÜ ÜZERİNE GÖRÜŞÜ

Me-ti'nin en sevdiği öğrencisi Tu, iç savaşta ölmüştü. Ölmesinin nedeni, belli bir görevi bulunmasına, daha başka görevlerin de kendisini beklemesine karşın, Tu'nun tüfekle çarpışmağa kalkmış oluşuydu. Me-ti, öğrencisini iyi bir devrimci olarak nitelendirmekten kaçındı. Tu, görevlerini neden birbirine karıştırdığına ilişkin olarak yeterli bir gerekçe verememişti. Savaşın yalnızca silâh atılan yerde olduğunu sanmıştı; 50 metre ilerisini görememiş, bu yüzden de bir kavga tutkunu olarak ölmüştü.

KİN-YEH'İN İÇ SAVAŞTAKİ KIZ KARDEŞİ ÜZERİNE ŞARKISI

Kin-yeh'in kız kardeşi, iç savaşa ilişkin bir rapor hazırlamak üzere cepheye gitmişti. Kardeşinden uzun süre haber alamayan, mektup da yazamayan Kin-yeh, onun için şu şarkıyı kaleme aldı.

Hani bitmeyen
Bir konuşmamız vardı
Yıllarca sürmüş ve
İki kavak ağacının konuşmasına

Benzeyen konuşmamız
O bitti artık, ve ben
Duyamıyorum söylediğini
Ya da yazdığını, sen ise
Beni duyamıyorsun.
Kucağımda saçını taramıştım
Savaşma sanatının kurallarını
Öğretmiştim sana
Bir erkeğe nasıl davranılacağını
Kitapların ve yüzlerin nasıl okunacağını
Nasıl savaşıldığını ve dinlenildiğini öğretmiştim
Ve şimdi eksikliğini duyuyorum
Sana söyleyemediklerimin.
Geceleri kalktığımda
Yararsız öğütlerin tıkacı kesiyor soluğumu.

KİN-YEH'TEN KIZ KARDEŞİNE :

Savaşlar arasında severdik birbirimizi.
El sallardık orduların arasından.
Mektuplar vardı, ele geçirilen
Kentlerden gönderilme. Ve kulübede
Saklanmış, düşmanı beklerken
Tüy gibi adımlarını duyardım onun,
Yemek ve haber getirirdi. Ve bir istasyonda
Ayaküstü anlatırdık birbirimize yaptıklarımızı,
Yolun tozu dudaklarımda
Öperdim onu. Çevremizde
Her şey değişirken
Kalan sevgimiz olurdu yalnızca.

KİN-YEH'İN KIZ KARDEŞİ İÇİN İKİNCİ ŞARKISI

Seni yabancı savaşlara
Katılmağa yolladım, yabancı
Çatallardan yabancı ekmek yiyesin,
Yabancı erkekleri deneyesin,
Yabancı düşünceleri
Düşünesin diye.
Merakını körükledim
Ve uyardım seni.
Uzaklara yollarken
Kendimde sakladım.
Ne olurum
Dönmezsen?
Ve dönersen, o zaman
Sen olur musun gelen?

KİN-YEH VE KIZ KARDEŞİ (2)

Kin-yeh, kız kardeşinin ondan uzak kaldığı ve iç savaşta geçirdiği yıllardan sonra, kız kardeşi için sürekli korktuğundan kendisini hep bir korkak diye nitelendirdi.

KİN-YEH VE KIZ KARDEŞİ (3)

Kin-yeh, iç savaşa katılan kız kardeşi için korkuyordu. Korkuyla geçireceği zamanı sınırlamak için kız kardeşinden belli bir tarihte belli bir gemiyle dönmesini istedi. Kız kardeşi dönmeyince de oturup ona şunları yazdı: Sık sık senden bana «seni seviyorum» yerine «seninle olmaktan hoşlanıyorum», «bana güvenebilirsin» yerine «bana belli sınırlar içersinde güven», «benim

için senden başka hiçbir şey yok» yerine «senin olman güzel bir şey» demeni istemiştim. Bir zamanlar bir yanılgı sonucu bana tümüyle ihanet etmiş olmana inanmam kötü oldu; çünkü ondan sonra da her bakımdan sana güvenebileceğime inandım.

KİN-YEH VE KIZ KARDEŞİ (4)

Kin-yeh, sonunda kız kardeşinden bir mektup almıştı. Kardeşi, belli bir günde gelmek istediğini bildiriyordu. Kin-yeh, onu almak üzere adalara gitti. Ama kardeşi gelmeyince ve bazı belirtilerden de kızın mektubu yazdığı sırada gelmeği düşünmediği anlaşılınca, oturup bir şiir kaleme aldı.

Taşı havaya fırlattığında
Yere düşmek istediğini söylerse
İnanabilirsin.
Suya girdiğinde
Islanacağını söylerse su
İnanabilirsin.
Kız arkadaşın gelmek istediğini söylerse
Ona inanma.
Çünkü söz veren
Bir doğa gücü değildir.

KİN-YEH'İN KIZ KARDEŞİ İÇİN İKİNCİ ŞİİRİ

Uzun yıllar boyu ayrılıktan sonra
Onun evine girdiğimde, sanırdım ki beklenmekteyim
Sandalyem konulmuş, çaydanlık ocağın üstünde.
Gülerek bir takım çocukluklarından söz ederdi.
Benimkilerden de.

Ve hep tüy adımlarının kapıya yaklaşmasını
Beklerdim, elimdekileri bir kenara bırakmağa hazırlanarak.
Tarihsel olaylar gibi sıralardık yaşadıklarımızı.
Sekiz geceden, İspanya'daki geri çekilişten konuşurduk.
Ford marka otomobille gezmekten, güzelim halılardan söz edertik.

KİEN-LEH VE ONU BIRAKAN ÖĞRENCİSİ

Kien-leh'in güç bir dönemde öğrencisi Tu tarafından terk edildiği bilinir. Tu, döndükten sonra yine Kien-leh'in yanına alındı, ama ilişkileri bir daha hiçbir zaman eskisi gibi olmadı; bunun nedeni Tu'nun gitmesi değil, gitme kararını açıklamamış olmasıydı. Bu yüzden Kien-leh, üzüntüyle şöyle dedi : Tu'nun düşüncelerine ulaşılamıyor, demek ki ne yapacağı kestirilmeyen bir insan.

BİR BAŞARISIZLIKTAN SONRAKİ TUTUM ÜZERİNE

Me-ti, Lai-tu'ya şöyle dedi: Sana yapılan haksızlık ise, o zaman canını dişine takıp savaş, ama sana yapılan haklıysa, o zaman savaşma. Yanlışlarını, başkalarının yanlışlarını ileri sürerek bağışlatmağa çalıştığında, sesinin tonuna dikkat et. Oldukça sert çıkıyor değil mi sesin? «Utanıyorum» sözcüğü, büyük sözcüklerdendir. Ve bu sözcüğü söyleyen hemen her ses, iyidir.

BİR BAŞARISIZLIKTAN SONRAKİ TUTUM ÜZERİNE (2)

Me-ti, Lai-tu ile konuşmasını şöyle sürdürdü:

Alışılmış ölçüler içersinde yargılandığında suçsuz bulunman gerektiğini söyleyebilirsin hiç kuşkusuz. Ama işin kötü yanı da budur, yani seni alışılmış ölçüler içersinde yargılamağa kalkışmaları. Bu, senin için uygun olamaz.

KİN-YEH'İN GÖLGESİ

Lai-tu, şöyle anlatır: Kin-yeh, doğudaki savaşa gideceği zaman, onun benden artık tamamen uzaklaşacağından korktum. Bunun üzerine o da bana her zaman eşlik etsin diye gölgesini bıraktı.

Gölge beni hep izledi: ben de Kin-yeh'in beni düşündüğünü bildiğimden, çok memnundum. Ancak gölgenin davranışı bir tuhaftı.

Benimle her eşiten aşmıyor, her eve gelmiyordu. Belli kapılarda girmeden durup beni bekliyordu. İçerde kaldığım sürece de asla oturmuyordu. Hem oturmayışı, hem de beklerken bulutlara bakışı, beni tedirgin ediyordu; çünkü onun da gidebileceğinden korkuyordum.

Kapıdan çıktığımda, yine beni izliyordu. Ama zaman zaman sanki beni tanımakta güçlük çeker gibiydi, gördüğünden emin olmayan bir hali vardı.

Kimi zaman da ben ona eşlik ediyordum. Ama böyle zamanlarda ardından gitmediğimde, ya da gitmek istemediğimde hep durup beni bekliyordu. Ancak aradan bir süre geçtikten sonradır ki, *yakınlığın* iki kişiden oluşabileceğini öğrendim. Kin-yeh'ten uzaklaştığımda, ona gerek duymadığımda, ya da o bana gerek duymadığında, onun uzağındaydım, ona yakın değildim.

KİN-YEH'İN YAZMAKTAKİ GÜÇLÜKLERİ

Kin-yeh, şöyle dedi: Artık Lai-tu'ya nasıl yazabilirim? O ağızda sakızla yazıyor, ben ise titreyerek yazıyorum. Haksız olduğumu biliyorum, ama o haklı olduğunu yazıyor. Ben değerli bir şeyin parçalanmasından üzgünüm, o ise parçalananın neden parçalandığını yazıyor. Ona her yazdığımda soğukkanlı yazabilirdim, şimdi ise ateşli yazmam gerekiyor. Ona seven birine yazar gibi yazmağa alışmıştım. Sevenler büyük insanlardır.

LAİ-TU'NUN KENDİNİ BİLMEZLİĞİ

Kuşatılmış olan ve açlık çeken Hel-sing kentinde Lai-tu'ya, sevimli görünüşünden ötürü bir kilo et verdiler. O da bunu hemen çocuklulara götürdü. Ama bağışı geri çevrildi; Lai-tu da kendini bilmezlik suçlamasıyla oradan ayrılmak zorunda kaldı. Birkaç gün sonra yolda Me-ti'ye rastladığında, bu olaydan yakındı. Ama tam süzünün ortasında konuşmasını keserek şöyle dedi: «Neredeyse unutuyordum, şuradaki dükkândan bugün o çocuklu kişiler için yumurta vereceklerdi bana!» Kız tam dükkâna gireceği sırada Me-ti'nin gülümsemesini gördü ve durup o da kendi kendisine gülmeğe başladı. Ama bu çok kısa sürdü ve Lai-tu, bu kez ciddi bir ifadeyle şöyle dedi: «Ben yine de alacağım yumurtaları. Açlık dünden beri artlı. Başkalarının mantıksızlığının bana bulaşmasına izin veremem.»

LAİ-TU'NUN KİN-YEH'E HAZIRLADIĞI EV

Lai-tu, Kin-yeh için küçük bir ev hazırlamıştı.

Duvarları badanaladı, iyi bir soba kurdu ve rahat bir koltuk buldu. Ama Kin-yeh, yalnızca pipo suyla bir paket tütün yolladı ve bir yıl boyunca gelmedi. Buna biraz üzülen Lai-tu, sık sık Kin-yeh'in evi unuttuğunu düşündü. İkisi bir başka yerde buluştuklarında, Kin-yeh, gelişigüzel konuşuyormuşçasına: Nasıl, soba iyi yanıyor mu? diye sordu. Biraz şaşıran Lai-tu, ona sobanın çok iyi olduğunu söyledi. Aradan yine altı ay geçti. Kin-yeh ve Lai-tu, işleri elverdiği ölçüde birlikte oluyorlardı, ama hiçbir zaman küçük eve gitme fırsatını bulamıyorlardı. Ama Lai-tu, artık evi düşünerek üzülmüyordu. Çünkü Kin-yeh'in birine şöyle dediğini duymuştu: Şiirlerimde ezenlere ilişkin olarak elimden geldiğince gerçeği söylüyorum. Ama benim de bir sığınağım var.

Lai-tu, artık üzülmüyordu; çünkü sevdiği Kin-yeh'e çok büyük bir armağan vermiş olduğunu, Kin-yeh'in de bu armağanı kullandığını biliyordu.

LAİ-TU'NUN SEVGİSİ

Me-ti, şöyle dedi : Lai-tu, beni seviyor. Sevincinde de, üzüntüsünde de bana geliyor. Beni sevdiğini yazıyor ve etin fiyatını soruyor. Deliliklerine benimle gülüyor, akıllı davranışlarına benimle gururlanıyor. Benim deliliğim ve akıllı davranışlarım söz konusu olduğu zaman da böyle yapıyoruz.

Bir başka defa da Me-ti, şöyle dedi: İşim iyi gidiyor: Lai-tu, bana duvarını nasıl boyadığını anlattı mektubunda.

LAİ-TU'NUN ÖĞRENMESİ

Me-ti, şöyle dedi: Öğrenme, çeşitli biçimlerde olur. Lai-tu, bugün neşeli, dürüst, sabırlı ve iyi bir savaşçı. Ama eskiden böyle değildi. Arkadaşı Kin-yeh'ten ötürü neşelendikten, ona tüm kalbiyle bağlandıktan, dürüst davrandıktan, o yorulduğunda sabır ve direnç gösterdiğinden ve onun için savaştığından ötürü böyle oldu. Kin-yeh ise ezilenlerin kazandıkları başarılara seviniyor, onlara dürüst davranıyor, hizmetlerinde çalışırken sabır ve direnç gösteriyor, savaşıyordu. Bu durumda şöyle denebilir: Kin-yeh olmasaydı, Lai-tu bugünkü durumuna güç ulaşırdı, ama şimdi Kin-yeh olmadan da bugünkü Lai-tu olarak kalabiliyor.

[LAİ-TU İLE TARTIŞMA]

Kin-yeh, Me-ti'ye şöyle dedi: «Aslında her zaman başkalarını düşünen bir insan olan Lai-tu, bir sepetle gelip armağanlarını aldı. Düşmanlarıma benim çalışma arkadaşlarımın eşyalarını çaldığımı anlatıyor. Aklını yitirmiş. Ben ne yapayım şimdi?» Me-ti, şöyle dedi: «Böyle yapıyorsa aklını yitirmiş olmalı, çünkü seni seviyor. Çok vermiş olduğu için çok istiyor; seni çok övmüş olduğu için şimdi çok yerin dibine batırıyor. Acı çekmemesini ve yiyecek bulmasını sağlamağa çalış. Seni sevdiği için bunu yapmana izin verecektir.»

LAİ-TU'NUN BİR ÜRETİMİ

Ozan Kin-yeh, şöyle dedi: Lai-tu'nun ürettiğinin ne olduğunu söyleyebilmek güç. Belki de

oyunumu bölgemizle ilgili olarak koyduğum 22 dize, onun üretimidir; o olmasaydı, belki du dizeler yazılamayacaktı. Tabii onunla hiçbir zaman, konuşmadık bölgemiz konusunda. Onun komik diye nitelendirdiği, beni de etkiledi. Çünkü onun komik bulduğu, başkalarının komik bulduğu değildi. Doğal olarak Lai-tu'nun hareket ediş biçimini de şiirlerimin yapısında kullandım. Aslında Lai-tu'nun yaptığı bir sürü şey var. Ama yalnızca benim üretmemi olası kılan koşulları üretseydi bile, kendini yeterince çalışmış biri olarak nitelendirebilirdi. (Kin-yeh, aşırı alçakgönüllü olmaktan yakınan biri değildi.)

LAİ-TU'NUN DEĞERİ

Lai-tu, büyük bir yapıt ortaya koyamadığı için kendini küçümsüyordu. Ne bir oyuncu, ne de bir ozan olarak önemli şeyler yapabilmişti. İyi şeylerin yazılmış ve iyi kişilerin daha iyi davranmasına yol açmış oluşuna ise fazla önem vermiyordu. Me-li, ona şöyle dedi: Evet, henüz mal üretmediğin doğru, ama bu henüz çaba göstermediğin anlamına gelmez. Senin iyiliğine başvurulması, o iyiliğin gereğince takdir edildiğini gösterir. Elmanın tadı yendiği zaman övülür.

GÜNEBAKAN YAYINLARI'NIN

önceki kitapları :

- **KANLI SÖYLENTİ**

  Siegfried Lenz'in ünlü romanı...
  İkinci Dünya Savaşı, faşizm,
  kaba güç karşısında örgütsüz
  bireyin çarpıcı dramı.

- **BİR AŞK**

  Dino Buzzati'nin romanı...
  İki sınıf. Yönsüz tutkular seli.
  Ve bir aşk.

1977 TÜRK DİL KURUMU HİKÂYE ÖDÜLÜ :

• GİDENLER DÖNMEYENLER

Hulki Aktunç'un uzunca bir süredir kılı kırk yararak sürdürdüğü hikâyecilik çabasının usta ürünlerini topladığı bu kitabı, çıktığından bu yana toplu edebiyat değerlendirmelerinde bütün eleştirmenlerce son dönemlerin en başarılı kitaplarından biri olarak nitelendirildi, Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü kazandı.

Büyük bir kentleşme hareketinin içyüzünü, sınıflar arasındaki tarihi çatışmayı, Türkiye'nin bugünkü dramatik ortamını bu hikâyelerde bulabilirsiniz.

BERTOLT BRECHT'İN GÜNEBAKAN YAYINLARINCA YAYIMLANMIŞ OLAN ÖTEKİ YAPITLARI :

o HURDA ALIMI (MESSİNGKAUF)

Brecht'in tiyatro kuramlarını topladığı en önemli yapıtı.

o SOSYALİZM İÇİN YAZILAR

Politikadan sanata faşizmin bir anatomisi

o SOSYALİST GERÇEKÇİLİK VE TOPLUM

Brecht'in sanat konusundaki yazı ve notlarından derlenen bu kitap kısa sürede tükendi. Yeni basımı hazırlanıyor.

me-ti
tarihte diyalektik

Bu kitapta Hegel'in, Marx'ın, Engels'in, Plechanow'un, Lenin'in, Rosa Luxemburg'un, Troçki'nin, Stalin'in, Karl Korsch'un, Anatole France'ın, Leon Feuchtwanger'in, Emil Ludwig'in, Hitler'in dünya görüşleri, bireye ve topluma bakışları, davranış ya da ahlâk sorunlarına yaklaşımları yansıtılıyor, tarihi boyutlarına oturtularak irdeleniyor.

REYO Basımevi

30 LİRA